

NUMISMATYKA KRAJOWA

OPISANA

PRZEZ

Nałmierzem Władysława Stężyńskiego Ubandkiego.

TOM I.

W WARSZAWIE,

DRUKIEM J. GLÜCKSBERGA,

KSIĘGARZA SZRÓŁ PUBLICZNYCH W KRÓLESTWIE POLSKIM.

1839.

Za pozwoleniem Cenzury Rządowej.

PRZEDMOWA.

Numismatyka, nauka tak wiele pomocnicza historii, przechowująca pomniki przeszłości, świadczące o wczesnej cywilizacji kraju, jego przemyśle, stosunkach społecznych z odległemi państwami, i wzajemnie o różnych przemianach chylącej i wznoszącej się pomyślności kolejach, była prawie w zupełnym u nas zapomnieniu aż do chwili, w której uczony Tadeusz Czaicki zwrócił pierwszy na nią uwagę, usiłował wysledzić i zachować przez czas i zaniedbanie zarzucone zabytki starożytne, obudził ducha zamilowania do badań i poszukiwań odwiecznych dziejów, i położył przeto tamę dalszej zagładzie historycznych pomników. Odtądłożono u nas więcej starania o tę część historii, zaczęto z większą gorliwością tworzyć zbiory numismatyczne, a liczba numismatyków co raz bardziej zaczęła się pomnażać. Pragnącym atoli poznać ogół numismatyki, dawał się wtedy dotkliwie czuć niedostatek cząstkowych materiałów. Dzieła Brauna i Czaickiego, zastanawiające się głównie nad dziejami rzeczy miedzianej, nie zaspakajaly zupełnie ciekawości czytelników, bo zbyt mało zawierają opisów monet, z których bardzo wiele było im wcale nie znanych, gdy rzadko kto mógł się na ówczas poszczycić jakowym zupełniejszym zbiorem. Późniejsze starania i odkrycia dały nam dopiero sposobność bliższego i szczegółowego poznania monet, które często prostuje mylnie domniemanie dawniejsze. Miłośnik numismatyki, poszukujący wiadomości w dziełach obcych krajów, wiele doznaje trudności w ich nabyciu, a mało pożytku z ich posiadania, bo zawierają one mniej dokładne i ułamkowe opisy niewielkiej liczby monet polskich, jakby przypadkiem, bez żadnego systematu, pod

uwagę branych. Życząc podać mniej więcej dokładny obraz numismatyki krajowej, tak rozmaitej i obfitej, umyśliłem zebrać zewsząd wiadomości do tego służące. Czerpalem je tak z wszelkich dzieł numismatycznych, jakich mogłem dostać pod rękę, jako też z mojego własnego zbioru, i z zbiorów zamożniejszych JW. Franciszka Hrabiego Potockiego, Członka Rady Stanu Król.; rzeczywistego Radcy Stanu Ces., Mistrza obrzędu Dworu J. C. K. M., Gubernatora Cywilnego Guber. Mazow., który pierwsze w numismatyce naszej zajmuje miejsce, Wgo Xawerego Segny, Naczelnika Banku Polskiego, JW. JX. Pawła Szymańskiego, Dziekana Kapituły Katedr. Chełmskiej, Wgo Przeszkodzińskiego, b. Pułkownika b. W. P., Wgo Tymoteusza Lipińskiego, Profesora Hist., Wgo Kaźmirza Stronczyńskiego, Sekretarza Heroldyi Król. Pol., który udzielił mi uprzejmie wiele rysunków rządskich monet. Przejrzawszy więc kilka tysięcy monet rozmaitego rodzaju, zebrałem tylko ich najciekawsze wizerunki i opisy, które chociaż nie stanowią jeszcze zupełnej całości, mam nadzieję, że z dodatkiem, jaki później wyjdzie, dadzą Czytelnikowi dokładne wyobrażenie o dawnym stanie mennicznym, i uzupełnią ogół tego przedmiotu.

PODSKARBIOWIE WIELCY KORONNI I LITEWSCY.

Od roku 1368. do roku 1763.

Za KAŻMIRZA W. i LUDWIKA.

Dymitr Bożydar, herbu Korczak, 1368—1399.

Za WŁADYSŁAWA JAGIELLY.

Dymitr Bożydar, herbu Korczak, 1399. †

Hincza z Przemiankowa, herbu Pólkoziec, do r. 1399.

Tomasz z Czarnki, herbu Łódzia, do r. 1428.

Jędrzej z Lubienia, herbu Doliwa, 1436.

Za WŁADYSŁAWA WARNEŃCZYKA.

Jędrzej z Lubienia, herbu Dołwa, 1436.

Jędrzej z Brzezia, herbu Zadora, 1440.

Jakób z Lubienia, herbu Doliwa, 1448.

Za KAŻMIRZA JAGIELLOŃCZYKA.

Jakób z Lubienia, herbu Doliwa, 1448.

Hincza z Regowa, herbu Działosza, 1459.

Jakób z Szczekocina, herbu Odrowąż, 1467.

Rafał z Jarosławia, herbu Leliwa, 1469.

Tomasz Trampeczyński, herbu Topor, 1471.

Paweł Jasiński, herbu Poronia, 1478.

Stanisław z Szydłowca, herbu Odrowąż, 1480.

Piotr z Kurożwęk, herbu Poraj, 1485.
 Jakób z Szydłowca, herbu Odrowąż, 1510.

Za JANA OLBRACHTA.

Jakób z Szydłowca, herbu Odrowąż, 1510. †

Za ALEXANDRA JAGIELLOŃCZYKA.

Jakób z Szydłowca, herbu Odrowąż, 1510. †

Za ZYGMUNTA I.

Jakób z Szydłowca, herbu Odrowąż, 1510. †
 Jędrzej Kościelecki, herbu Ogończyk, 1515. †
 Mikołaj z Szydłowca, herbu Odrowąż, 1532. †
 Zbigniew Spytek Tarnowski, herbu Leliwa, 1549.

Podskarbiowie W. Xięstwa Litewskiego.

Jan Hornostaj, herbu Hippocentarus, 1547.
 Jan Mikołaj Naruszewicz, herbu Wadwicz, 1573.

Za ZYGMUNTA AUGUSTA.

Spytek z Zakliczyna Jordan, herbu Trąby, 1556.
 Stanisław Tarnowski, herbu Leliwa, 1563.
 Walenty Dębiński, herbu Rawicz, 1563.
 Stanisław Sobek, herbu Brochwicz, 1569.
 Hieronim Bużeński, herbu Poraj, 1578.

Podskarbiowie W. Xięstwa Litewskiego.

Myszkowski Wojc: Krakow:, herbu Jastrzębiec, 1566.
 Jan Mikołaj Naruszewicz, herbu Wadwicz, 1573.

Za HENRYKA WALEZYUSZA.

Hieronim Bużeński, herbu Poraj, 1578.
 Podskarbiowie W. Xięstwa Litewskiego.
 Jan Mikołaj Naruszewicz, herbu Wadwicz, 1573.
 Wawrzyniec Wojna, herbu Trąby, 1580.

Za STEFANA BATOREGO.

- Rafał Leszczyński, herbu Wieniawa, 1578.
 Hieronim Bużeński, herbu Poraj, 1578.
 Piotr Żborowski, herbu Jastrzębiec, Rządca mennic; 1580.
 Jakób Rokossowski, herbu Głanbicz, 1580.
 Jan Duński, herbu Przegonia, 1589.

Podskarbiowie W. Xięstwa Litewskiego.

- Jędrzej Sapięha, herbu Lis, Wojewoda Mściłowski, Rządca mennicy, od r. 1577.
 Wawrzyniec Wojna, herbu Traęby, 1580.
 Mikołaj Radziwiłł, herbu Traęby, Wojew. Wileński, Administrator mennicy w Litwie r. 1580.
 Jan Chlebowicz, herbu Leliwa, do r. 1583.
 Teodor Skumin Tyszkiewicz, herbu Leliwa, 1587.

Za ZYGMUNTA III.

- Jan Duński, herbu Przegonia, 1589.
 Jan Firlej, herbu Lewart, 1607.
 Balcar Stanisławski, herbu Piława, 1610.
 Stanisław Warszycki, herbu Abdank lub Habdank, 1616.
 Mikołaj Daniłowicz, herbu Sas, 1624. †
 Hermolans Ligęza, herbu Pólkoziec, 1632. †

Podskarbiowie W. Xięstwa Litewskiego.

- Teodor Skumin Tyszkiewicz, herbu Leliwa, 1587.
 Dymitr Chalecki, herbu Chalecki, 1598. †
 Jędrzej Zawisza, herbu Łabędź, 1603.
 Hieronim Wołowicz, herbu Bogorya, 1618.
 Krysztof Naruszewicz, herbu Wadwicz, 1631. †
 Stefan Pac, herbu Gozdawa, 1635.
 Jerzy Ossoliński, herbu Topór, 1635.

Za WŁADYSŁAWA IV.

- Jan Daniłowicz, herbu Sas, 1650. †

Podskarbiowie W. Xięstwa Litewskiego.

- Stefan Pac, herbu Gozdawa, 1635.
 Mikołaj Tryzna, herbu Gozdawa, 1639.
 Paweł Wołowicz, herbu Bogorya, 1641.
 Mikołaj Kiszka, herbu Dąbrowa, 1643.
 Gedeon Michał Tryzna, herbu Gozdawa, 1648.

Za JANA KAŻMIRZA.

- Jan Daniłowicz, herbu Sas, 1650. †
 Bogusław Leszczyński, herbu Wieniawa, 1658.
 Jan Kaźmirz Krasiniński, herbu Sępowron, 1668. †
 Jan Jędrzej Morsztyn, herbu Leliwa, do r. 1684.

Podskarbiowie W. Xięstwa Litewskiego.

- Gedeon Michał Tryzna, herbu Gozdawa, 1652.
 Bogusław Słuska, herbu Ostoja, 1652.
 Wincenty Gąsiewski, herbu Korwin, 1662. †
 Krzysztof Zawisza, herbu Łabędź, 1667.
 Hieronim Kryszpin, herbu Kryszpin, 1676.

Za MICHAŁA KORYBUTA.

- Jan Jędrzej Morsztyn, herbu Leliwa, 1684.

Podskarbi W. Xięstwa Litewskiego.

- Hieronim Kryszpin, herbu Kryszpin, 1676.

Za JANA SOBIESKIEGO.

- Jan Jędrzej Morsztyn, herbu Leliwa, 1684.
 Marcin Zamojski, herbu Jelita, 1689. †
 Marek Matczyński, herbu Jastrzębiec, 1692.

Podskarbi W. Xięstwa Litewskiego.

- Hieronim Kryszpin, herbu Kryszpin, 1676.

Za AUGUSTA II.

- Hieronim Lubomirski, herbu Srzeniawa, 1702.
 Rafał Leszczyński, (ojciec króla Stanisława,) herbu Wieniawa, 1703. †

Jan Przebendowski, herbu Przebendowski, 1729.

Franciszek Maxymilian Ossoliński, herbu Topór, 1736.

Podskarbiowie W. Xięstwa Litewskiego.

Benedykt Sapięha, herbu Lis, 1702. -

Ludwik Pocięj, herbu Waga, 1709.

Michał Kaźmirz Kocięł, herbu Pelikan, 1722.

Stanisław Poniatowski, (ojciec Stanisława Augusta,) herbu Ciołek, 1731.

Za AUGUSTA III.

Franciszek Ossoliński, herbu Topór, 1736.

Jan Kanty Moszyński, herbu Nałęcz, 1737.

Jan Czapski, herbu Grzymała, 1742.

Macięj Grabowski, herbu Topór, 1744.

Karól Hr. Siedlnicki, herbu Odrowąż, 1761.

Teodor Wessel, herbu Rogala.

Podskarbiowie W. Xięstwa Litewskiego.

Solohud, herbu Prawdzic, 1746.

Jerzy Hr. Fleming, herbu Fleming.

WYJAŚNIENIA SKRÓCEN I ZNAKÓW W TĘM DZIELE
UŻYWANYCH.

W zbiorze Hr. Fr. P. oznacza		Hrabiego Franciszka Potockiego.
—	Seg.	— Segny, Naczelnika Banku Polskiego.
—	X. S.	— X. Pawła Szymańskiego, Dziekana Kapituły Katedry Chelmskiej.
—	P. P.	— Przeszkodzińskiego, b. Pułkownika.
—	P. L.	— Professora Tymoteusza Lipińskiego.
—	Hr. Ł.	— Hrabiego Losia.
—	D.	— Döplera.
—	B. w K.	— Bartynowskiego, Sędziego Najwyższej Instancji w Krakowie.
—	R. w S. P.	— Rejchla, Dyrektora Banku w St. Petersburgu.
—	b. Uni. Alex. w W.	b. Uniwersytetu Alexandrowskiego w Warszawie.

WIERI ŚREDNIE.

MONETY WRÓŻNYCH CZĘŚCIACH POLSKI WYKOPANE I ZA POLSKIE UZNANE.

Od wieku X. do wieku XIII.

§. I. Tab. A. Nr. I — IV.

Monety w czterech exemplarzach odmiennych Bolesława Chrobrego r. 992 — 1025, jak tego dowodzi uczony Autor w opisie starych pieniędzy w Trzebnieniu wykopanych w r. 1824, na karcie 43 — 62. i 207.

Strona główna przedstawia rękę opatrznosci, w obwodzie perłowym pomieszczane litery w rozmaitych odinianach, z których daje się ułożyć wyraz BOLISLAV.

Strona odwrotna pokazuje krzyż przyozdobiony półksiężycami, pomiędzy ramionami którego zawarte są, również bez porządku, litery oznaczające mynarcza i miejsce bicia monety: Vrocislava Civitas? N. IV jest także w moim zbiorze, monety te nader rzadkie widziałem w zbiorach Konstantego Swidzińskiego i Barona Rastawieckiego.

§. II. Tab. A. Nr. V.

Brakteat. Osoba w majestatycznym stroju, na głowie korona, w prawej ręce jabłko królewskie, a w lewej berło; pod prawą ręką litery BE grzbietami z sobą złączone, pod lewą zaś OL; z tych liter początkowych wyrazu „Bole” wyczytać można Boleslav. Rysunek tej monety jest ten sam, jak Nr. VI. gdzie pod prawym ramieniem jest taka samalitera E. i litera B. podobna do przekręślonój litery D. jak na Nr. V. Jest to więc moneta bita w pierwszych latach panowania Bolesława II. Śmiałego od r. 1058 do r.

1079. Ten rzadki brakteat znajduje się w zbiorze b. półkownika Przeszkodzińskiego.

§. III. Tab. A. N. VI — VII.

S. G. Osoba siedzi na majestacie, podobna do poprzedzającej, berło odmiennie.

S. O. Napis w trzech liniach BOLEZLAUS. Nr. VII na S. G. jest nieco odmienny w postaci, berle, i w poręczach tronu, podobnych do liter SS, a na S. O. litera Z innego kształtu. Są to dwa denary Bolesława II. Śmiałego, znane nam z opisu monet Trzebuńskich i z Czackiego, widziałem je także w zbiorach b. Uniwersytetu Alexandrowskiego w Warszawie, i Hrabiego Franciszka Potockiego. Trzy te monety obok siebie umieszczone, są niezaprzeczenie jednego monarchy, które okazują nam zarazem, jak widocznie się poprawiała z postępem czasu sztuka medalionerska.

§. IV. Tab. A. Nr. VIII — IX.

S. G. W trzech łukach zawarte litery, składają wyraz BOLEZLAV.

S. O. Rycerz na koniu z chorągiewką, z tyłu którego krzyż, oznaczający obrońcę wiary. Nr. IX odmiennego stempla, w miejscu krzyża jest litera A, wyraz Boleslav złożony z drobnych liter. Są to denary Bolesława II. Śmiałego, podług opisu monet Trzebuńskich.

§. V. Tab. A. Nr. X.

S. G. Rycerz w żelaznej koszuli, w prawej ręce trzyma dzidę Sgo Maurycego, znak godności monarszej, a w lewej tarczę, która jest na tym moim egzemplarzu przytarta, w około napis rozdzielony BOELZAV. Cesarz Otton III zjechawszy do Gniezna r. 1000 pod pozorem zwiedzenia grobu Sgo Wojciecha, gdy ukoronował Bolesława I. Chrobrego, ofiarował mu dzidę Sgo Maurycego, którą później następcy Bolesława I. często kładli na monetach, jako znak dostojęstwa monarszego.

S. O. W obwodzie perlowym brama kijowska o trzech wieżach. Denar ten wykopano w r. 1836 we wsi Sędziszowicach, w gubernii krakowskiej położonej, wraz z znaczną ilością monet Cesarzów niemieckich, Ottona III. r. 1002 i Henryka II. r. 1024, wielu Biskupów, niemniej monety angielskie Etefreda, węgierskie Andrzeja I. 1046 — 1060, Sgo Władysława Króla 1077 — 1095, oraz Kolomana 1095 — 1115, polskie Władysława Hermana 1079 — 1102 i Bolesława Krzywoustego 1102 — 1139, poniżej opisane. Porów-

nawszy i zważywszy współczesność tego denara z monetami wymienionych monarchów razem znalezionymi, ośmielam się go przypisać Bolesławowi II. Śmialemu 1058 — 1079, który go wybił w końcu swego panowania, gdyż rysy są kształtniejsze, jak na monetach tego króla poprzednio opisanych, a wszelako zbyt pierwotne, aby je można przyznać Bolesławowi Krzywoustemu, którego kształtniejsze monety tamże razem znaleziono (Tab. B. Nr. XXVI — XXXI) w bardzo znacznej ilości, gdy tymczasem rzeczzonego denara w całym tym skarbie zaledwie parę widziałem exemplarzy.

§. VI. Tab. A. Nr. XI — XXIV.

S. G. Wobwodzie perłowym popiersie, w okolo którego napis: † VLADIZLAUS.

S. O. Brama krakowska o trzech wieżach, w obwodzie perłowym wyraźny napis: † CRACOV. Nr. XII. kształtniejsza moneta, z takimi samymi czytelniejszymi napisami, lecz bez obwodów perłowych. Nr. XIII i XIV. odmienne exemplarze téjże monety, popiersia różne, na jednym godne uwagi dwie gwiazdy pomiędzy literami składającymi wyraz: VLADIZLAUS † litery S odmienne, brama krakowska wydatniejsza, napis w obwodzie: CRACOV mniej czytelny. Nr. XV. Krzyż nad głową większy, popiersie wcale odmienne, pomiędzy literami gdzie niegdzie kropki dla ozdoby, a wszystkie litery wyrazu CRACOV poprzedzielane potrójnemi kropkami. Nr. XVI w wyrazie VLADILAU litera A i U dwa razy powtórzona, a w końcu przy krzyżu jest litera C oznaczająca CRACOV, z tyłu głowy kropki. Nr. XVII. napis: † VLADIZLAUS, w potrójnym ozdobnym obwodzie brama krakowska, a w okolo napis: † CRACOV. Nr. XVIII. taki sam, lecz z napisem VLADIZLAV. Te dwa ostatnie exemplarze znacznie się różnią od poprzedzających. Nr. XIX. i XX. w wyrazach † VLADILAS litera I ma po obydwóch stronach krzyże, w okolo bramy cztery razy początkowe litery VO poprzedzielane krzyżami, których znaczenie łatwo rozwiązać można, decyfrując dalsze exemplarze, i tak: na Nr. XXI. widać już okolo bramy litery VOC, na Nr. XXII. † VOCE, reszta napisu zatarta, nad bramą kropki w półkolu oznaczające światłość (nimbus), wskazującą świętość miejsca; nareszcie na Nr. XXIII. S. G. w okolo popiersia napis: VLADILAU kropkowany; S. O. brama, nad którą światło, oznaczająca Gniezno, gdzie grób Sgo Wojciecha, a w okolo wyraźny napis: † VOCEIKUS S. napis słowiańsko-laciński, oznaczający Wociejka czyli Sgo Wojciecha. Jest to nowo odkryta moneta z tym

napisem, który dotąd na żadnej monecie polskiej nie był widzianym w sposobie słowiańsko-lacińskim, lecz tylko po łacinie S. ADALBERTUS. Nr. XXIV. w okolo bramy nie ma napisu, lecz tylko kréski dla ozdoby. Te czternaście sztuk denarów Władysławowskich różnego stempla, znajdujących się w moim zbiorze, były znalezione w bardzo znacznej ilości w Sędziszowicach wraz z monetami opisanymi pod §. V. i są niezaprzeczenie denarami Władysława Hermana 1086 — 1102, któremu byli współcześni Królowie Węgiercy: Sty Władysław i Koloman, a których monety tamże razem znaleziono, jak to już powiedziałem pod §. V. Exemplarze z napisem CRACOV, przedstawiają bramę krakowską i są bite w Krakowie, zaś te, na których jest Sty Wojciech wyrażonym, okazują bramę lub kościół gnieźnieński, jak to dowodzi światło nad krzyżami, wskazujące świętość grobu Sgo Wojciecha, i tamże są bite, gdyż nawet znaczna zachodzi różnica w stemplach z poprzedzającymi.

§. VII. Tab. A. Nr. XXV.

S. G. Dwie osoby zbrojne, jedna z nich trzyma dziłę Sgo Maurycego, znak dostojęństwa monarszego, w okolo obwód perłowy.

S. O. W obwodzie perłowym krzyż ozdobiony kropkami, w obwodzie perłowym napis S. ADALBIBTUS, to jest S. ADALBERTUS, czyli Sty Wojciech, patron Polski; po literach mylnie położonych JB zamiast ER jest monogrammat złożony z liter TUS podobny do floressu, gdyż litera T nieco zartata u wierzchu. — Autor opisu mouet Trzebuńskich przyznał tę monetę Władysławowi Hermanowi, i mniejszą osóbkę poczytał za Bolesława, którego Władysław przybrał do rządów, powierzając mu Szląsk 1095 — 1102, lecz zważywszy, że litery A, B, D, L, S, i krzyż są zupełnie te same, jak na monetach Bolesławowskich Tab. B. Nr. XXVI — XXVII, ośmielam się ten denarek przypisać Bolesławowi III. Krzywoustemu 1102 — 1139, a osobę bez dzidy uznać Zbigniewem, który częścią królestwa do r. 1108 zarządzał. Podobny pieniążek znajduje się pod §. X.

§. VIII. Tab. B. Nr. XXVI — XXXI.

S. G. Osoba siedząca na tronie, w prawej ręce miecz, a lewą ma wzniesioną do góry na znak władzy, w obwodzie napis: BOLZELAUS, którego litery są poprzedzielane punktami.

S. O. Krzyż ozdobiony kropkami, taki sam, jak na monecie poprzedzającej, w obwodzie napis: BOLZEAUS, poprzedzielany kropkami, litera L.

opuszczona. Nr. XXVII. to samo przedstawia, lecz w obwodzie napis: DUCIS BOLEZLA z dodaniem krzyża, którego na Nr. XXVI. nie ma, na S.O. BOLZELAU, litery poprzedzielane podwójnymi kropkami. Nr. XXVIII. zamiast miecza, jest dzida Sgo Maurycego, której ostrze wychodzi za obwód pomiędzy litery składające napis: † DUCIS BOLEZL. S.O. w obwodzie napis: † DENARIUS. Nr. XXIX. taki sam, lecz z mieczem, napis: BOLEZLA zupełniejszy. Nr. XXX. z napisem DENARIS, ozdoby z kropek pomiędzy literami takie same, jak na monecie Władysława Hermana pod Nr. XV. wystawionej. Nr. XXXI. z napisem DUENARIU † zapewne mylnie wyrażonym, gdyż nie sądzę, aby miał oznaczać denar podwójny, bo waga i wielkość tej monety jest ta sama, co poprzednich. Te sześć monet, które wystawiłem w różnych odmianach stempli, były wykopane w Sędziszowicach w bardzo znacznej ilości wraz z monetami, które opisałem pod §. V i VI, i są denarami Bolesława III. Krzywoustego. Pierwsza moneta polska wieków średnich dotąd nie znana, z wyrażeniem na niej wartości, gdyż dotychczas mniemano, że zwyczaj wyrażania na monecie jej rodzaju, wprowadził do nas dopiero Wacław II. Król czeski, którego pierwszy naśladował Kazimierz Wielki. Dobroć monety, jej wielkość, kształtność rysów i liter, różni się tak bardzo od znacznie mniejszej, i widocznie dawniejszej monety Nr. X. z tego samego źródła pochodzącej, iż nie można obydwóch rodzajów tej monety jednemu przypisać władcy.

§. IX. Tab. B. Nr. XXXII.

Brakteat przedstawiający osobę siedzącą na tronie, obok której stoi dzida Sgo Maurycego, znak władzy monarszej, w obwodzie perłowym napis: BOLEZZLAUS. DU. Dux oznacza. Ten brakteat zdaje się być tego samego panującego, co poprzedzające denary.

§. X. Tab. B. Nr. XXXIII.

S. G. Dwie osoby obok siebie, jedna ma rękę do góry wzniesioną, jak na denarach Bolesławowskich §. VIII, na piersiach litera Z, druga trzyma dzidę Sgo Maurycego, oznakę monarszą.

S. O. W obwodzie okolo krzyża napis: BOLASLAV, a za obwodem wokolo S. ADLCALBIE: to jest S. Adalbertus.

Autor opisu monet Trzebuńskich przyznał tę monetę Bolesławowi III. Krzywoustemu, kiedy brat jego Zbigniew miał udział w rządzie do r. 1108.

Podobną monetę opisałem już pod §. VII. na której jest ten sam napis końcowy ALBIB.

§. XI. Tab. B. Nr. XXXIV. — XXXVIII.

Pięć różnych exemplarzy monety Bolesława III. Krzywoustego podług autora monet Trzebuńskich. Nr. XXXIV. S. G. Osoba ukoronowana siedząca na tronie, trzyma na kolanach goly miecz, w około napis rozdzielony: BOLEZLAUS. S. O. obraz Sgo Wojciecha, w około którego napis: S. ADALBERTIUS, exemplarz ten znaleziony w Gembicach w księstwie poznańskim, jest opisany w Erléutertes Preussen. Nr. XXXV. znacznie odmienny, litery drobniejsze, napisy: BOLEZLA, S. ADALBERTUS złożone z liter pomieszanych i nieczytelnych; z opisu monet Trzebuńskich. Nr. XXXVI. osoba odmiennéj postaci, bez korony i miecza, w około napis: BOLAZAUS, ramy obrazu Sgo Wojciecha odmienne, napis: S. AALBERTUS, litera D. opuszczona, piąta litera dziwnego kształtu jest monogrammatem złożonym z połączonych liter BERTU; z opisu monet Trzebuńskich. Nr. XXXVII. odmienny jest w moim zbiorze, miecz zatarty, napis BOLEZLAV, w około głowy Sgo Wojciecha, S ADALBERTUS G, pod tą ostatnią literą jest kręśka, oznaczająca skrótowiec wyrazu zawartego w literze G, która oznacza Gniezno, miejsce grobu Sgo Wojciecha, lub bicia monety. Nr. XXXVIII. ten piękny i dokładny exemplarz, na którym miecz trzymany na kolanach i napisy BOLEZLAUS i S. ADALBERTUS są zupełnie wydatne, znajduje się także w moim zbiorze. Niedawno ta moneta była uważaną za bardzo rzadką, lecz znaleziona w Trzebunin, Gnieźnie, i Kruszwicy, dosyć się upowszechniła po zbiorach, wszelako wyraźne exemplarze, których jest mało, i z literą G są bardzo poszukiwane. Kilka takich monet widziałem także w zbiorach Hrabiego Franciszka Potockiego; Naczelnika Banku Segny; Ignacego Zagórskiego; b. Półkownika Przeszkodzińskiego.

§. XII. Tab. B. Nr. XXXIX.

S. G. Osoba siedząca, w obwodzie napis, w połowie zatarty VOLD....X oznaczający Voldislaus Dux. Na exemplarzu, który widziałem w zbiorze b. Uniwer. Alex. w Warszawie, nabytym od Wolańskiego, osoba trzyma w prawej ręce miecz, który tu zdaje się być zatartym.

S. O. Biskup w infule, z krzyżem na szyi, błogosławi wzniesionymi rękoma, przy głowie litera P. oznacza Pawła, Biskupa poznańskiego, któremu Władysław Odonicz, Xiążę wielkopolski, nadał r. 1231 przywilej bi-

cia monety w Krobi w Wielkopolsce. Ta moneta jest także opisaną w dziele: *Maders critische Beiträge*.

§. XIII. Tab. B. Nr. XI.

S. G. Osoba siedząca z mieczem w ręku, przy której zdaje się, że stoi druga osoba, w obwodzie perłowym napis: *VOLDILAUS*, litery poprzewracane, a litera *U* zatarta.

S. O. Rycerz walczący ze lwem, na boku palma, może oznaka zwycięstwa.

Podług Madera ma to być moneta Władysława II. Piłwacza 1139 — 1148. — W zbiorze Wolańskiego widziałem kilka exemplarzy.

§. XIV. Tab. B. Nr. XII.

S. G. Przedstawia pamiątkę śmierci jednego z patronów polskich, albo Sgo Wojciecha, albo Sgo Stanisława, gdyż rycerz zabija mieczem upadającą osobę, wokoło znaki ozdobne, podobne do liter.

S. O. Orzeł porywa czworonożne zwierzę, wokoło podobne znaki. Ta moneta razem z poprzedzającą została wykopana. Znajduje się w zbiorach J. Z. i b. Uniw. Alex. w Warsz. — Podług Madera, który ją opisał, jest z czasów Władysława II. Piłwacza.

§. XV. Tab. B. Nr. XIII.

Osoba w stroju biskupim, przy którym jest palma, w obwodzie perłowym napis: *S. ADALBERTUS*, szósta litera jest monogrammatem złożonym z połączonych liter *BER*, a ostatnia litera jest monogrammatem z liter *US*. To monogrammowanie liter, podobne jak na monetach Bolesława III. Krzywoustego, czyni ten brakteat właściwym XII. wiekowi. Jest w opisie monet Trzebuńskich; widziałem go także w zbiorze Hr. Fr. P.

§. XVI. Tab. B. Nr. XIV. — XV.

S. G. W obwodzie mała główka, wokoło napis: *BLEZILUS*, Nr. XIV *BOIZILAS*.

S. O. Jeździec na koniu z chorągiewką, z tyłu którego litera *S*, często na monetach polskich natrafiana. Podług opisu monet Trzebuńskich, z czasu Bolesława IV. Kędzierzawego 1149 — 1173. Obydwa exemplarze są w moim zbiorze.

§. XVII. Tab. B. Nr. XVI. — XVIII.

S. G. Popiersie z mieczem w prawej ręce, po bokach litery *BB*, w obwodzie napis: *BOLEZLAUS*, ostatnia litera jest monogrammatem z liter *US*.

Podobne postacie widzieliśmy już na denarach Bolesława III. Krzywoustego; na monetach monarchicznych obcych krain rzadko widzieć można miecz zamiast berła, lecz ponieważ monarchowie polscy od śmierci Bolesława II. Śmiałego, do wstąpienia na tron Przemysława, tytułu królewskiego nie używali, i poprzestawali na książęcym, kładli na monetach w miejscu berła miecz. Litery BB oznaczać także mogą Bolesława IV, który tu może dla tego trzykrotnie wymienionym został, iż był książęciem głównym panującym, gdy trzej jego bracia Mieczysław III. Stary, książę wielkopolski, Henryk, książę sandomierski i lubelski, i najmłodszy Kazimierz II. Sprawiedliwy w innych częściach Polski rządili, a którzy na S. O. tej monety zdają się być wystawionemi w postaciach siedzących za stołem. Osoba w środku siedząca oznacza może Mieczysława, z prawej strony Henryka, a z lewej osoba najmniejsza, najmłodszego Kazimierza. Jest to więc moneta Bolesława IV. Kędzierzawego 1149 — 1173. Na Nr. XLVI. w miejscu liter BB są dwa krzyże, a na Nr. XLVII litery SS, które może umieszczone są przy postaci Bolesława, dla wspomnienia patrona Polski Sgo Stanisława. — Autor opisu monet Trzebuńskich przyznał tę monetę temuż panującemu. Ignacy Potocki w Rorz. b. Tow. P. N. przeciwnie utrzymuje, i usiłuje dowieść, że moneta ta jest Bolesława Krzywoustego.

§. XVIII. Tab. B. Nr. XLVIII.

Brakteat przedstawiający osobę w majestatycznym ubiorze, w odcinku napis w półkoło: DUX CAZIM, to jest Dux Cazimirus. Brakteat Kazimierza II. Sprawiedliwego 1178 — 1194. jest opisany w Czackim, w opisie monet Trzebuńskich, znajduje się w zbiorze J. Z.

§. XIX. Tab. B. Nr. XLIX. — 11.

S. G. Rycerz w zbrojnej postaci, w prawej ręce miecz, a w lewej tarcza, po bokach rozdzielone litery CZ początkowe wyrazu Cazimirus.

S. O. Sty Woyciech w prawej ręce trzyma pastoral, a w lewej księgę ewangelii, w okolo obwodu znaczki dla ozdoby. Jest to moneta Kazimierza II. Sprawiedliwego, równie jak poprzedzająca; Nr. L. nieco odmienny exemplarz, widać na nim przy głowie tylko literę C przewróconą, nad którą jest gwiazda, na Nr. LI. litera Z, litera zaś C zdaje się być zatartą, w miejscu księgi jest krzyż podobny do lili; autor opisu monet Trzebuńskich uważa to za miecz. Monety te znajdują się w moim zbiorze, oraz u J. Z. K. S. Mader.

§. XX. Tab. C. Nr. LII.

S. G. Popiersie, nad głową kropki oznaczające może świętość; w obwodzie perlowym napis: Z zamiast S ADALBUSTUS, ostatnia litera jest złożona US, to jest: S. Adalbertus.

S. O. Osoba przyklękająca z mieczem w rękę, w obwodzie perlowym napis zatarty: VOZL — † to jest Voldizlus czyli Vladislaus, kréska na końcu przed krzyżykiem oznacza skrócenie wyrazu. Ta moneta zdaje się być z czasów Władysława III. Laskonogiego †1231. Jest opisana w zbiorze Trzebuńskim. Kilka brakteatów, bitych tym samym stemplem, widziałem w zbiorze Wolańskiego, nabytym dla b. Uniw. Alex. w War. na jednych była odbitą S. G. tej monety, a na drugich S. O.

§. XXI. Tab. C. Nr. LIII.

S. G. Popiersie z boku w koronie, w rękę miecz, z tyłu głowy litera Z, która się często okazuje na monetach Piastowskich średnich wieków.

S. O. Trzy wieże o trzech kopolach, znak miasta. Moneta ta, którą mam w kilku exemplarzach, zdaje się być z wieku XIII, może Bolesława V. Wstydliwego.

§. XXII. Tab. C. Nr. LIV. — LXII. i Tab. D. Nr. LXIII. — LXIV.

Rolnik ze wsi Gromice, ekonomii Mąkolin, kopiąc fundamenta do domu mieszkalnego, natrafił d. 15 Kwietnia 1834 r. na naczynie gliniane, w którym znajdowało się 358 sztuk brakteatów bitych w podlém srebrze. Brakteaty te wzięte pod rozważę, zdają się być wszystkie z jednéj epoki, jak to okazują ich powierzchowne cechy, niemal jedną wykonane ręką, wszystkie są jednéj wagi i wielkości, a wszelako rozmaitych stempli, co dowodzi, że pochodzą z czasów częstego przebijania monety, jak to miało miejsce za Mieczysława III. i Bolesława V. Wstydliwego, kiedy częstokroć po kilka razy na rok przebijano monetę, dla zysku skarbu, z wielką szkodą ogółu. Kadłubek edyc. Lipskiej na karcie 753 jasne tego daje dowody. — Za Leszka I. Białego stan menniczny jeszcze się bardziej pogorszył, co spowodowało Papieża Innocentego III, iż pisał zażalenie do Leszka, że ponieważ „ex consuetudine regionis usualis moneta per annum tertio renovetur „świętopietrze z powodu zwłoki było placoném w najgorszym srebrze (Narusz. IV. 171.). Za Bolesława V. Wstydliwego 1227 — 1279, nie musiało się dziać lepiej, jak to okazują monety Mąkolińskie, na których w miarę zmiany dodawano po kropce

dla łatwiejszego rozróżnienia. Nr. LIV. brakteat, na którym litera B, przy której trzy kropki, oznaczająca Bolesława. Nr. LV. brakteat z koroną podobną jak na brakteacie Kazimierza Nr. XLVIII. Nr. LVI. brakteat, na którym brama krakowska z orłem, wieże o trzech kopułkach; były także exemplarze z podobną bramą, lecz wieże miały po jednej kopule, a w miejscu orła był krzyż, były to brakteaty krzyżackie współczesne Bolesławowi V. równie jak i te, które wystawiłem na Tab. D. Nr. LXIII. — LXIV, a które także razem znalezione. Nr. LVII. w czworoboku oznaczającym może gród czyli miasto, jedna kropka. Nr. LVIII. z trzema kropkami, Nr. LIX. z trzema kropkami odmiennie położonymi, Nr. LX. z czterema kropkami, Nr. LXI. z jedną kropką i czworobokiem przedzielonym na dwie równe części, Nr. LXII. brakteat, na którym gwiazda, krzyż, i księżyc, znaki wspólne na monetach Piastów. — Wszystkie odmiany są w moim zbiorze.

§. XXIII. Tab. D. Nr. LXV.

Dwie osoby siedzą za stołem, jedna trzyma kulę ziemską, nad którą gwiazda, na stole litery LVZC oznaczające braci Xiążąt kujawskich, Leszka Czarnego, Władysława Łokietka, Ziemomysła, Ziemowita i Kazimierza. Brakteat ten jest więc bitym pomiędzy rokiem 1268 a 1279 podług opisu monet Trzebuńskich.

§. XXIV. Tab. D. Nr. LXVI. — LXIX.

Cztery exemplarze różnych stempli monety Leszka VI. Czarnego 1279 — 1289.

S. G. Dwie osoby siedzące za stołem, przy których nogach jest krzyż, trzymają kulę ziemską, nad którą trzy kropki; są to może dwaj starsi bracia Leszka Czarnego, Ziemomysł, Xiążę łączycki, i Władysław Łokietek Xiążę sieradzki.

S. O. Rycerz z chorągwią i tarczą, po bokach którego gwiazda i krzyż. Nr. LXVII. podobny rycerz, przy którym litery LEZU oznaczają LEZCUS, czyli LESCUS, gdyż tylko dla skrócenia opuszczono litery CS uzupełniające wyraz. Pierwsza litera, podobna do przewróconego A, jest rzeczywiście monogrammatem złożonym z liter LE, litera E, w górnej części nie wykończona, robi całą figurę podobną do litery F. lub A. przewróconego. Nr. LXVIII. i LXIX. takie same monety odmiennego stempla, bez napisów,

na jedną litera S. przy rycerzu, zwykła monetom Piastów. Są w moim zbiorze.

§. XXV. Tab. D. Nr. LXX.

S. G. Lilia florentyńska przedzielająca napis, będący wokół niej: WENCESL. DUX. P.

S. O. Sty Jan Chrzciciel w całej postaci, w pontyfikalnym ubiorze, wokół głowy jasność, prawą ręką błogosławi, a w lewej trzyma berło zakończone krzyżem, z prawej strony głowy orzeł polski; w okół napis rozdzielony; S. JOHANNES. B. Napisy literami gockimi. Jest to dukat Waclawa, bity w czystym złocie, bardzo rzadki, nabyłem go w r. 1830 za złp. 90. Wielu numismatyków idąc za bardzo mylnym zdaniem Koehlera (Vollstaendiges Ducaten Cabinet), przypisują ten dukat Waclawowi Xięciu płockiemu, zmarłemu r. 1330, albowiem Xiążęta mazowieccy nigdy oddzielnej monety nie bili, (Czacki) i Mazowsze tém się tylko różniło od reszty Polski, że zachowywało inny sposób liczenia, gdyż na grzywnę liczyło groszy 20, a nie zaś, jak liczone w królestwie, groszy 48. Że dukat ten nie jest Waclawa, Xięcia płockiego, i to za tém przemawia, iż nie znany dotychczas złoty monety bitej w Polsce przed Alexandrem Jagiellończykiem. Lecz porównajmy ten dukat z szerokim groszem czeskim Waclawa II. czeskiego i polskiego króla, a zobaczymy na nim prawie tenże sam kształt liter wykonanych ręką ówczesnego artysty, lecz nie polskiego, gdyż u nas przemysł i sztuka były wkołobce, a tymczasem za granicą już na wysokim stopniu doskonałości; dla tego też dukat ten jest kształtniej zrobionym, jak monety polskie później wybite w Polsce za Kazimierza W., Ludwika, Jagiellów. — Gryfina, wdowa po Leszku Czarnym, ustąpiła Waclawowi II. Małą Polskę r. 1291 (Bielski T. I. k. 169.) gdy tenże nie był jeszcze koronowanym na Króla czeskiego, albowiem koronacja czeska odbyła się r. 1297, a na królestwo polskie koronowanym był r. 1300, nie więc dziwnego, że nie będąc jeszcze Królem, a posiadając część Polski, używał tytułu Dux Poloniae, jak jest wyrażonem na niniejszym dukacie. Że zaś litera P. oznacza Poloniae, przemawia za tém orzeł polski przy głowie Sgo Jana na str. odw. Czeski historyk Hayek powiada, że Waclaw sprowadziwszy z Florencyi monetarza kazał bić monetę złotą, którą z tytułem czeskim nigdzie natrafić niemożna, i dopiero następcy Waclawa bili dukaty z tytułem czeskim, i lwem umieszczonem w miejscu orła przy głowie Sgo Jana. Wyobrażenie lilii florentyńskiej na monetach, było naówczas zwyczajem prawie w całej Europie.

Wacław był pierwszym, który wprowadził do Polski używanie liter gockich do monet, poszli za nim następcy, wzgardzono zupełnie wyraźnemi i łatwo czytelnemi literami lacińskimi, których używano w Polsce do monet od najdawniejszych czasów, jak to dowodzą monety Bolesławowskie z wyobrażeniem Sgo Wojciecha i dawniejsze. Zwyczaj ten trwał aż do Zygmunta I. który jeszcze bił półgroszki litewskie i koronne z literami gockimi, lecz je wkrótce zarzucił, i na nowo wskrzesił litery lacińskie.

§. XXVI. Tab. D. Nr. LXXI.

S. G. W środku korona ozdobna, w okolo której, między dwoma perłowemi obwodami, napis w dwóch wierszach: † WENCEZLAUS. SECUNDUS. † DEI: GRATIA: REX: BOEMIE.

S. O. Lew czeski, w obwodzie perlowym napis: † GROSSI: PRAGENSES *†* litery gockie. Grosz szeroki pragski, który liczono na kopy. Moneta ta, jako też i niżej opisana, jest czeską, lecz gdy naówczas nie bito dla Polski oddzielnej monety, a ta była przyjętą za krajową, i sprawiła nadał wielką reformę w numismatyce, gdyż służyła za wzór, i dała początek groszom Kałmirza Wielkiego i jego następcom, przeto ją tu umieszczam.

§. XXVII. Tab. D. Nr. LXXII.

S. G. Korona, w obwodzie perlowym napis: † W: I: I: R: BOEM: oznacza Wenceslaus II. Rex Boemiae. Na niektórych exemplarzach tylko WENZ BOEM * —

S. O. Lew czeski, w obwodzie perlowym napis: † PRAG: PARVI. oznacza Parvi Grossi Pragenses. To jest mały grosz pragski, czyli półgroszek. Rzadki. Są jeszcze inne półgroszki przedstawiające na S. G. koronę, w obwodzie perlowym napis: WENCEZLAUS. SECUNDUS †, na S. O. lew czeski otoczony obwodem perlowym. Litery gockie. W średnicy linii 9 i pół. Ten numismat widziałem w zbiorze P. P. lecz sądzę, że jest późniejszego fabrykatu, i że nie istniał wcale, w prawdzie jest bitym, lecz zdaje się być tylko wyciętym środkiem z całego grosza. Adauctus Voigt w swém dziele: Beschreibung der Boehmischen Muentzen, przedstawia nam tę monetę w sztychu i opisie, przeto zdaje się ją uznawać za rzeczywistą.

Nader ważne nowe odkrycia, zaszczyt po odbiciu pierwszych tablic mej numismatyki, zniewoliły mnie do wygotowania piątej tablicy monet wieków średnich oznaczonej literą E, która, jako dodatkowa, obejmując nie znane dotąd monety z różnych epok, ma służyć do uzupełnienia poprzednich tablic.

§. XXVIII. Tab. E. Nr. LXXIII. — LXXIV.

S. G. Ręka opatrznosci, w obwodzie perlowym napis: BOLASLAV. †
można też czytać BSUCISLAV †

S. O. Krzyż przyozdobiony półksiężycami, jak na monetach opisanych pod §. I. Na jednym napis wokoło: VSEBOR † a na drugim VSEBOR † — Dwa exemplarze tej monety, które posiadam z daru Franciszka Gruenbauma, bankiera krakowskiego, zostały znalezione na Szląsku w roku zeszłym, i zdają się być z czasów Bolesława III. Krzywoustego, kiedy Wszebor, Wojewoda sandomierski i Hetman, miał niejako władzę namiestniczą w kraju, i dla tego może był wyrażanym na monecie; gdyż moneta ta nie zdaje mi się być czeską Bsucislava, czyli Brzeczislawa I lub Hgo Xiążąt czeskich, albowiem porównyując je z czeskiemi, (Opis monet Trzebuńskich karta 198.) okazują się wcale odmiennie i nie mające nic wspólnego z takowemi. Że zaś są dalszym ciągiem monet umieszczonych na Tab. A. Nr. I. — IV. nie podpada żadnej wątpliwości, gdyż na Nr. IV. widać litery początkowe VSE wyrazu WSZEBOR, które, dla braku naówczas innych całkowitych exemplarzy, autor opisu monet Trzebuńskich nie mógł nie omylnie odgadnąć.

§. XXIX. Tab. E. Nr. LXXV.

S. G. Orzeł ukoronowany, wokoło napis: SEMOVITUS.

S. O. Krzyż lub gwiazda, nad którą korona, wokoło: DUX PLOC.

Ta nie znana dotąd moneta Ziemowita, Xięcia płockiego, zmarłego r. 1426, który miał zaślubioną Alexandrę, siostrę Władysława Jagielly, znajduje się w zbiorze Maxymiliana Bartynowskiego, Sędziego Najwyż. Instan. w Krakowie.

§. XXX. Tab. E. Nr. LXXVI.

S. G. Popiersie ukoronowane w zbroi, z berłem w rękę, wokoło napis przedzielony: VLADISLAUS.

S. O. Pogoń, wokoło napis: D. (ei) G. (ratia) R. (ex).... LIT. wyraz środkowe Poloniae i Magnus Dux zatarte. Denar Władysława Jagielly. Jest w zbiorze M. Bartynowskiego.

§. XXXI. Tab. E. Nr. LXXVII.

S. G. Orzeł ukoronowany, w obwodzie perlowym napis: MONETA. KAZIMIRI. D. G.

S. O. Korona, pod którą litery myncarza: T. M. w obwodzie perlowym: REGIS. * POLONIE. K. (oronati) * . † Półgroszek Kazimirza Jagiellończyka, ze zbioru M. Bartynowskiego.

KAZIMIERZ WIELKI.

Od r. 1333. do r. 1370.

§. 1. Tab. 1. Nr. 1.

Strona Główna. Na środku monety korona przyozdobiona dwoma krzyżkami, a u góry półksiężyc, w około niej między dwoma obwodami napis w dwóch wierszach: KAZIMIRUS. PRIMUS † DEI. GRACIA. REX. POLONIE †

Strona Odwrotna. Orzeł ukoronowany. W obwodzie napis: GROSS. L. (ati) CRACVIENSSES † Litery gockie. Z dzieła Mniszcha: „Życie Kazimierza W.“

§. 2. Tab. 1. Nr. 2.

S. G. Jak na poprzedzającym, lecz napisy w obwodach perłowych, korona wyższa i węższa, w wyrazie KAZIMIRUS żadna litera nie opuszczona.

S. O. Orzeł ukoronowany odmienną nieco postaci. W obwodzie perłowym napis: GROSS. L. CRACOVIENSSES †

Ze zbioru biblioteki Hr. Ossolińskiego we Lwowie, odmiennego stempla.

§. 3. Tab. 1. Nr. 3.

S. G. Jak na poprzedzających; lecz w obwodach zwyczajnych litery gockie nieco odmiennego kształtu. Korona w górze przyozdobiona krzyżem, na którym jest półksiężyc.

S. O. Jak §. 1. lecz orzeł odmienną postaci. W obwodzie napis: GROSSI. CRACOVIENSSES †

Na tym exemplarzu litera L. opuszczona. Ze zbioru Madera w Pradze czeskiej.

§. 4. Tab. 1. Nr. 4.

S. G. Jak §. 3. lecz litery mniej kształtne.

S. O. Jak §. 3. lecz orzeł odmienny, litery niekształtne, napisy nieco zatarte.

Ze zbioru Goetza w Dreźnie. — Litera L. oznacza latus, ząd monetę tę nazwano groszem szerokim krakowskim. Czacki twierdzi, że Kazimierz

Wielki dla tego był na tój monecie nazwanym primus, że był pierwszym monarchą polskim, który zaczął bić grosze; Mader zaś sprawiedliwiej mniema, że używał tytułu primus, ponieważ, po wskrzeszeniu godności królewskiej w Polsce, był pierwszym monarchą tego imienia, albowiem jego poprzednicy: Kazimierz I. syn Miecysława II. i Kazimierz II. Sprawiedliwy, syn najmłodszy Bolesława III. mieli tylko tytuł książęcy. Grosz taki był bitym w Krakowie na wzór groszy czeskich Waclawa, lecz chociaż później, wszelako mniej zgrabnie wykonany. Michał Mniszech, Marszałek W. koronny, jest pierwszym, który go nam dał poznać z rysunku umieszczonego w swém dziele: Życie Kazimierza Wielkiego; a którego kopję umieściłem na Tab. I. Nr. 1. lecz nie uczynił o tym groszu żadnej wzmianki, nie wiadomo zatem, czy go sam posiadał, lub z kąd o nim powziął wiadomość. Czacki (o litewskich i polskich prawach) umieścił ten grosz w swym zbiorze monet; rysunek jego zgadza się zupełnie z rysunkiem Mniszcha. W roku 1829 widziałem taki grosz krakowski w zbiorze byłego Uniwersytetu Alexandrowskiego w Warszawie, nabyty od Wolańskiego wraz z jego nader rzadkim zbiorem co do wieków średnich. Co do wartości, grosz krakowski równy był groszowi czeskiemu Waclawa. Czacki w swój rozprawie: „O Rzeczy Mennicznej w Polsce i Litwie“ (umieszczonej w pamiątkach historii i literatury polskiej Wiszniewskiego) T. I. kar. 77. pisze o groszach pragskich Kazimierza Wielkiego!! i powiada, że w r. 1789 wykopane zostały w Będzinu, z których trzy sztuki sam posiadał; na S.G. ma bydź korona i napis w dwóch obwodach: CASIMIRUS. D. G. REX. POLONIE, a na S.O. orzeł z napisem: GROSSI PRAGENSES!! Rzecz szczególna, że dotychczas oprócz Czackiego żaden z numismatyków nie widział podobnego czesko-polskiego grosza. W prawdzie za Kazimierza W. grosze czeskie miały bieg w kraju, lecz to były Waclawowskie, a Król, dbał o dobro kraju, pragnąc, aby Polska własną miała monetę, bił grosze krakowskie na wzór groszy Waclawa. Vol. Leg. I. p. 43. Ustawa z r. 1347. De moneta in regno currente. Cum sub uno principe et capite, eadem gens jura diversa habere non debeat, ne sit tanquam monstrum, diversa habens capita, expedit reipublicae, ut uno et aequali jure tam Cracovienses, quam etiam Majoris Poloniae inhabitatores, et caeterae regni nostri terrae utantur et judicentur, et ex quo unus princeps est omnium et dominus, statuimus de consilio, et assensu nostrorum Baronum et Procerum, quod una moneta in toto regno nostro debeat haberi,

quae debet esse perpetua, et bona in valore et pondere, ut per hoc caeteris sit gratior et acceptior.

§. 5. Tab. 1. Nr. 5.

S. G. Król na tronie siedzący, ukoronowany, z berłem w ręku. W obwodzie napis: MONETA. KAZIMIR †

S. O. Orzeł, w obwodzie perłowym napis: REGIS. POLONIE. K. †

Litery gockie. Litera K. oznacza coronati lub Kracovia. Półgroszek koronny, czyli ćwierć skojec, kwartnikiem żwany.

§. 6. Tab. 1. Nr. 6.

S. G. Król na tronie siedzący, ukoronowany, w prawej ręce jabłko, a w lewej berło trzyma. W obwodzie napis jak Nr. 5. lecz w wyrazie Kazimiri nie litera Z lecz S.

S. O. Jak Nr. 5.

Podobna postać majestatyczna jest na pieczęci Kaźmirza Wielkiego, której rysunek znajduje się w Pamiętnikach Warszawskich F. Bentkowskiego.

§. 7. Tab. 1. Nr. 7.

S. G. i S. O. Jak Nr. 5. lecz na obydwóch stronach obwody perłowe, a na S. O. niema litery K.

Kwartniki te nader rzadkie, są w zbiorach Hrabiego F. Potockiego, — J. Z. — i umnie. W zbiorze pułkownika Przeszkodzińskiego widziałem exemplarz, na którym pomiędzy wyrazami jest strzałka, znak mieniczny.

§. 8. Tab. 1. Nr. 8.

S. G. Na tarczy, złożonej z czterech łuków, ukoronowana litera K. przyozdobiona kropkami. Wokoło napis: REGIS. POLONIE †

S. O. Lew, herb Rusi, w obwodzie perłowym napis: MONETA. DOI. RUCSIE .: †

Litery gockie. Kwartnik ruski Kaźmirza W. Litery DOI oznaczają Domini. Jest w zbiorze J. Z.

§. 9. Tab. 1. Nr. 9.

S. G. Jak na poprzedzającym, lecz wokoło napis: REGIS: POLONIE: K. † Litera K oznacza coronati.

S. O. Jak na poprzedzającym. Kwartnik ruski odmiennego stempla. Jest w zbiorze Hrabiego Losia.

§. 10. Tab. 1. Nr. 11.

Jak Nr. 9. lecz wokoło napis: REGIS: POLONIE: †

S. O. Jak Nr. 9. lecz w obwodzie perłowym napis: MONETA. DOI. RUCSIE. K. † W zbiorze Hr. Ł.

§. 11. Tab. 1. Nr. 10.

S. G. i S. O. jak Nr. 8. lecz napis w około: REGIS: POLONIE. K. † — MONETA. DOI. RUCSIE. K. † — Jest w moim zbiorze.

Kwartniki ruskie Kaźmirza W., których dwa liczone na jeden grosz krakowski, były przez długi czas prawie nieznane numismatykom, z powodu ich nadzwyczajnej rzadkości, i dopiero przed kilku laty wykopane w Galicyi, przyozdobiły niektóre zbiory.

L U D W I K

KRÓL WĘGIERSKI I POLSKI.

Od r. 1370. do r. 1382.

§. 12. Tab. I. Nr. 16.

S. G. Na tarczy, z czterech luków złożonej, litera L. ukoronowana, przyozdobiona kropkami. Wokoło tarczy napis: LODVICI. R UNGARIE . . †

S. O. Wobwodzie perłowym napis: MONETA RUSSIE . . †

Kwartnik ruski Ludwika, niezmiernie rzadki. Na sejmie w Krakowie r. 1339. Kaźmirz W. obawiając się, aby bezpotomnie z świata nie zszedł, i nie zaburzył przez to kraju niesnaskami możnowładnych panów, ubiegających się o tron, mianował po sobie następcą siostrzeńca swego Ludwika królewicza, syna Karola, króla węgierskiego. — Ludwik, już jako król węgierski, dopomagał Kaźmirzowi W. w wyprawach wojennych na Litwie, Rusi, Wołyniu, za jego to pomocą odzyskał Kaźmirz W. już raz utracony Wołyń. Niektórzy węgierscy i niemieccy historycy utrzymują, że Ludwik Ruś dla siebie podbił, co się sprzeciwia jego zrzeczeniu się praw do korony, za życia Kaźmirza W., które zapewne uczynił, dla tém większego ujęcia sobie serca swego wuja, któremu dopomagając w zarządzie Rusi, bił kwartniki ruskie, z tytułem tylko króla węgierskiego, jak to dowodzi kwartnik, który tu opisuję. Kwartniki zaś ruskie, bite za życia Ludwika, są bite pod imieniem Władysława, xięcia opolskiego, rządcy Rusi. (§. 18.). Kwartnik Ludwika z literą L., który opisałem, jest w zbiorach Hr. Ł. — J. Z. — i u mnie; nabyłem go za złp. 40. Kwartniki te wykopane w Galicyi, Czackiemu nie były znane; wprawdzie nadmienia o kwartnikach Ludwika (Pomniki Hist. i Lit. Pol. T. 1. kar. 80.), lecz mylnie uważa monetę, którą poprzednio opisał w swém dziele (O Lit. i Pol. prawach), i wystawił w rycinie na Tab. I. Nr. 8., a którą ja także posiadam (*), za kwartnik Ludwika, gdyż rzeczywiście jest tylko brakteatem należącym do rządu monet czeskich (**), a kształt liter jest wcale odmienny, jak na monetach Ludwika, króla pols. i węgier. —

(*) Litera L. ukoronowana, przedzielająca litery R. P.

(**) Patrz Voigt Bochemisches Muenzwesen.

Za Ludwika kwartniki znacznie spodlały, nie tylko, że były bite w gorszym srebro, jak za Kazimirza W., ale też i znacznie mniejsze, co sprawdzają słowa anonima w zbiorze Sommersberga p. 106. 107. *Cujus tempore moneta quadratorum optima, quam dominus rex Casimirus jusserat cudere, fuit imminuta taliter, quod quatuor quadrantes, quorum duo grossum Bohemicalem valebant, postmodum pro grosso Bohemicali dari debuerant, ex qua imutatione multa damna nonnulli incurrerunt, quia, qui decem grossos habebat, postea quinque habuit. Nonnulli etiam quatuor quadrantes pro grosso ementes, magna lucra reportarunt, quadrantes eosdem cremare facientes, et exinde argentum purum reducentes.*

§. 13. Tab. 1. Nr. 12.

S. G. Na tarczy, z czterech łuków złożonej, litera L. ukoronowana, przyozdobiona kropkami.

S. O. Na takiejże tarczy korona przyozdobiona kropkami. Litera L. i korona są takie same, jak na kwartniku ruskim Ludwika. — To jest denar koronny; równie rzadki; znajduje się w zbiorze Hr. Ł., jeszcze nigdzie nie opisany.

§. 14. Tab. 1. Nr. 13.

S. G. Orzeł ukoronowany, otoczony obwodem perłowym.

S. O. W obwodzie perłowym, tarcza dwupolowa, jedną połowę której zajmują herb węgierski, a drugą francuski: lilie.

Denar polski Ludwika, bardzo rzadki, jest u mnie. Na tej monecie dla tego umieszczono herb francuski, ponieważ Ludwik, król węgierski i polski, pochodził z pierwszego domu Andegawskiego, czyli Anjou, ze krwi Kapetów, czyli królów francuskich. Pradziad bowiem jego był Karol, hrabia Anjou, syn Ludwika VIII. króla franc. od roku 1266 z daru papieża Klemensa IV. król obojga Sycylii, a po utracie wyspy Sycylii, od r. 1282. król tylko neapolitański. Pradziad był Karol II. król neapolit. dziad Karol Martel, król węgierski, a ojciec Karol Rubert, król węgierski (Historia J.S. Bandtkiego wydanie 3. kar. 341).

§. 15. Tab. 1. Nr. 14.

S. G. i S. O. jak na poprzedzającym, z tą tylko różnicą, że nad tarczą jest litera O. — Denar polski ze zbioru J.Z., ja taki sam denar posiadam, na którym nad tarczą jest litera H, co niezaprzeczenie dowodzi: że litery te oznaczają miasta, w których monetę bito, lub mylnarzy, nie zaś,

jak niektórzy sądzą, że litera H. oznacza HEDVIGA, i przypisują ten denar Jadwidze królowej.

§. 16. Tab. 1. Nr. 15.

S. G. Tarcza dwupolowa jak Nr. 15.

S. O. Dwa klucze na krzyż złożone, herb Poznania, a nad nimi litera P. oznaczająca Poznań.

Denar Ludwika króla, bity w Poznaniu, ze zbioru J. Z. bardzo rzadki.

§. 17.

S. G. Orzeł krajowy.

S. O. Matka boska z dziecią Jezus, patronka Węgier. — W średnicy linii 5. — Denar ten był w zbiorze byłego Uniwersytetu Alexandrowskiego w Warszawie, nabyty od Wołańskiego.

§. 18. Tab. 1. Nr. 17.

S. G. Na tarczy, złożonej z czterech luków, litera W. przyozdobiona kropkami. Wokoło napis: MONETA: RUSSIE. †

S. O. Lew Ruski. W obwodzie perłowym napis: WLADISLAUS: DX: †. Litery ostatnie oznaczają Dux. Ze zbioru Hr. Ł. — Kwartnik ruski Władysława, księcia opolskiego, który rządził za Ludwika Rusią, a nawet przez krótki czas całą Polską. Pieniądz ten był bity we Lwowie. Bardzo rzadki.

§. 19. Tab. 1. Nr. 18.

S. G. Jak napoprzedzającym, lecz wokoło napis: WLADISLAUS: DUX †

S. O. Lew ruski; w obwodzie perłowym napis: MONETA RUSSIE † — Kwartnik ruski Władysława, księcia opolskiego, odmiennego stempla jest u mnie.

§. 20. Tab. 1. Nr. 19.

S. G. Jak §. 19. lecz bez krzyżyka.

S. O. Lew ruski, w obwodzie perłowym napis: MONTA. DOI. RUCSIE. K †

Do tego kwartnika ruskiego użyto do S. O. jak się zdaje, stempla od kwartnika ruskiego Kaźmirza Wielkiego, który pod tymże królem opisałem, a co dowodzą wyrazy DOI (Domini) RUCSIE pisane przez CS, a nie przez SS, które się dopiero dają widzieć na monecie Ludwika, i litera K. oznaczająca coronati. Cechy te są właściwe kwartnikom ruskim Kaźmirza W. — Ze zbioru Hr. Ł.

WŁADYSŁAW JAGIELLO.

Od r. 1386 do r. 1434.

WŁADYSŁAW WAREŃCZYK.

Od r. 1434 do r. 1444.

Dwaj Władysławowie, jeden po drugim panujący, pod których berłem przeszło pół wieku upłynęło, jednakowy bili rodzaj monety, dochowany do naszych czasów; obaj bowiem bili: półgroszki zwane półkami, trzeciaki czyli ternarii, denary, oraz ruskie półgroszki; lecz które z nich są właściwe pierwszemu, a które drugiemu, nie stanowczo wyrzec nie możemy, gdyż zbywa nam na dowodach zupełnie przekonujących, których nam dzieje menniczne nie podają, a rozróżnianie takowych podług ich cech powierzchniowych, mogłoby być bardzo mylném, a przynajmniej wątpliwém. Pisali już o tem Braun, Czacki, Mader, lecz żaden z nich o różnicy zupełnie nie przekonał. Łączę więc razem te dwa panowania dla tém łatwiejszego porównania monet.

§. 21.

S. G. Pół osoby trzymającej w prawej ręce chorągiewkę, a w lewą oręż; przy prawém ramieniu trzy kropki, oznaczające może wartość monety.

S. O. Niekształtna pogoń. — W średnicy linii 9. — Ze zbioru byłego Uniwersyt. Alexandr. w Warszawie.

§. 22.

S. G. Brakteat przedstawiający herb książąt litewskich, trzy kolumny, pod którymi litery KIST oznaczające może Kiejstuta. W średnicy linii 7. — Dwie te srebrne monety były w zbiorze byłego Uniwersytetu Alexandr. w Warszawie. Są niezapreczenie litewskie, przeto je umieszczam przed monetami bitymi po połączeniu Litwy z Polską.

§. 23. Tab. 2. Nr. 20 — 38.

Podczas czterdziesto-ośmioletniego panowania Władysława Jagielly najwięcej bito półgroszków koronnych, nazywanych pospolicie półkami,

których znaczną ilość przechowały wieki aż dotąd; lecz czy wszystkie nam znane są Władysława Jagielly, zachodzi wielka wątpliwość, albowiem następcą jego Władysław Warneńczyk bił także półgroszki. Którą więc półkę przypisać pierwszemu, a którą drugiemu, jest prawdziwą zagadką jeszcze nie rozwiązaną, a rozmaite w tym względzie wyjaśnienia numismatyków są domniemaniem bezzasadnym, które potrzebuje bardziej przekonujących dowodów, aniżeli nam podają Braun, Mader, Czacki i inni. — Braun powiada: że Władysław Jagiello bił półki dwunastej próby, a Władysław Warneńczyk dziesiątej próby, i tym sposobem chce je odróżniać; gdy tymczasem mam półki ósmej próby a nawet i siódmej. Na wiele także fałszywych natrafiamy, bitych w zupełnie podłym srebrze, bo próby czwartej i drugiej. Mader słusznie powiada: że nie można wierzyć, aby przez pół wieku w Polsce zachowano jedną stopę bicia monety. Mniema on także, że półki, na których w wyrazie WŁADISŁAI litera A. jest rozwartą, nie przekręśloną, a w górze nieco przedłużoną, tak, że formuje literę X, są dawniejsze, aniżeli te, na których litera A jest przekręśloną, z ramionami bardziej do siebie zbliżonemi, nadającemi jej postać litery N. — Pierwsze więc przypisuje Mader Władysławowi Jagielle, których zbiór w rozmaitych odmianach umieściłem na Tab. 2. od Nr. 20 do 31, drugie zaś Władysławowi Warneńczykowi, Tab. 2. od Nr. 31 do 38. Pierwsze są przyozdobione gwiazdkami, oznaczającemi, podług Czackiego, gwiazdę, która trzech królów do żłobu Chrystusa prowadzić miała; drugie zaś ozdobione listkami koniczyny, właściwemi monetom późniejszych czasów. Jedna tylko staje okoliczność na przeszkodzie, którą nie każe wierzyć w nieomyłność tego domniemania, to jest ta, że mamy późniejsze monety, a nawet niezaprzeczenie Władysława Warneńczyka, na których litera A jest rozwartą, nie przekręśloną, jak to okazuje trzeciak na Tab. 3. Nr. 39. i moneta przelitografowana z Schoenvisnera. (Notitia Hungaricae Rei Numariae) Tab. 3. Nr. 56. A co więcej, że w zbiorze Hr. Ł. jest półgroszek Iwowski Władysława Jagielly, Tab. 3. Nr. 47 i 49. na którym w wyrazie „Wladisłai“ jest litera A i rozwartą i zamkniętą, a zatem podług Madera dawniejsza i nowsza; trzymając się zaś jego prawidła wtęj mierze, któremużby trzeba ją przypisać Władysławowi? — Czacki spostrzegłszy na jednej półce literę L pod koroną, wyczytał z niej podskarbiego Lasockiego, a na drugiej † F. Fulka biskupa, i krzyż patryarchalny, i przypisał takowe Władysławowi Jagielle, nie mając zapewne pod ręką półki z innymi cyframi, któreby go z błędu wyprowadziły. Fulko nie był podskarbiem,

a tómbardziej patriarchą, przeto nie mógłby kładź znaku tój godności przy swój cyfrze, która to godność przez papieża Urbana VI., z tytułem Vicarius, li tylko Władysławowi Jagielle i Witoldowi nadana była. Prędzejby litera W. † Tab. 2. Nr. 34. oznaczać mogła Witolda, któremu Jagiello r. 1389. powierzył rządy Litwy, a tó samém byłaby to moneta bita, tak dla korony, jako też dla Litwy; lecz i to jest wątpliwém, bo na niektórych zagranicznych monetach napotykam taki krzyż podwójny, a widząc na półkach Władysławowskich rozmaite znaki i cyfry pod koroną, jako to: N, A, S, P, †, AN, AS, SA, IN, I, F †, †F, W †, FP, O, utwierdza mnie to wnmianiu, że takowe krzyże i cyfry są tylko znakami myncarskimi. Półka znacznie mniejsza od innych Tab. 2. Nr. 26. jest w zbiorze profesora Lipińskiego, wszystkie zaś inne w zbiorach J. Z. i moim.

§. 24. Tab. 3. Nr. 42.

S. G. Orzeł krajowy.

S. O. Korona Jagiełńska,

Denar koronny; mam także taki denar, na którym pod koroną jest litera O

§. 25. Tab. 3. Nr. 39.

S. G. Tarcza, na której krzyż podwójny; w obwodzie perłowym napis: MONE. WLADISLAI †

S. O. Orzeł; w obwodzie perłowym napis: REGIS. POLONIE †

Litera A rozwarta nie przekręslona. Trzeciak (Ternarius).

§. 26. Tab. 3. Nr. 40.

S. G. i S. O. jak poprzedzający, lecz nad tarczą korona, a raczej mitra ziążęca, litera A odmienna. — Trzeciak.

§. 27. Tab. 3. Nr. 41.

S. G. i S. O. jak Nr. 40. lecz na tarczy pod krzyżem litery M. P. oznaczające może: Monetaria Posnaniensis, albo też myncarza. Trzeciak. Jest w zbiorze P. P. i u mnie. Mam także taki sam trzeciak, na którym jest sama tylko litera P. na tarczy pod krzyżem. Trzy powyższe trzeciaki są bite za Władysława Warnęńczyka, lecz mogą też bydź Władysława Jagielly. W pierwszym przypadku tarcza z podwójnym krzyżem przedstawiałaby herb węgierski, w drugim zaś tarczę litewską, którą tu może, z powodu, że moneta ta jest nader małą, dla łatwiejszego rysunku, zamiast pogoni, umieszczono; wiadomo nam bowiem: że Jagiello po przyjęciu wiary

chrześcijańskiej, gdy uzyskał od papieża tytuł vicarius i krzyż patriarchylny, umieścił go na tarczy, będącej na lewém ramieniu rycerza, przedstawiającego pogoń.

§. 28. Tab. 3. Nr. 43.

S. G. Orzeł krajowy, przy głowie którego dwie kropki, jak na kwartnikach ruskich Ka'mirza W. W obwodzie perlowym napis: WŁADISLAUS RE, potem listek kończyny i †

S. O. Lew ruski. W obwodzie perlowym napis: MONETA RUSSIE listek kończyny i † Ze zbioru Hr. Ł. Półgroszek ruski Władysława Jagielly, nader rzadki.

§. 29. Tab. 3. Nr. 44.

Na tym półgroszku na obydwóch stronach są jednakowe napisy: MONETA RUSSIE, nie wyrażono imienia królewskiego, lecz porównyując ten półgroszek z poprzedzającym, nie podpada wątpliwości, że jest tego samego stempla i władzcy. Ze zbioru Hr. Ł.

§. 30. Tab. 3. Nr. 45.

Półgroszek ruski Władysława Jagielly, odmiennego stempla, jak dwa poprzedzające. Orzeł odmiennój postaci, litery nieco kształtniejsze, wraz REX cały wypisany, litery SS prosto stojące. Ze zbioru Hr. Ł. — Sądząc po kształcie liter i cechach powierzchniowych, zdaje się: że ten półgroszek musiał być bitym w późniejszych latach panowania Władysława Jagielly, dwa zaś poprzedzające w początkach. Na dwóch pierwszych godne są uwagi ukośne litery SS i litera R zupełnie taka, jak litera K.

§. 31. Tab. 3. Nr. 46 — 51.

S. G. Orzeł krajowy ukoronowany. W obwodzie perlowym napis: WŁADISLAI REGIS.

S. O. Lew ruski. W obwodzie perlowym napis: MONETA. LEMBURD † wyrazy poprzedzielane listkami kończyny, litery takie same, jak na półgroszkach koronnych. Półgroszek lwowski Władysława Jagielly, bardzo rzadki, jest w moim zbiorze. Następne pięć sztuk półgroszków lwowskich Władysława Jagielly do Nr. 51 włącznie, przedstawiają nam rozmaite odmiany stempli, jako to:

Nr. 47. WŁADISLAI. REGIS. MONETA. LEMBURD.

— 48. WŁADISLAI. REGIS. MONETA. LEMBRUD.

Nr. 49. WŁADISLAI REGIS. LEMBURD MONETA.

Nr. 50. WŁADISLAUS REX MONETA LEMBURD.

Nr. 51. WŁADISLAI REGIS MONETA LEMBOURG.

Nr. 47 i 49 zasługują na uwagę, że w wyrazie WŁADISLAI litera A jest dwójką, to jest: rozwartą, nie przekreśloną, dawniejszą, i przekreśloną, skupioną, nowszą, co się sprzeciwia twierdzeniu Madera, cf. §. 23.

§. 32. Tab. 3. Nr. 52—54.

Trzy półgroszki ruskie bite we Lwowie, oznaczone Nr. 52, 53, 54, są Władysława Warneńczyka. Orły i lwy, odmienne jak na poprzedzających, litery kształtniejsze, mniej rozwarte, a szczególnie litera L nowszych czasów, gdyż takie L nie zaś jak na monetach Władysława Jagielly i dawniejszych z zadartą do góry ostatnią łaską tak, iż prawie do litery U podobnym jest. Porównyując w oryginałach te trzy monety z poprzedzającymi, kształtniejsze ich wykonanie tak jest widocznym, że śmiało wyrzec możemy, iż są Władysława Warneńczyka, a przynajmniej z ostatnich lat panowania Władysława Jagielly.

Nr. 52. WŁADISLAUS O REX • MONETA • LEMBURG.

Nr. 53. WŁADISLAUS • REX • MONETA • LEM.

Nr. 54. WŁADISLAUS O REX • MONETA O LEMRURD.

Nr. 52 jest ze zbioru Hr. L. Nr. 53 ze zbiorów P. P. — J. Z.

Nr. 54 jest w moim zbiorze. Kółka, lub pierścienie, przedzielające wyrazy, są znakami myncarskimi, czyli raczej ozdobą.

§. 33. Tab. 3. Nr. 55.

S. G. Sty. Władysław w całej postaci, w majestatycznym ubiorze, na głowie korona otoczona światłem, w prawej ręce kródka halabarda, a w lewej jabłko królewskie, po bokach postaci rozdzielone N • znak menniczny, lub litera początkowa miasta, w którym moneta bita. Głowa i nogi wchodzą w obwód przedzielają napis, będący w obwodzie: S. LADISLAUS. REX.

S. O. Tarcza czteropolowa, na której: orzeł krajowy, pogoń, i herby węgierskie. W obwodzie perłowym napis: WŁADISLAUS. D. G. R. UNGARIE † Dukat węgiersko-polski Władysława Warneńczyka, należący do polskich monet, gdyż inną złotą monetą nie bito za jego panowania. Mam także taki sam dukat, na którym po bokach Sgo Władysława są rozdzielone litery N-G. nabyty za złp. 100.

§. 34. Tab. 3. Nr. 56.

S. G. Krzyż węgierski, przedzielający litery B. N. oznaczające miejsce bicia monety. W obwodzie napis: M (oneta) WŁADISLAI REGIS.

S. O. Tarcze polska, litewska, i węgierska w połączeniu górnem formują trójkąt, w którym jest zawarty krzyż. Denar węgiersko-polski Władysława Warneńczyka. Rysunek wzięty z dzieła: *Notitia Hungaricae Rei Nummariae ab origine ad praesens tempus auctore Stephano Schoennisner*. Budae 1801. Podobny temu jest także w *Appela Repertorium*.

§. 35. Tab. 3. Nr. 57.

S. G. Orzeł. W obwodzie napis: MONETA. WŁADISL. DEI. G. †

S. O. Tarcza dwupolowa węgierska, przedzielająca litery B-N* mynarskie. W obwodzie napis: REGIS. UNGARIE. Et. C (aetera) † Denar węgiersko-polski Władysława Warneńczyka, bity w bardzo podłym srebro, jest w zbiorach: J. Z i P. P. Jest także wysztuchowany w Schoennisnera: *Notitia Hung. Rei. Num.* a kilka podobnych monet znajdzie czytelnik w *Appela Muenzen und Medaillen aller Koenige etc. II. Band. II. Abtheil. 1822.*

KAZIMIRZ JAGIELLOŃCZYK.

Od r. 1447. do r. 1492.

§. 36.

S. G. Orzeł ukoronowany, w obwodzie perlowym napis: MONETA • KAZIMIRI † †.

S. O. korona, pod którą litery T. M. w obwodzie perlowym napis: REGIS • POLONIE • • • •. Litery gockie, lecz nieco zbliżone do lacińskich. Litery T. M. mogą oznaczać Tomasza Trampczyńskiego, herbu topor, podskarbiego. Podskarbiowie atoli zaczęli kładź swoje herby na monetach dopiero za Zygmunta I. Wśrędnicy linii II. Grosz cały Kazimirza Jagiellończyka nadzwyczajnie rzadki, był w zbiorze numismatycznym byłego uniwersytetu Alexandr. w Warszawie, nabyty od Wolańskiego.

§. 37. Tab. 4. Nr. 58.

S. G. Orzeł ukoronowany; w obwodzie napis: MONETA † KAZIMIRI †

S. O. Korona, pod którą róża, znak myncarski; w obwodzie napis: REGIS † POLONIE † Półgroszek koronny bity w Krakowie za ustawą z r. 1455.

§. 38. Tab. 4. Nr. 59.

S. G. Tarcza z orłem ukoronowanym, w obwodzie perlowym napis: KASIMIRUS. R. POLONIE †

S. O. Tarcza herbowa miasta Elbląga, w obwodzie perlowym: MONETA. CIVIT. ELVI † półgroszek elbląski.

§. 39. Tab. 4. Nr. 60.

S. G. Tarcza z orłem polskim ukoronowanym; w obwodzie: KAZIMIRUS. D. G. R. POL †

S. O. Tarcza herbowa Gdańska, w obwodzie perlowym: MONETA. CIVIT. DANCZ. Półgroszek gdański. Mam także półgroszek tegoż mia-

sta, na którym na S. G. jest napis: KAZIMI. R. POLON. D (ominus) PRUS. a na S. O. MONETA. CIVIT. DAN.

§. 40. Tab. 4. Nr. 61.

S. G. Tarcza, na której krzyż patryarchalny Jagiellów; w obwodzie perłowym: KAZIMIR. D. G. R. POLONI †

S. O. Tarcza z orłem pruskim; w obwodzie perłowym: MONETA: THORUNENSIS • Półgroszek miasta Torunia.

§. 41. Tab. 4. Nr. 62.

S. G. Tarcza, na której orzeł polski z koroną na szyi; w obwodzie: KASIMIRUS: D: G: REX: POLON:

S. O. Tarcza herbowa Torunia; w obwodzie: MONETA: DUCATUS: PRUSIE.

Półgroszek rzadki księstwa pruskiego, bity w Toruniu.

§. 42.

Za Kazimirza Jagiellończyka bito także małe brakteaty, których dziewięć szło na jeden półgroszek. Drobna ta moneta, bity w podłym srebro, zastępowała monetę miedzianą, na ówczas jeszcze nie istniejącą. Tylko na jednej stronie był wybitym orzeł. Taki brakteat widziałem w zbiorze Naczelnika Banku pól. Segny. Jan Olbracht i Alexander Jagiellończyk bili także takie brakteaty; a jak wielka ich ilość wtedy w obiegu była, i jak dalece upowszechnione były, przekonywa nas o tem ustawa Kazimirza Jagiellończyka z r. 1451. którą tu przytaczam (*) Casimirus, Dei gratia rex Poloniae etc. significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis, quomodo agentibus nobis [hic in Piotrkow pro republica regni nostri conventionem generalem, inter caeteras ipsius conventionis ordinationes super differentia, quae inter praelatos et barones terrarum totius regni de recipienda pecunia minuta bracata monetae Cracovien. vertebatur, per eosdem praelatos et barones totius regni unanimiter ordinatum est et conclusum, innitendo ordinationibus et conclusionibus aliarum conventionum, etiam generalium, et ab eis non recedendo: quod pecunia minuta bracata indifferenter per totum regnum nostrum Poloniae et ducatus Masoviae, tam pro nostris, quam etiam praelatorum, principum, baronum, nobilium, et cujuslibet status hominum

(*) Księga metryczna lit. C. pag. 398-399.

proventibus, utpote theloneis, exactionibus, contributionibus, censibus, decimis, nec non poenis memorialibus, arris, seu notis notariorum, resignationibus, item mercibus et singulis rebus venalibus, sine contradictione, tam per nos, seu nostros officiales, quam etiam praelatos, principes, barones, capitaneos, nobiles, et quoslibet regni Poloniae et ducatum Masoviae incolas et subditos, modo dudum statuto, videlicet novem denarios pro quolibet medio grosso lato computando, recipiatur et exigatur; nisi forte aliquis de jure pro censibus et decimis fertonalibus debeat exigere latos grossos mone-tae Pragenseis, quorum quilibet pro eisdem latis grossis pecuniam minutam bracam, juxta cursum communem, inter mercatores currentem, debet recipere seu exigere et tenetur sub poenis infrascriptis. Quicumque regni nostri, aut ducatum Masoviae, cujuscunque status incola et subditus, ipsam bracam pecuniam minutam recipere noluerit, et contempserit, si praelatus aut spiritualis persona fuerit, quae pro decimis eandem pecuniam minutam recipere noluerit, decimam, pro qua forisavit, perdet, quae per capitaneum aut officiales nostros, pro nobis recipietur, et pro nostra utilitate convertetur; si autem fuerit nobilis, pro primo excessu decem marcas, pro secundo similiter decem, et pro tertio alias decem, pro quarto vero triginta marcas, pro fisco nostro soluat, pro quibus capitaneus in bona sua se intromittat, et teneat eadem ad persolutionem triginta marcarum; si vero in civitate aliqua pecunia minuta braca pro quibuscunque rebus venalibus, sive in hospitiiis, sive in foro, non reciperetur, extunc ipsa civitas pro tribus primis excessibus, pro quolibet excessu seorsum, solvat decem marcas, pro quarto vero excessu solvat triginta marcas, pro thesauro nostro regio convertendas. Quod si mercator pro mercibus suis, cujuscunque generis, aut speciei, eandem pecuniam minutam bracam recipere noluerit in valore praedicto, videlicet pro medio grosso lato novem denarios computando, aut plures in minuta pecunia, quam in mediantibus, pro mercibus suis exigere voluerit pecunias, extunc omnes ipsae res et merces eidem recipiantur, et pro thesauro nostro convertantur. Item kmethones, pro rebus suis pecuniam minutam recipere recusantes, et nolentes, pro quolibet excessu in fertone puniantur, irremissibiliter ab eisdem exigendo. Tabernatores vero in villis, qui pro rebus suis videlicet victualibus et pabulis, recipere noluerint minutam bracam pecuniam, pro quolibet excessu quilibet in media marca puniatur irremissibiliter ab eodem exigenda.

Volentes insuper reipublicae providere, ne habeant malefactores occasionem importandi falsam monetam in regnum nostrum, statuimus et ordinamus, de unanimi praedictorum nostrorum consiliariorum voluntate: quod apud quemcunque; ejuscunque status, hominem in una marca duo grossi falsi fuerint reperti, ipse, cujus marca fuerit, marcam perdet; apud quem sex grossi falsae monetae in una marca inventi fuerint, talis juxta priores conclusiones puniatur.

Inter creditores vero, habentes inscriptiones super mediantes, taliter est statutum: quod quilibet talium pecuniam, sibi ante hanc dispositionem inscriptam, juxta continentiam literarum suarum libere exigat, in moneta, in ipsa inscriptione expressa, deinceps vero non nisi minuta pecunia vel simpliciter marcae monetae et numeri Polonice inter creditores inscribantur, et in minuta pecunia quaevis debita exigantur, et solvantur, duntaxat novem denariis pro medio lato grosso computatis. Statutum est insuper omni unanimi voluntate: quod capitanei nostri quorumlibet locorum facere exactam diligentiam teneantur, ut praedicta minuta pecunia recipiatur, et puniant modo praemisso omnes et singulos dispositionis praedictae contemptores, alias capitanei ipsi nostri praedictam dispositionem introducere, et inobedientes coercere et punire negligentes, per nos tanquam rebelles et mandatorum regalium contemptores puniantur; praesentibus duntaxat ad aliam proximam conventionem generalem duraturis.

Datum in Piotrkow feria quinta proxima post festum pentecosten, anno domini 1451. sigillo nostro praesentibus subappenso. Nos vero praelati et barones Majoris Poloniae, Siradiensis, Lanciciensis, Cujaviensis et Dobrinensis terrarum, in evidentiam consensus et voluntatis omnium praemissorum, sigilla nostra praesentibus etiam secimus subappendi.

JAN OLBRACHT JAGIELŁOŃCZYK.

Od r. 1492. do r. 1501.

§. 43. Tab. 4. Nr. 63.

S. G. Orzeł ukoronowany, w obwodzie: MONETA. J. (oannis) ALBERTI †

S. O. Korona, pod którą róża, znak menniczny, w obwodzie: REGIS † POLONIE † półgroszek koronny. Innego rodzaju monety bitój, za Jana Olbrachta nie znamy dotąd.

ALEXANDER JAGIELLOŃCZYK.

Od r. 1501 do r. 1506.

§. 44. Tab. 4. Nr. 64.

S. G. Ukoronowany herb polski, w około napis: ALEXAND. D. G. R. POLONIE.

S. O. Sty. Stanisław pomiędzy literami C. M. w około napis: S. STANISLAUS. EPS.

Tak opisał Kochler w swém dziele *Vollstaend. Dukaten Cabinet I. Th.* pag. 253. dukat Alexandra Jagiellończyka, lecz nie zaspokoił naszej ciekawości, gdyż nie wspominał, czy go sam posiadał, lub gdzie go widział. Kromer (*Poloniae discriptio* ed. 1589 pag. 501.) opowiada: że za jego pamięci za Zygmunta I. były bite pierwsze złote pieniądze podług stopy i wagi węgierskiej, a w sprzeczności z tē m twierdzeniem donosi, że widział dukat Alexandra, lecz nie opisuje, co przedstawia (*), a tak dukat ten był zupełnie nieznanym numismatykom, gdyż żaden zbiór takowym dotąd się nie szczycił, dopiero w r. 1836 pokazały się dwa exemplarze tego dukata, którego wierny rysunek na Tab. 4. Nr. 64 umieszczam dla przestrogi przyszłych numismatyków, że takowy, pomimo że bity, jest fabrykatem z r. 1836. Porównajmy ten dukat z dukatem Wacława i Władysława Warneńczyka, a przekonamy się od razu, że jego habitus nic nie ma starożytnego, kolor złota, ostrość stempla, wytarcie, zbyt kształtna postać biskupa, staranne draperyowanie sukni, imaginacyjny utwor dwupolowej tarczy, korona wzięta z półgroszka, i litery pozbierane z owoczesnych monet, wszystko to wykrywa fałszerstwo. Dukat ten nie zgadza się nawet z opisem

(*) *Aureos vero nummos primus omnium Sigismundus rex, hujus Sigismundi Augusti pater, nostra memoria signavit, bonitate et pondere Ungaricorum, tametsi Alexandri quoque fratris ejus aureum nummum vidimus.*

Koehlera, gdyż w wyrazie „Polonie“ ostatnie dwie litery opuszczono. Zważywszy nakoniec, żeśmy razem ujrzeli dwa exemplarze tej niewidzianej dotąd monety, (której bez wątpienia jeszcze więcej exemplarzy gdzieś w ukryciu istnieć może, bo są bite stemplem) zupełnie do siebie podobne, zważywszy: że sposobem jednakowym pocięte, i prostowane, jednakowy błady kolor złota wydające, który im przez tarcie jakiegoś ostrego proszku nadanym został, nie mające wszelako żadnej cechy starożytności, bo nie wydobyte z ziemi, lecz jakoby w obiegu będące, a jednak nigdzie nie widziane, wszystko to utwierdza nas w przekonaniu: że są fałszywemi. Były dukaty te wystawione na sprzedaż z tego samego źródła, i w tym samym czasie, jak i mnóstwo innych nieznanymi dotąd numismatów polskich, wprowadzicie bitych, lecz nowego fabrykatu, które także opiszę, aby nowy a łatwowierny zbieracz chronił się od nabywania fałszywych za prawdziwe, którą wiadomość drogo opłacać przychodzi, a której trudno unikać przy coraz bardziej wydoskonalonem naśladowaniu starożytnych monet. Jeden exemplarz jest w zbiorze Hr. Fr. P. a drugi w zbiorze P. P.

§. 45. Tab. 4. Nr. 65.

S. G. Orzeł ukoronowany; w obwodzie: ALEXANDER. DEI. G. REX. †
 S. O. Korona, w obwodzie: MONETA: REGIS: POLONIE †
 Półgroszek koronny bity podług ustawy z r. 1504.

§. 46. Tab. 4. Nr. 66.

S. G. Pogoń, w obwodzie: ALEXANDRI. MON.
 S. O. Orzeł, w obwodzie: MAGNI. DUC. LITVANIAE †
 Półgroszek litewski.

§. 47. Tab. 4. Nr. 67.

S. G. Pogoń; z tyłu jeźdźca nad koniem litera gocka A. oznaczająca: Alexander.
 S. O. Orzeł. Denar Alexandra, jest umnie.

Z Y G M U N T I.

Od r. 1506. do r. 1548.

D U K A T Y.

§. 48. Tab. 4. Nr. 68.

S. G. Papiersie w futrze, i czepcu, ukoronowane; w podwójnym perłowym obwodzie napis: SIGIS. PRL. REX. POLONIE. M. D. LITHVA 1533 :

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, na której: orzeł polski, goń litewska, lew ruski, i orzeł pruski, a w środku mała tarcza austriacka, (przez omyłkę w rysunku opuszczona). Po bokach tarczy litery oznaczające C. Cracovia, S. Szydłowiecki podskarbi. W podwójnym perłowym obwodzie napis: RUSS. TO: PRUSS. ET. MAZO: D: (ominus) ET. HERES.

Dukat podwójny koronny bity w Krakowie. Jeden egzemplarz tego pięknego dublonu jest w zbiorze Hrabiego Franciszka Potockiego, drugi zaś zjawiał się w r. 1833 w Warszawie na sprzedaż, żądano za niego złp. 200, lecz gdy dla wysokiej ceny kupca nie znalazł, posłano go do St. Petersburga, gdzie zdobi zbiór Dyrektora Banku Reichla. Herb austriacki umieszczony jest z przepisu mennicznej ordynacji z r. 1528 z powodu, że Elżbieta, matka Zygmunta II, była z domu austriackiego. Używał także tego herbu Zygmunt I. i Zygmunt August.

§. 49. Tab. 4. Nr. 69.

S. G. Osoba w całej postaci, zbrojna, odziana delją, na głowie korona, prawą ręką przytrzymuje miecz, a w lewej trzyma jabłko. Pomiędzy rozwartymi nogami tarcza, na której herb Leliwa podskarbiego koronnego, Zbigniewa Spytka Tarnowskiego. Wokoło rozdwojony napis: S. (anctus) SIGISMUNDUS. REX.

S. O. Tarcza powyższana, czteropółowa, ukoronowana, na której: orzeł pruski, pogoń, łew ruski, orzeł polski, a w środku tarcza austriacka, (przez omyłkę w rysunku opuszczona). W perłowym obwodzie napis: SIGIS; PRIM; REX; POLO; 1548. Dukat koronny, bardzo rzadki, jest w zbiorach: cesarskim w Wiedniu i Hrabiego Fr. Potockiego.

§. 50. Tab. 4. Nr. 70.

Dukat koronny odmiennego stempla z r. 1534 z legendą: JUSTUS UT PALMA FLOREBIT, ze zbioru Hr. Fr. P.

§. 51. Tab. 4. Nr. 71.

Dukat koronny z r. 1529 z legendą: JUSTUS UT PALMA FLOREBIT, z rokiem na podstawie popiersia, bity z mocy ordynacji z r. 1528 później przytoczonej, na którym, trzymając się dosłownie ordynacji, zamiast umieszczenia na S. O. litery ówczesnego podskarbitego, położono literę N, co później sprostowano, kładąc literę S. Szydłowieckiego na dukacie tego samego stempla z r. 1542. Ten rzadki dukat z r. 1528 jest w zbiorze Hr. Fr. P., zaś z r. 1542 w zbiorze cesarskim w Wiedniu.

MODUS CUDENDOR AUREORUM IN REGNO POLONIAE. (*)

Sigismundus etc.

Manifestum facimus tenore praesentium universis, quibus expedit: Quia considerantes non parvam jacturam reipublicae regni nostri per annos retroactos ex monetarum varietate illatam esse, ita, ut crescente moneta mala et adulterata, regni nostri moneta in malam pervenerit aestimationem, aureorum precium subinde crevit, et per hoc precia rerum omnium aucta, et nostra moneta vilescece cepit, proinde nos in hoc conventu generali, omnium consiliorum nostrorum, utriusque status, ac ordinum omnium, regni nostri accedente consilio, de moneta in hoc regno, et dominis nostris, deinceps accipienda, vel extirpanda satis copiose ordinavimus ac statuimus, uti per alias literas nostras super ea re emanatas abunde declaratur. Quia vero aureorum non parva est penuria in regno nostro, et moneta nostra, nullo modo in suam aestimationem, nisi crescente aureorum numero, redire posse

Księga metryki królew. III, 4, 13 fol. 22

videtur, preterea nullum sit regnum inter omnia christiana regna, in quo aurea moneta non eudatur, et quoti auri etiam quantitas in hoc regno nostro, cum pro plumbo, tum etiam a mercatoribus, qui alioqui in alia loca illud ducant, haberi possit, volentes igitur et nos regni nostri decori atque subditorum nostrorum utilitati consulere, statuimus supradictorum omnium ordinum regni nostri accedente consilio, in hoc regno nostro aureos novos eudere ordine et modo infrascripto, ejus rei curam Magnifico Nicolao de Schidlowyecz, Castellano Sandemiriensi, regni nostri Thesaurario, et illius in officio eudende monete vices gerenti Nobili Josto Ludovico Decio, Secretario nostro et Carbario Wyeslicensi, demandantes, videlicet in civitate nostra Cracoviensi eosdem aureos eudere mandavimus, pondere et grano Ungaricis alibus modernis aureis, per omnia aequivalentes, hoc est in marca ponderis Cracoviensis aureos quinquaginta sex, et quia in marcam ponderis ingredientur scoti viginti quatuor, qui scoti in aureo pondere apud hujus artis peritos karati vocantur, volumus: quod viginti tres cum medio scoti sive karati sint, in marca ponderis, de puro auro, et reliquis mediis scotis seu karatis sit argenteus, ita quod quadraginta septem partes unius marce sint de puro auro, et una duntaxat, scilicet quadragesima octava pars unius marce, sit argentea. Quia tamen hec mixtura, propter argenti albedinem, et auri puri molliciem, nimium pallida foret, commisimus argento addere granum ex cupro, ut colorem suscipiant magis rubeum, quod granum in marcam ponderis tres denarios ponderis excedere non debet. Denarius autem ponderis est ducentesima quinquagesima sexta pars unius marce ponderis, et ex ista mixtura cudi debent aurei, qui in una parte effigiem nostram habeant, textum vero: Sigismundus primus Rex Polonie, in circuitu sub pectore anni currentis numerus, in alio autem latere: scutum cum quadra, in cujus prima quadra superius: Aquilam, regni nostri Insigne; in secunda: Insigne Magni Ducatus Lithuaniae; in prima quadra inferius: Leonem, Insigne terrarum Russiae; in secunda: Aquilam cum gladio, Insigne terrarum Prussiae, fieri et poni ordinavimus; in scuti vero medio seu in pectore, ubi quadrarum linee in crucis forma coeunt, minutissimum insigne ponatur domus Austriae, superne supra scutum: corona parvula, textus vero in circuitu: Justus ut palma floret; a latere scuti dextero C. litera, Cracoviam, a sinistro vero latere litera N. nomen officialis et thesaurarii regni nostri, ut aliorum principum mos est, designans. Ut autem omnis generis homines majorem conyshendi auri habeant occasionem, statuimus, ut quotiens aliquis in officinam nostram mo-

netariam auri pondus portaverit, quod laudatam bonitatem attinget, illi ex suo auro cudantur juxta decretum et laudum nostrum aurei, recepta ab eo solucione, a labore duntaxat, pro singulis aureis unum grossum polonicalem, idque propterea, ut hujus auree monete cussionis commodum ad omnes ex equo perveniat, nostro aut reipublice regni commodo minime questi- to. Hujusemodi autem aureos, antequam in publicum exeant, volumus diligenti cura, per Hieronimum, monetarie officine aut pro tempore existen- tem juratum probatorem, presentibus regni nostri ad hoc ordinatis probato- ribus, vel eorum vicesgerentibus, semper prius ad artis ingenium ac indu- striam summam probari et examinari. Ubi vero hoc servato ordine secun- dum laudum et decretum nostrum juste examinati, recteque elaborati com- perti fuerint, volumus et mandamus harum serie literarum, ut in publicum exeant, et ab omnibus in regnis ac dominiis nostris pro et loco aureorum hungaricalium in equivalente valore recipiantur, et a nemine, cujuscunque status et conditionis fuerit, in solucionibus seu cambiis excludantur. Si vero contigerit, (que hominum etatis hujus est malicia) in futurum falsos aureos aliunde immisceri seu immitti, hoc prefato Magnifico Thesaurario nostro, vel vicesgerenti illius, imputari seu nocere nullo modo debet. De predictis au- tem grossis, pro singulis aureis accipiendis, imprimis volumus hujus operis sumptus solvi, et de reliquo, si quid supra acceverit, rationem nobis con- venienti tempore reddi, ubi nos quoque meritorum et industrie officialium benignam rationem habituri sumus. Harum testimonio literarum, quibus sig- illum nostrum est appensum. Datum ut supra. Datum in Convētu Gene- rali Pyotrkoŭiensi, feria secunda proxima post Dominicam Sexagesimae, Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo octavo, regni vero nostri vicesimo secunda.

§. 52. Tab. 4. Nr. 72.

Dukat koronny z r. 1535 z legendą: JUSTUS UT PALMA FLOREBIT, napisy w obwodach, Ze zbioru Hr. Fr. P. Karol Ben. Lengnich w swém dziele „Nachrichten zur Buecher und Muenzkunde I. Th. p. 283. powiada, że w r. 1768 za taki dukat dane na publicznej lecytacji w Gdańsku dukatów 13 i pół. Widziałem także dukat koronny z tego samego roku i stempla, na którym na S. O. na tarczy esteropolawej były tylko orły polskie i pogoniec, a w środku mała tarcza austryacka, z resztą zupełnie taki sam. Z legendą JUSTUS UT PALMA FLOREBIT są także dukaty koronne z roku 1528, 1531, 1537.

§. 53. Tab. 4. Nr. 73.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, w obwodzie napis: SIGIS. I. REX. POLO. DO. PRUSS. 1546.

S. O. Herb miasta Gdańska; w obwodzie: MONE. AUR. CIVIT. GEDANENSL. • Ze zbioru Hr. Fr. P. — Koehler Vollstän: Dukaten-Cabin: opisuje taki dukat gdański z tegoż roku, lecz na S. O. w napisie dodane jest: MONE. NO. (ya) AUR. • Bardzo rzadki.

§. 54.

S. G. Popiersie w zbroi, ukoronowane, w lewo obrócone, pod którym w obwodzie liczba roku 1540. jest otoczona laurem, w obwodzie napis: SIGIS. I. REX. POL.

S. O. Herb Gdańska; w obwodzie napis: MONE. NO. AUR. CIVIT. GEDANEN. dwa na krzyż złożone haki, znak mennicany. Koehler Voll. D. C.

TALARY I POŁTALARY.

§. 55. Tab. 4. Nr. 74.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, głowa duża, włosy długie, równo ścięte. W obwodzie perłowym napis: SIGISMUNDUS. PRIM. REX. POLONIE. 1529.

S. O. Pięć tarcz wygiętych, w ten sposób ułożonych, iż w środku jest tarcza z orłem polskim, a nad nią duża korona, w około zaś następujące cztery tarcze, formujące półkole: litewska, ruska, pruska i austriacka. W obwodzie perłowym: DEUS. IN. VIRTUTE. TUA. LETABITUR. REX. róża. Talar ten jest opisanym i wyszychowanym w dziele: Muenzbuch darinnen zu beschen die besten, und schoensten, sowohl alte als neue Zeitmuenzen. Hamburg 1631. Widziałem go także w zbiorach: Hr. Fr. P. i pułkownika Przeszkodzińskiego, wprawdzie bity, lecz, przy córaz bardziej wzmagającym się fałszerstwie starożytnych monet, nie można ręczyć za jego autentyczność.

§. 56. Tab. 5. Nr. 75.

S. G. Ukoronowane, zbrojne popiersie, z pod Korony widać czepiec właściwy Zygmontowi I. W potrójnym obwodzie napis: SIGISM. P. REX. POLONIE. M. D. LITHV. r. 1533. Napis poprzedzający tarczami: koroną, litewską, pruską, ruską, austryacką.

S. O. Ukoronowane, zbrojne, młode popiersie, w obwodzie, jak wyżej, napis: SIG. AUG. SECUND. FILIUS. REX. POLON. etc. między wyrazami są herby jak wyżej, z tą tylko różnicą, że, zamiast herbu austryackiego; umieszczono herb królowej Bony z Sforcyów, matki Zygmunta Augusta. Jest to talar Zygmunta I, lecz może być także uważany jako medal upamiętniający pamiętkę ogłoszenia Zygmunta Augusta wielkim księciem litewskim i następcą tronu po ojcu, jak to dowodzi następnie opisany talar z podwójną liczbą roku. Ohjął zaś rzeczywiście rządy Litwy r. 1544, a za życia jeszcze ojca swego zaczął już bić monetę litewską pod swoim imieniem od r. 1546. Talar ten jest bardzo rzadkim, widziałem jeden exemplarz autentyczny w zbiorze Doeplera; zajął przeszedł do zbioru Hr. Fr. P. Są także tego stempla podwójne talary, których wielkość jest ta sama, lecz są jeszcze raz tak grube, i podwójnej wagi.

§. 57.

S. G. Jak na poprzedzającym. W średnicy cal 1. i linia 7. Widziałem w odlewie. Jest opisany w Vollständiges Thalercabinet z r. 1747.

§. 58. Tab. 5. Nr. 76.

Talar taki sam, jak pod Nrem 75, lecz nieco odmiennego stempla, wprawdzie bity, ale fałszywy, gdyż jest późniejszego fabrykatu Pana Biernackiego, do którego stempeł kazał robić w Warszawie medalionerowi, mnie osobiście znanemu, który mi udzielił tej wiadomości. Wykonany jest poług rysunku wziętego z dzieła Czackiego: O Litewskich i Polskich Prawach. Jest umnie.

§. 59. Tab. 5. Nr. 77.

S. G. Popiersię wzbroi, ukoronowane, włosy długie, równo ścięte, korona wchodził w obwód i przedziela napis będący w obwodzie perłowym: SIGIS. PRIM. REX. POL., M. D. Li. 1535.

S. O. Tarcza wyginana, czteropojowa, ukoronowana, na której: orzeł polski, pogoń litewska, lew ruski, i orzeł pruski, a w środku mała tarcza austriacka. Po bokach tarczy rozdzielone litery C. S. Cracovia i Szydłowiecki oznaczające. W obwodzie perłowym napis: RUSS. TO. PRUSS. ET. MAZO. D. ET. HERES. ozdoba z floresów. Wyrazy poprzedzielane listkami. To jest talar koronny, bity w Krakowie. Strona odwrotna tego talara jest prawie zupełnie taka sama, jak na dukacie podwójnym wyżej opisanym. Talary te wykopano w małej liczbie w Prusach, wraz z talarami Zygmunta Augusta, z napisem: Deus in virtute tu lactabitur rex, (o których pod tymże królem). W roku 1836 nadesłane do Warszawy i wystawione na sprzedaż w sklepie ubogich, cheiwie zostały rozebrane przez amatorów numismatyki. Płacono za nie po paraset zł. pol. Talarów Zygmunta I, było kilka sztuk, z których ja posiadam jeden z rysą na S. O. przez cały talar, co dowodzi, że stempel pękł, przeto musiano mało wybić exemplarzy. Rysa ta tylko na moim znajduje się exemplarzu, na innych zaś jej weale niema. Talary takie były dotychczas zupełnie nieznanne, i są nowém nader ważném odkryciem w numismatyce. Wydobyte z ziemi były zupełnie szerniałe, pokryte śnieżką i rdzą, która będąc niedokwasem srebra, przez napuszczenie kwasu siarkowego, wodą rozebranego, łatwo się rozpuściła, lecz na niektórych exemplarzach, po ich oczyszczeniu, pozostawiła gdzieś gdzie małe ślady dziurkowatości, której poprzednio nie można było dostrzedz, a jaka się często daje widzieć na żelazie oczyszczoném, a poprzednio przetrawioném przez rdzę. Historia nie pozostawiła nam dowodów istnienia takich talarów w owych czasach, gdyż nie znamy dotąd ordynacyi mennicznej, mocą którejby te talary były bite, wszelako nie można wątpić, że są prawdziwemi, gdyż rozbiór chemiczny starożytnej zwierchniej powłoki, robiony przez 4. p. professora chemii Kitajewskiego, przekonał nas, że taż powierzchnia nie mogła być uskuteczniiona sztuką, lecz silną dłonią czasu wysokiej starożytności. Było to wielkie odkrycie,

które sprawiło nie małą radość numismatykom w roku 1836, a które wszelako pociągnęło za sobą wielką szkodę dla tychże, a zamięszania dla historyi, albowiem skoro się rozeszła wieść o poszukiwaniu, i przepłacaniu takowych talarów, wnet znaleźli się niecni falszerze, którzy w krótkim czasie puścili w obieg mnóstwo fabrykatów, monet zupełnie nie znanych, ich własnego genialnego utworu, przeciwnych po większej części ordynacyom mennicznym. Że zaś takowe monety są bite stemplem, i że z wielką sztuką nadana im została cecha starożytności, gdyż niektóre są naumyślnie pozacierane, inne zapleśniale, inne zaś zaczerwione, tak, że nawet biegły badacz starożytności mógłby je poczytać za autentyczne, pragnąc przeto uchronić od szkody, i wyprowadzić z błędu przysłanych zbieraczy numismatów, umyśliłem takowe także umieścić w mém dziełku, w właściwém miejscu.

§. 60. Tab. 5. Nr. 78.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, z pod korony widać czepiec. Głowa przedziela napis będący w obwodzie: SIGIS. PRI. REX. PO. M. DUX. LIT.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, na której orzeł polski, goń, lew ruski, orzeł pruski, w środku mała tarcza austriacka, po bokach litery C. Cracovia, S. Szydłowiecki, w obwodzie: RUS. TO. PRUSS. ET. MAZOW. 1532. Półtalar Zygmunta I, jest w zbiorach Hr. Fr. P. i P. P. Zdaje się być późniejszego fabrykatu, gdyż, ile mi wiadomo, za Zygmunta I. nie bito wcale półtalarów; wprawdzie niektórzy pisarze wspominają o monecie z napisem: Deus in virtute tua laetabitur rex (patrz §. 61) i mylnie ją nazywają półtalarzem, gdyż rzeczywiście jest tylko sześciogroszówką.

MONETY DROBNE.

§. 61. Tab. 5. Nr. 79—80.

S. G. i S. O. jak §. 55. Są to dwie sześciogroszówki z r. 1528. 1529. bite w podlém srebrze z przetopionych półgroszków świdnickich, wywołanych z kraju. Chcąc nadadź temu rodzajowi sześciogroszówek wartość zwyczajnych bitych w dobrém srebrze, powiększono ich objętość i wagę. Są w zbiorze Hr. Franciszka Potockiego, i należą do wielkich obślwiłości.

§. 62, Tab. 5. Nr. 81.

Trzygroszówka koronna z r. 1528 z takiego samego srebra, jak poprzedzające, bita podług tejże samej ordynacyi, którą dla dokładnego wyjaśnienia zamieszczam. Jest ten pieniądz w zbiorach Hr. Fr. P. — J. Z. — B. w K.

**ORDINATIO DE PERMUTANDA ET ABOLEND A MONETA SWIDNICENSI, ET IN ALIAM MONETAM GROSSORUM MAJOREM TRANS-
CUDENDA. (*)**

Sigismundus etc. Quia cum annis superioribus cognovissemus grave damnum ac non modicam jacturam, qua regnum hoc nostrum ex Suidnicensis monetae inductione affectum fuerat, et in dies magis ac magis afficitur, quod item preter illius monete et pondere et grano levitatem subinde varia falsi genera fiant et misceantur, ut paulatim bona regni nostri moneta educta, sola levis Suidnicensis varie quidem sortis et diversa falsa remaneat, cupientes his ac futuris malis maturo remedio consulere, consiliariorum nostrorum ac omnium ordinum regni nostri, in proxime praeterito Cracoviensi conventu generali congregatorum, accedente expresso consilio, statueramus predictam Swidnicensem monetam per decursum unius anni, in hoc regno nostro adhuc recipiendam, ita tamen, quod singuli mediantes, non nisi per quinque denarios polonicales darentur et reciperentur, ut per illud tempus unusquisque se ab eo monetae genere exoneraret, transacto vero anno, eadem Suidnicensis moneta in regno nostro pro falsa haberetur, ut quocienscunque duo grossi in una marca apud aliquem reperirentur, poena tunc statuta plecteretur. Cognoscentes autem re ipsa predictam constitutionem nostram, medicribus ac infimae sortis hominibus non parvum damnum facere, quippe si ea moneta, cujus maximus est numerus, hoc modo abrogaretur, futurum esse, quod per eos, per quos magno reipublice malo inducta est, non sine privato lucro per eosdem iterum cum pauperum damno et eorum ingenti lucro educeretur, levibus, falsis, ac adulterinis, nichilominus in regno nostro remanentibus. Volentes igitur omnium nostrorum subditorum indemnitati, quan-

(*) Xiecia mon. 43. sign. 114. fol. 223. originalem hanc legimus in archivio w p.

to melius posset fieri, hoc decreto nostro consulere, in praesenti Pyotroviensi conventu generali cum consiliariis nostris ac omnibus omnium terrarum nuntiis statuimus, quod praedicta Swidnicensis moneta a solutione hujus conventus deinceps a nemine cujuscunque conditionis, status, ac dignitatis existat, ullo modo recipiatur, qualicunque precio, prout hac de re statutum conventus hujus laicius declarat, sed ab omnibus eam habentibus in officinam nostram monetariam nunc Cracoviae existentem, aut in aliis locis, videlicet in civitate nostra Thorunensi proxime, quam primum id commode fieri poterit, erigendam futuram comportari debet, ibidem in aliam monetam transcendenda, et unicuique juxta hoc statutum nostrum solvenda. Ita videlicet quicumque partem aliquam praedictae monetae Swidnicensis in aliquam officinam portaverit, quae pondus sive parvum sive magnum attigerit, illa mox confundi et probari debet, et quocumque in tali massa pagamenti reperti fuerint quindecim loti argenti puri, totiens solvi debent floreni septem et grossi viginti per triginta grossos. Ubi vero portati fuerint, qui pondus non attigerint, illi solvi debent per denarios octo singuli mediantes, falsis tamen ac adulterinis semper exceptis, solventur autem omnes, cum his monetis novis excudendis, aut grossis ternariis vel denariis, secundum quod in officina monetaria moneta fuerit parata. Denarios vel ternarios nullus praeter suam voluntatem in magna summa cogatur recipere. Ut autem ipsa Swidnicensis moneta cicius et minori, quo fieri possit, sumptu transcendatur, laudavimus et statuimus, ut ex eadem transcendantur grossi majores duplici genere, quorum alii sint ponderis unius loti et valoris sex grossorum usualium polonicorum, ita quod quinque in florenum seu mediam sexagenam, octo in marcem numeri et sedecim in marcem Cracoviensem ponderis ingrediantur. Mixtura vero eorum sit in marcem quamlibet argenti lini loti sex aut minus uno vel duobus denariis, secundum quod fieri possit, illud sine ullo praesudicio officialium esse debet. Ab una parte: effigies, imago regia; in circuitu textus: Sigismundus primus rex Poloniae 1. 5. 2. 8. ab altera parte seu altero latere: arma seu insignia, in medio scilicet, aquila regni; a dextris Lithuaniae, a sinistris Austriae, inferius Russiae et Prussiae insignia, superius corona regia, textus in circuitu: Deus in virtute tua letabitur Rex (vide Tab. 5, Nr. 79-80.) Alii vero grossi ita fiant: ut per omnia duo, ex istis unum ex superioribus, pondere ac valore, constituent. Effigies vero sit hujusmodi,

ab una parte et in uno latere: Aquila magna; textus: Moneta Regni Polonie 1. 5. 2. 8. vel currentis anni. In alio latere: Imago Regis, textus in circuitu: Sigismundus primus Rex Polonie (vide Tab. 5. Nr. 81). Jarius vero generis ultimi propter competenciosem usum plures quam alterius esse volumus. Ut autem ejusmodi moneta diligentius et cicius cudatur, demandavimus hujusmodi operis curam cum Magnifico Nicolao de Schidlowyecz, Castellano Sandomiriensi, et Regni nostri Thesaurario, Nobili Josto Ludovico Decio, Carbario Wieliciensi, tanquam vices illius gerenti. Volentes, ut inprimis hec moneta utriusque generis Cracovie cudatur, et interim, paratis ad hoc instrumentis ac familia et officialibus necessariis, paulo postquam negotium progressum acceperit, in Civitate nostra Thorunensi alia officina instituat, quo commodius ex majori Polonia et Ducatu Masovie illic conveyi possit. Ubi vero necessarium et expedire videbitur, in civitate nostra Posnaniensi, et alibi locis aliquot ordinentur, qui eandem monetam coemant, et in officinas deducant aut transmittant. Si vero ultra hoc videbitur expedire, poterit demum in Civitate Posnaniensi et Warschoviensi, altera videlicet earum civitatum, aut in ambabus, tertia vel etiam quarta officina inatui, id quod Thesaurarii nostri et officialis vices gerentis illius industrie et cognicioni committimus. Ut autem ista moneta minori sumptu transcudatur, commisimus eidem Thesaurario nostro et ejus vices gerenti omnes impensas moderari et restringere, quanto melius fieri poterit, sine quibus vero esse non poterit, illa semper septimanatim solvantur. Quae vero amputari possunt, in caput anni et rationis reserventur, ubi nos cum consiliariis nostris, habito benigno ac laborum digno respectu secundum excrescentem summae exigentiam alios officiales remunerabimus. Ne tamen toto hoc tempore ipse Thesaurarius noster et ejus vices gerens praedictus propriis impensis rem tantam curare cogantur, decernimus et volumus, quocienscunque extra civitatem Cracoviensem hujus operis gratia vel in propria persona quomodocunque ire sive mittere contigerit, hoc ad monete dicte impensas facere possint ac debent. Ut autem praedictus vices gerens Thesaurarii nostri, laborum suorum ac industrie condignam habeat pro meritis remunerationem, decernimus: ut eidem Trecenti floreni per mediam sexagenam computati ex officina nostra monetaria ad annum currentem solvantur. Volentes autem

omnem fraudem tollere, prohibemus, ne ulla alia moneta conflata in massa- que portata hoc pretio ematur, sed alio pretio secundum communem argenti valorem, prout idem Thesaurarii nostri officialis noverit expedire, solvatur. Item constituimus ad majorem certitudinem recte administrationis, ut de moneta ista probanda, antequam exierit in publicum in civitate Cracoviensi, solita a probatoribus regni nostri servetur consuetudo, similiter hoc idem in civitate Thorunensi, vel alibi, ubi officinas institui contigerit, personis juratis ac fide dignis, qui a locis illis non recedant, committant iidem probatores. Quia autem negotium totum propter difficultatem ejus, maxime in fide et virtute officialium nostrorum, hoc est Magnifici Thesaurarii Regni nostri et Josti Ludovici, ejus vices gerentis, consistet, promittimus in capite anni rationem administrationis hujus suscipere, et eandem, quam in fide nobis debita facient, ratam habere, neque illos, neque heredes illorum, in casu mortis ipsorum, quoquomodo molestare aut turbare, sed tantam illorum fidem, curam, et diligens nobis et reipublice nostre serviendi studium regia nostra gratia semper compensare. Hoc modo itaque conclusa et emissa praedicta moneta, probatorum nostrorum testimonio confirmata, volumus, ut deinceps Magnus Nicolaus de Schidlowyecz, Castellanus Sandomiriensis, et Thesaurarius Regni nostri, et uictus Jostus Ludovicus Decius, ejus vices gerens, ab omni molestia et impetitione, casu quocunque et a quibuscunque sint liberi et immunes perpetuo et in evum. Harum testimonio literarum, quibus sigillum nostrum est appensum. Datum in conventu generali Pyotrkoviensi feria secunda proxima post Dominicam Sexagesimae Anno Domini Millesimo quingentesimo vigesimo octavo, regni vero nostri anno vigesimo secundo.

§. 63. Tab. 6. Nr. 82.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, w prawej ręce berlo, a w lewej rękęjęć od przypasanego miecza. W podwójnym obwódzie perłowym napis przedzielony popiersiem: SIG. I. R. POLO. DO. TO. PRUSS.

S. O. Na tarczy orzeł ziempruskich, obok której litery T. J. oznaczające Josta Ludwika Deciusza, rządzęcę dochodów Zygmunta I, nad tarczą liczba wartości VI. W podwójnym obwódzie perłowym napis: GROS. AR. SEXDUP. (lex) TERR. PRUSSIE. 1530.

Sześciogroszówka pruska, jest w zbiorach Hr. Fr. P.—R. w S.P. i u Joachima Grosch: Cab. Widziałem także z r. 1528.

§. 64. Tab. 6. Nr. 83—84.

Dwie sześciogroszówki pruskie, odmienne od poprzedzających, różnych stempli z r. 1532. 34. Są w zbiorach Hr. Fr. P.—Naczelnika Banku Segny. J. Z. Trzy te sześciogroszówki były bite w Toruniu przez Josta Ludwika Decyusza, wraz z innymi czterema rodzajami monet, w właściwym miejscu opisanemi, podług ordynacyi mennicznej z r. 1530, którą tu zamieszczam.

LITERAE SUPER OFFICINAM MONETARIAM THORUNIAE INSTITUTAM, ET INDUSTRIAE FIDEIQUE NOBILIS JODOCI DECII SECRETARII REGII COMMISSAM. (*)

Sigismundus, Dei gracia Rex Poloniae, etc. Significamus tenore praesencium mediante, quia quomodo nos, consiliariorum nostrorum terrarum Prussiae deferentibus et rogantibus ob necessitatem dominorum nostrorum Prussiae Thoruniae, officinam monetariam instituissimus, et eandem fidei et industriae Nobilis Josti Ludovici Decii, Secretarii nostri, Carbarii Velicensis, commisissimus, idque literis nostris in magno ducatu Lithuaniae sub annulari signeto, ob cancellariorum nostrorum a nobis absenciam, fecissimus, ubi uero in regnum hoc nostrum feliciter regressi sumus, voluimus, pro ipsius securitate eidem providere, easdem literas praesentibus inserere decreuimus, quarum tenor de verbo ad verbum sequitur talis: Sigismundus, Dei gracia Rex Poloniae, Magnus dux Lithuaniae, Russiae, tociusque Prussiae ac Mazouiae, etc. dominus et heres. Significamus tenore praesencium, quibus expedit universis, quia cum annis superioribus, in ciuitate nostra Gedanensi omnium consiliariorum nostrorum, tam regni nostri Poloniae, quam

(*) Księga Metryczna 44 signat. HH. r. 1528-1531. fol. 317.

eciam terrarum Prussiae accedente consilio de nova moneta Prutenica cum Polonica moneta coaequanda, et per nos in terris Prussiae eudenda unanimiter conclusissemus, atque demum ea consultatio in conventu Marienburgensi pro festo Sancti Stanislai in Maio de anno Millesimo quingentesimo vigesimo octavo, per Consiliarios nostros terrarum Prussiae, et Illustris domini Alberti, Marchionis Brandenburgensis et Ducis Prussiae, Nepotis nostri charissimi, etc nuncios ordine legitimo instituta, ac iterum in proxime sequenti Thorunensi conventu per eosdem Consiliarios nostros executio facta, et ejusdem monetae novae cussio secundum laudum factum Thoruniae inchoata, nostroque mandato, et specialibus literis ad terminum unius anni Nobili Josto Ludovico Decio, Secretario nostro, officina ipsius monetae ad fideles manus commissa fuisset, Nosque illi promiseramus in capite anni rationes et calculos dicti laboris, ab eodem absque dilatione recepturos, quomodo vero jam annus primus terminatus sit, et nos, ob graviores hujus magni Ducatus nostri Lithvaniae curas et negocia, in regnum nostrum redire hoc tempore non potuerimus, res vero nostrae in Prussiae terris, ut officina dicta continuetur, omnino exigant, habentes graeciosum et benignum ipsius Josti serviciorum respectum, volentes illum ubique securum reddere, praesentes literas illi dandas duximus, quibus et officinae nostrae Thorunensis curam ulterius ad beneplacitum nostrum committimus illam dirigendam et ordinandam, secundum laudum per consiliarios nostros terrarum Prussiae factum, et illius successorumque ipsius securitati provideremus. Commisimus igitur illi, ut in eadem Thorunensi officina quinque genera monetarum secundum laudum consiliariorum nostrorum modo infrascripto ad beneplacitum nostrum eadat. Imprimis denarios minutos, quorum quingenti et quadraginta in marcā Cracoviensem ponderis ingrediantur, in qua unus et medius lotus argentī puri contineatur. In una parte aquila pruthenica, in alia parte S. litera sub diademate (Tab. 7. Nr. 104.) Item solidi novi pruthenici, quorum centum et quinquaginta novem marcā Cracoviensem ponderis ingrediantur, et contineantur in marcā ponderis tres loti argenti puri, in una parte aquila pruthenica, textus: Solidus Prussiae 1. 5. 2. 9. aut annus currens. In alia parte S. litera sub diademate, textus: Sigismundus Rex Poloniae, dominus

Prussie. (Tab. 7. Nr. 103.) Item grossos communes, quorum nonaginta sex in marcā Cracoviensē ponderis ingrediantur, in quibus sint lotii sex argenti puri, in uno latere aquila prutenica, textus: Grossus communis terrarum Prussie 1529. vel anni currentis, in alio latere effigies nostra regia cum diademate, textus: Sigismundus primus Rex Polonię, dominus totius Prussię, et debent esse aliquanto contracciores, quam moderni grossi polonicales. (Tab. 7. N. 101.) Item triplices grossi argentei, quorum septuaginta quatuor in marcā Cracoviensē ponderis ingrediantur, contineanturque quatuordecim lotii argenti puri in qualibet marca ponderis, in uno latere effigies nostra regia, absque diademate, textus: Sigismundus primus Rex Polonię, dominus totius Prussię, in alio latere circulus, in quo superne III. tres significando, sub quo numero textus per transversum: grossus argenteus triplex, Prussię 1529 aut annus currens. (Tab. 7. Nr. 99.) Item grossi sex duplices, quorum triginta septem sint in marca ponderis Cracoviensis, similiter ut superius, 14 lotii argenti puri in marca ponderis, in una parte effigies nostra armata in diademate, textus: Sigismundus primus Rex Polonię, dominus totius Prussię; in alio latere aquila prutenica in clypeo, textus: grossus arge. aex. duplex Prussię 1529 vel annus currens. (Tab. 6. Nr. 82-83.) Hęc quinque monetarum genera sic et non aliter debent fudi, quia tamen et impossibile est, talem monetam semper in puncto fieri posse, promissum est illi, ubi in denariis ad summum duodecim; denarii, in solidis unus cum medio solidus, in grossis medius grossus in marcā excederet, similiter in hoc triplici genere unus aut unus cum dimidiato denario argenti deesset in marca, hoc nullum illi aut magistro monetarię damnum esse debet, ita tamen, ut proximis ejus generis pecunię, in quo defectus fuerat, tantum accedat, quantum prius defecerat, ubi vero in aliquo genere plus deesset argenti, aut cresceret numerus, tenebitur leviores massas rejicere, et suis impensis denuo reformare. Similiter semper leves et male fabricatos ubicunque occurrerint notariis, eicere et de novo reformare tenebitur, quod probatores advertent, et officiales bona præstabunt fide. Triplices vero, et sex duplices grossi in nullo frasto fallant, in grano autem, ubi per contingens unus solus denarius deesset argenti, hoc sibi vicio dari non debet. Atque, ubi hęc quinque genera, vel aliqua ex istis facta hoc modo

fuerint, volumus et mandamus, ut nullum genus illorum inter homines exeat, nisi prius singulis aabbatis, aut quando alias opus est, revideantur per probatores, quos semper adesse volumus, secundum ordinationem Consiliariorum nostrorum terrarum Prussiae, videlicet Magnificum Georgium de Conopach Palatinum Pomeraniae, aut illius vicegerentem, unum ex Consulatu Thorunensi juratum probatorem, et magistrum monetariae modernum Mathiam Schilling, aut qui pro tempore fuerit, et hi jurati esse debent, prestito iuramento corporali si delictatis et diligenciae, coram consiliariis aut officialibus nostris terrarum Prussiae, qui pro tempore Thorniae esse possunt, hoc modo excussa et reuisa moneta hinc, emittatur in vulgus, recipianturque ab omnibus absque renitencia iuxta aliam mandata et elicta a nobis in hac re emanata. Et si deinceps stantulum misceretur ulla falsa vel suspecta moneta, illud eidem Jost, magistro monetariae, aut aliis officialibus nullum praedictum aut damnum facere vel esse debet omnino. Et cum juxta normam praescriptam proba iusta fuerit inventa, debet singula trifariam exudi, quarum una senatui Thorunensi, altera dominis probatoribus, tertia nostro Thesaurario praesentari debeat cum adnexa carta ejus summe nuper excessisse numerum indicante, additis etiam annulis, et fide de reddenda desuper in posterum recipiendi. Quia vero ipse Jostus homo valetudinarius, et aliam officinam Craeoviæ pro republica regni nostri Poloniae, nomine Magnifici Thesaurarii nostri, providet, ut difficile sibi sit semper in Prussia esse, volumus, ut ipse omnes officinae officiales eligat pro suo voto, et tales, quales cognoscit artis peritos, nobis et republicae fideles, et diligentes futuros. Et autem minori incommodo, et animo paraciori hanc officinam administrare possit, praestitimus singulis annis, incipiendo a data praesentium, ab eodem accepturos rationem hoc modo, ut ipse, soluto argento et cupro mercatoribus, instrumenta, omnia edifica in futurum necessaria, magistrum monetarium, probatorem tam officinae, quam a Consiliariis nostris ordinatos ad praesidentum probae, (Palatino Pomeraniae, aut qui pro tempore in ejus loco fuerit) excepto, (cujus studium nos aliunde benigne sciremus) notarios, famulium, perficiones omnes ignis fabricinae, et dealbationis, domesticos sumptus proprios Josti, sumptibus et expensis satisfaciat, et in summa nihil omnino nobis defalcando, praeter praedictum palatium, a singulis marcis argenti Craeoviensis ponderis, et confractionis, hoc est, per quindecim centis medio lotis argenti puri in marcâ computando, nobis libere solvat grosses duos

decim pruthénicales seu polonicales, id est, a singulis centum maris argenti, nobis cedant floreni quadraginta, per triginta grossos computando, quibus sic solutis, nec ipse Jostus, nec successores ipsius Josti in casu mortis sui nobis vel, successoribus nostris vel cuiquam alteri teneantur facere rationem sed in totum ipse sit, vel successores ipsius sint liberi, et ab omni quorumcumque impetitione prorsus exempti. Ut autem omnis suspensio tollatur, volumus, ut deinceps Magister Monetariae modernus, aut pro tempore existens similiter notarius et probator, omnes sint jurati, ut supra expressum est, ut unusquisque seorsim conscribat argentum, quod in singulas fusiones recipitur, ita, ut sint triplicia registra, quibus collatis certiores esse possumus, quantum nobis justo calculo proveniet ab eodem Josto, secretario nostro, solvendum. Qua summa super nobis soluta, regio nostro verbo promittimus, eundem sive ipsius successores tuori et defendere, et ab omni impetitione quovismodo excogitata liberos facere, preterea nihilominus illius servitiorum benignam semper habebimus rationem, et ubi officinam praedictam contingeret cessare aut alterum illi substitui, quod semper in capite anni nobis liberum erit facere, aut etiam in casu mortis sui, tali casu tota medieta omnium instrumentorum pro eo aut illius successoribus est proventura, de aedificiis vero in hanc diem factis in proxima ratione, quam nobis pro anno transacti facere tenebitur, cum eodem Josto componemus. In fidem omnium praemissorum praesentes literas nostras manu regia nostra transcriptas, et aunculari signeto appenso munitas, dandas duximus. Datum Villae die quindecima mensis Junii anno domini Millesimo quingentesimo vigesimo nono, regni nostri anno vigesimo tercio. Sigismundus rex subscripsit. Et quia in literis superscriptis de uno probatore ex Senatu Thorunensi deligendo facta est mencio, tamen quia Magnificus Georgius Palatinus Pomeraniae, raro adesse poterit, volumus pro majori certitudine, ut duo ex eodem senatu deligantur, qui ambo aut ad minus unus singulis diebus probationi praesentes sint, atque omnia secundum Consiliarium nostrorum decreta perficiant, quibus nos singulis septimanis, aut quando rarior proba fuerit, pro eorum salario tres marcas veteres, hoc est viginti grossos in marcam computando, designamus, ita tamen inter eos diuidendas, prout visum fuerit supradicto Josto, secretario nostro, pro uniuscujusque laboris et diligentiae exigentia. Quas quidem literas in omnibus in se continentis approbandas, et de certa nostra sciencia majori sub sigillo dandas decrevimus.

Actum et datum Cracoviae feria tertia intra octavas Sancti Stanislai in Majo anno domini Millesimo quingentesimo trigesimo, regni nostri anno vigesimo quarto. Relatio Magnifici Christophori de Schidlowycz C. et C. C. R. p. C.

§. 65.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, zpod korony widać czepiec zwykły Zygmuntovi I. w późniejszym jego wieku. W obwodzie napis: SIGISMUN. I. REX. POLO. DO. TO. PRU. Dwa łuki na krzyż złożone: znak myncarski.

S. O. Tarcza herbowa gdańska, trzymana przez lwów, nad nią w górze liczba wartości VI. W obwodzie napis: GROSS. AR. SEXDUP. CIVI. GEDA. 1539 †.

W średnicy cal 1. linii 3. Szczęciogroszówka gdańska.

§. 66. T a b. 6. Nr. 85.

S. G. Popiersie jak wyżej; w obwodzie perłowym: SIGISMUN. P. REX. POLO. DO. TOCI. PRUSS. dwa łuki.

S. O. Jak wyżej, lecz pod liczbą wartości VI. jest litera D. oznaczająca Danzig; w obwodzie perłowym: GROSS. AR. SEXDUP. CIVIT. DANCZK. 1535.

Szczęciogroszówka gdańska odmiennego stempla; rzadka, amatorowie płacą za nią Złp. 24.

§. 67. T a b. 6. Nr. 86.

Szczęciogroszówka gdańska z r. 1535 odmiennego stempla, jak poprzedzające, albowiem na S. G. głowa przedziela napis: D. VI. oznaczający „Danziger Sechser“ (Gdański Szostak). Jest w zbiorze II. Fr. P. bardzo rzadka.

§. 68. T a b. 6. Nr. 87.

S. G. Orzeł pruski, w obwodzie: SIGISMUN. I. REX. POLO. DO. TOCI. PRUS.

S. O. Herb miasta Elbląga, nad którym liczba VI. po bokach tarczy rozdzielone litery E—J. oznaczające Elbląg; i Jodociusza sekretarza królewskiego, któremu poruczono bicie pieniędzy. W obwodzie napis: GROS. AR. SEX. DUP. CIVIT. ELBINGK. 1535.

Szczęciogroszówka elbląska nader rzadka, jest w zbiorze II. Fr. P. i u Czackiego.

§. 69. Tab. 6. Nr. 88 + 89.

S. G. Orzeł polski, w obwodzie: SIGISMUNDUS: DUX GLOGOVIE †.
S. O. Pogóń, pod którą rok 1506, w obwodzie: KAZIMIRE: R. (regis)
POLONIE. NATUS †. Grosz xięstwa głogowskiego, bity, kiedy Zygmunt I.
za życia i panowania braci, był xięciem Glogowa. Jest także taki grosz bez
liczby roku, jak to okazuje Nr. 89, zapewne wcześniej bity. Znajdują się
w zbiorach P. P. i moim. — Najpierwsza moneta polska, z oznaczeniem
czasu, w którym bita; zwyczaj ten wymieniająca roku na monetach, wprowadził Zygmunt I. do Polski, zostawszy królem po Aleksandrze Jagiellończyku. Zygmunt I., jako król polski, zaczął bić półgroszki koronne, a najdawniejszy, nam dotąd znany, jest z rokiem 1507.

§. 70. Tab. 6. Nr. 90.

S. G. Pod koroną napis w trzech wierszach: SIGISMUND. PRIM. REX.
POLONIE. pod napisem pomiędzy dwoma różami herb Odrowąż podskarbiego kor. Szydłowieckiego.

S. O. Orzeł polski, w obwodzie: MONETA. REGNI. POLONIE. 1527.

Grosz koronny jest także z r. 1526 bity podług ordynacyi z tegoż roku, poniżej przytoczonej.

§. 71. Tab. 6. Nr. 91.

Grosz koronny taki sam, jak powyższy z r. 1515, lecz bez herbu podskarbiego, a nad orłem, będącym w obwodzie perłowym, wznosi się korona.

§. 72. Tab. 6. Nr. 92.

Grosz koronny z r. 1547 z herbem Eliwą, i z literami S. T. Spytka Tarnowskiego, podskarbiego koronnego. Taki sam grosz z r. 1548 jest w zbiorze b. Posta Swidzińskiego, bardzo rzadki.

Trzy te grosze różnych stempli są w moim zbiorze, bite podług niniejszej ordynacyi mennicznej.

Quomodo considerantes inestimabilem jacturam et irrecuperabile damnum subditorum regni et dominorum nostrorum tam eximonia Swidnicen. que ita ad formam mediantium in regno nostro currendum effugiata, ut ferme eadem credatur, longe tamen tam in grani bonitate, quam ponderis quantitate nostris mediantibus absimilis et ad eam utilitatem pervenit, que bonis nostris ex regno nostro deductis mediantibus illa novissima Swidnicensio moneta ex

iisdem excussa iterum cum incommodo subditorum nostrorum in regnum nostrum reducatur, cum etiam ex varia falsa moneta in diversis locis excussa, ita pecunia currenti mixta, ut a peritioribus difficile, a simplicioribus et plebe nullo modo cognosci possit, et nihil superesse, quoque temporum successu bonis exportatis mediantibus, praefata Swidnicensis et adulterata moneta in dominiis nostris sola remaneat. Nos igitur volentes praesenti publicoque malo remedio oportuno tempestive occurrere, habita in proxime preterito Piotrkoviensi conventu generali cum utriusque status Consiliariis nostris et omnibus omnium terrarum nuntiis matura diligentique deliberatione et consilio, decrevimus et statuimus: triplicem novam excedere monetam, tamdiu et quousque nobis et reipublicae nostrae visum fuerit, per quam monetam novam et Swidnicensis simul cum falsis et adulteratis mediantibus ex regno nostro expellatur, et defectus, qui nunc in regno in minutiori moneta est, suppleatur, similiter ut ex superacrescente lucro, quod ad reipublicae defensionem erogandum decrevimus, aliqua defensionis pars regno nostro accedat. Quia vero monetae eudendae provisio ab antiqua consuetudine ad thesaurum regni nostri pertinere solet, volumus et cum praedictis Consiliariis nostris ac terrarum nuntiis decrevimus, quod Magnificus Nicolaus de Szydłowiec, Castellanus Sandomiriensis, Regni nostri Thesaurarius, Oszwiancimen. Zatorien. Radomien. Olstinen. et Crzepcen. Capitaneus cussioni praedictarum monetarum praesit per suos officiales, quos ad hoc fideles et idoneos duxerit eligendos, verum ut tam ipse Magnificus Thesaurarius noster, quam illius officiales, quos nunc ab initio habet, aut posthac habiturus est, securius huic officio provisionis et administrationis eudendae monetae praesse possint, decrevimus singulas monetariae officinae dispositiones, de quibus iste nobis respondere debet, literis nostris praescribere. In primis, quia cussionis tota vis in bono monetariae magistro sita videtur, constitui-mus in magistrum monetariae, famatum Casper Ber, consulem et civem civitatis nostrae Cracoviensis, cujus probitas et in rebus istis administrandis industria a multis annis nobis perspecta est, qui in manus praedicti Thesaurarii nostri corporale iuramentum nobis et reipublicae praestitit: se officium suum juxta antiquam consuetudinem fideliter et diligenter administraturum, cui nos speciales literas nostras dedimus, ad quas nos referimus. Et ut mercatores, et venditores libentius argentum ad praedictam officinam conveyant, volumus, quod, quam primum ab eisdem argentum coeptum, et secundam

industriam officialium in aliquod laudatum monetae genus excussum fuerit illis summa capitalis secundum pacta sine mora solvatur, lucro duntaxat in thesauro regni nostri remanente; monetarum autem genera ista esse debent imprimis: obuli seu denarii, quorum mixtura sic habet: Accipiendi lotti argenti puri quindecim, quibus addantur cupri lotti centum et quadraginta quinque, erunt in pagamento seu compositione marcae ponderis decem, et in qualibet marcae ponderis unus cum medio lottus argenti, ex quibus fieri debent floreni per triginta grossos, per decem octo denarios in singulos grossos computando. — Ternariorum vero mixtura esse debet et lotti quindecim argenti puri et sexaginta quinque lotti cupri, et erunt in pagamento marcae quinque, in singulis marcis ponderis per lottos tres argenti, ex quibus fieri debent floreni novem grossi viginti, per triginta grossos et per ternarios sex in grossum computando. Mixtura grossorum integrorum esse debet ex quindecim lottis argenti, et viginti quinque lottis cupri, erunt in pagamento marcae ponderis duae cum media, in singulis marcis ponderis per lottos sex argenti puri, ex quibus fieri debent numero marcae quinque, id est floreni per triginta grossos octo, custodiendo, quantum possibile fuerit, ne numerus unius cujusque monetae citra vel ultra multum deficiat vel crescat. Effigies vero denariorum ab una parte aquila, ab alia parte corona cum literis S. et P. Sigismundus primus designantibus ad coronae latera positus, (Tab. 6 Nr. 96.) ternariorum ab una parte aquila, ab alia crux duplex cum praedictis hinc inde literis positus esse debet, (Tab. 6. Nr. 95.) grossorum vero ab una parte aquila, cum textu in circulo: Moneta Regni Poloniae 1526 vel currentis tunc anni numerus, ex alia parte corona superne posita, sub qua per transversum textus ponendus: Sigismundus primus Rex Poloniae, et in fine sub textu insigne parvulum ejusdem Thesaurarii nostri, quo minus a vicinis imitari vel adulterari possint. (Tab. 6. Nr. 90—92.) Ad hujus mixturae certitudinem praedicti Thesaurarii nostri officialiumque ejusdem volumus, ut singulis diebus Sabati, aut quando aliqua praedictarum monetarum summa elaborata fuerit, antequam in hominum usus prodeat, praesentibus ad hoc deputatis superintendentibus Rdsmo. et Magnifico Joanne de Lasko, Archiepiscopo Gnesnensi, Legato nato, ac regni nostri Primate, Christophoro de Schidlowiec, Palatino, et Capitaneo Cracoviensi, et Regni nostri Cancellario, quibus hujus muneris functio delegata est, per Hieroninum Brenner, juratum conflatorem civitatis Cracoviensis, qui corpo-

rali juramento in manus praedicti Palatini praestito ad hoc astrictus, secundum veram artem probetur. Et cum quaelibet istarum monetarum in suo genere, in qualitate grani, et quantitate ponderis, justa fuerit inventa, factis porciunculis et schedulis, a superscriptis subdelegatis, tunc demum in usus hominum emittetur. Quod si tamen casu contingerit per unum denarium argenti deesse, vel excrescere in una marca, id praefato Thesaurario et ejus officialibus obesse non debet. Quibus monetis sic excussis et probatis emissisque, si posthac falsa aut adultera misceretur, praedicto Thesaurario, aut ejus officialibus, nocere vel damnum facere minime debet. Onera vero, quae a nobis per dictum Thesaurarium nostrum aut ejus officiales in hoc officio solvi debent, adscribenda duximus. In primis in omnibus fusionibus perdicionis ignis, in omnibus dealbationibus plattarum, perdicionis decoctionis, et in fabricina, quam Schmitnam vocant, in quolibet centum marcas ponderis per lotos sargewicht, secundum literas Magistro monetariae desuper datas. In quibus perdicionibus fusionum, ac dealbationum ipsius Thesaurarii officiales semper presentes esse debent, et ita providere, ne eorum negligentia jacturam patiamur. Item solutis, quae ab antiquo thesauro nostro solvebantur, pro omnibus monetariae instrumentis, et rebus necessariis, parvis ac magnis, praeterea officialibus septimanatim, in primis ipsi Mag: Thesaurario nostro ratione officii sui marcas decem, Magistro monetariae ratione salarii octo et ratione census duos florenos, eidem ratione laboris elaboratae pecuniae a qualibet marca ponderis per duos grossos, et a marca lissurarum per grossum unum, item notariis duobus septimanatim per florenum unum et grossos duodecim ratione salarii et expensarum, item superscriptis Rmo: Archiepiscopo Gnesnensi, et Mco Palatino Cracoviensi, singulis quartalibus per marcas viginti quinque, item sculptoribus ferramentorum serfici, fabro, accutiatoribus, alias Schleyfaruii, fusori, calcanti, probatoribus ad probam septimanatim salaria, et praemia sua, praeterea alia omnia necessaria monetariae officinae, quae prius solvi, et coemi mos erat, prout antiqua etiam regestra declarant, quae omnia nos in rationibus, futuris temporibus, nobis faciendis, suscipere promittimus. De eo vero, quod tum residuum lucrum fuerit, praefectus Magnificus Thesaurarius noster nobis factururus est rationem. Quem quidem Thesaurarium et ejus officiales promittimus ab omni impetitione, et molestia, quae praeter haec supra scripta futuris temporibus oriri possit, semper tueri ac defendere. Harum testimonio literarum, quibus sigillum

nostrum est appensum. Datum Cracoviae die lunae quinta decima Octobris anno Dni 1526. regni nostri anno 20.

§. 73. Tab. 6. Nr. 93—94.

Dwa półgroszki koronne, różnych stempli, Nr. 93 bez liczby roku, bardzo rzadki, jest w zbiorze P. P. zaś Nr. 94 z rokiem 1507 jest u mnie. Najpierwsza moneta koronna z liczbą roku. Półgroszki te są bite z wzoru półgroszków Alexandra Jagiellończyka. Mamy także tego stempla półgroszki Zygmunta III.

§. 74. Tab. 6. Nr. 95.

S. G. Orzeł polski, nad którym wznosi się korona, w obwodzie perłowym napis: MONETA. SIGISMUN.

S. O. Tarcza z krzyżem patryarchalnym, zamiast pogoni; po bokach tarczy rozdzielone litery S. I. oznaczające: Sigismundus I. W obwodzie perłowym: REGIS. POLO. 1546. — To jest ternarius czyli trzeciak koronny, bity podług ordynacyi z r. 1526. (czytaj §. 72.) Jest w zbiorze Seg. —

§. 75. Tab. 6. Nr. 96.

S. G. Korona przedzielająca litery S. P. oznaczające: Sigismundus primus. —

S. O. Orzeł polski. — Denar koronny bity podług ordynacyi z r. 1526. (czytaj §. 72.) Jest w zbiorze J. Z.

§. 76.

S. G. Orzeł.

S. O. Herb Poznania, t. j. dwa klucze na krzyż złożone. Denar poznański bardzo rzadki. — W średnicy linii 5. —

§. 77. Tab. 6. Nr. 97.

S. G. Orzeł ukoronowany; w obwodzie perłowym: SIGISMUNDUS I. REX. PO. M. D. LITVANIE. —

S. O. Pogoń, pod którą rok 1535. a pod tém mała tarcza herbowa rodziny Jagiellów, przedzielająca napis będący w obwodzie perłowym: MONETA. MAGNI. DUCATUS. LITVAN. Grosz litewski jest u mnie.

§. 78. Tab. 7. Nr. 98.

S. G. Pogoń, w obwodzie perlowym: MONETA. SIGISMUNDI. 1510.

S. O. Orzeł, w obwodzie perlowym: MAGNI. DUCIS. LITVANIAE †
Półgroszek litewski; na niektórych exemplarzach rok jest położony w skrót-
czeniu.

§. 79. Tab. 7. Nr. 99—100.

Dwie trzygroszówki pruskie, różnych stempli z r. 1529—1534, na któ-
rych jest popiersie zbrojne w czepcu dróciowym; bite w Toruniu podług
ordynacyi do §. 64 załączonej: → Bardzo rzadkie; są w zbiorach Hr. Fr.
P. — J. Z. — Widziałem także z r. 1528—1530. 1532—1535.

§. 80. Tab. 7. Nr. 101—102.

Grosze wspólne ziem pruskich, odmiennych stempli; na jednym po-
piersie zbrojne ukoronowane, włosy długie, równo ścięte, a na drugim po-
piersie zbrojne w czepcu ukoronowane. Bite w Toruniu podług téjże ordy-
nacyi jak poprzedzające.

§. 81. Tab. 7. Nr. 103.

S. G. Cyfra S. ukoronowana; w obwodzie: SIGIS. REX. POLO. DO.
PRUS.

S. O. Orzeł pruski, w obwodzie: SOLIDUS. PRUSSIE. 1529. Sze-
ląg bity w Toruniu podług ordynacyi pod §. 64. umieszczonej.

§. 82. Tab. 7. Nr. 104.

Szeląg bity w Toruniu, czytaj §. 64.

§. 83. Tab. 7. Nr. 105—106.

Dwie trzygroszówki, czyli trojaki gdańskie z r. 1535. 1546. różnych
stempli, z napisem: CIVITATIS. GEDANEN. i DANNCZK. Są u mnie.

§. 84. Tab. 7. Nr. 107—108.

Grosze gdańskie różnych stempli z r. 1532. i 1538.

§. 85. Tab. 7. Nr. 109.

Szeląg gdański z r. 1538. z orłem ziem pruskich.

§. 86.

S. G. Na tarczy u spodu zaokrąglonej orzeł polski; w obwodzie na-
pis: SIGISMUND. D. G. R. POLO.

S. O. Tarcza gdańska tegoż kształtu; w obwodzie: CIVITAS. DANSCZ. 1525, †.

W średnicy linii 9½. Szeląg gdański odmiennego stempla.

§. 87.

S. G. Orzeł pruski.

S. O. Na ozdobnej tarczy herb Gdańska, przedzielający rok 1513; pod rokiem dwa listki koniczyny. Nad tarczą liczba wartości III. — W średnicy linii 6½. — To jest gdański ternarius czyli trzeciak. Jest u mnie.

§. 88. Tab. 7. Nr. 110—111.

Dwa odmienne denary gdańskie:

S. G. Dwa krzyże, nad którymi wznosi się korona, jest herb Gdańska, po bokach tegoż litery M. S. oznaczają Moneta Sigismundi.

S. O. Orzeł pruski. — Są w zbiorze J. Z.

§. 89. Tab. 7. Nr. 112—113.

S. G. Liczba wartości III pod którą napis w pięciu wierszach: SIGIS. I. REX. POLONIE. DO. TOCIUS. PRUSSIE. 1536.

S. O. Tarcza herbowa Elbląga, z literami po bokach E. (Elbląg) J. (Jodocus). W okolo napis: GROSS. AR. TRIPLEX. CIVIT. ELBINK. — Trzygroszówka elbląska. Nr. 113 jest także trzygroszówka odmiennego stempla z r. 1540.

§. 90. Tab. 7. Nr. 114.

Grosz elbląski z r. 1539.

§. 91. Tab. 7. Nr. 115.

Szeląg elbląski z r. 1539.

§. 92. Tab. 7. Nr. 116.

Denar elbląski, z tarczą Elbląga i z orłem pruskim. Jest w zbiorze Hr. Fr. P. i w Hartknochu. —

ZYGMUNT AUGUST.

1548-1572 w Koronie — w Litwie zaś już od r. 1544.

D U K A T Y.

§. 93. Tab. 7. Nr. 117.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, w prawo obrócone; w obwodzie perłowym: SIGIS. AUG. REX. POLONI. M. D. LIT. rok 1555 w skróceniu.

S. O. Herb Gdańska; w obwodzie perłowym: MONE. NO. AUR. CIVI. GEDANENS. †.

Dukat gdański. W Czackim jest z r. 1550.

§ 94.

S. G. Popiersie zbrojne ukoronowane, w lewo obrócone, włosy krótkie, broda duża; w obwodzie: SIGIS. AUG. REX. POLO. D. (ominus) PRUS.

S. O. Herb Gdańska; w obwodzie: MONE. NO. AUR. CIVI. GEDANENS. 1555. lilla.

Dukat gdański z tego samego roku, lecz odmiennego stempla.

§ 95. Tab. 8. N. 118—119.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, przedzielające napis będący w okolo: SIGIS. AUG. REX. POLO. M. D. LITV.

S. O. Tarcza sześciopłowa, na której jest: orzeł polski, pogoń litewska, anioł herb kijowski, niedźwiedź stojący na dwóch łapach, herb żmudzki, krzyż, herb Wołynia, a w środku herb mełolański Sforcyów. U góry nad całą tarczą mitra przedzielająca rok 1547; w obwodzie: MONE. AURE. MAG. DUCA. LITV.

Dukat litewski, jest w kilku zbiorach. Nr. 119 jest taki sam dukat z roku 1565. lecz odmiennego stempla. Bardzo rzadki, płacono za niego po 150 Złp.

§. 96. Tab. 8. Nr. 120.

S. G. Rok 1568. przedziela popiersie ukoronowane, z długą brodą; w obwodzie laurowym napis: SIGIS. AUGUSTUS. D G. REX. POLONI. MAG. DUX. LITVA. krzyż liliowy.

S. O. Pogoń, pod którą herb Jagielloński, w obwodzie laurowym: MONETA. MAGNI. DUCATUS. LITVAN. 10. FLOR. (eni) AUR. krzyż liliowy.

Pieniądz złoty dziesięcio-dukatowy, jest w zbiorze Hr. Fr. P. i w Lengniha Ben. Nachrichten etc.

TALARY I POŁTALARY.

§. 97. Tab. 8. Nr. 121.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, głowa duża, broda krótka, korona wchodzi w obwód; głowa dzieli liczbę roku 1517. tak, iż ta jest wyrażoną na środku talara. W perłowym obwodzie napis: SIGISMUNDUS. AUG. REX. POLO. M. D. LI.

S. O. Pięć tarcz wyciętych, w ten sposób ułożonych, że w środku jest tarcza z orłem polskim, a nad nią duża korona, w okolo zaś następujące cztery tarcze formujące półkole: litowska, ruska, pruska, austriacka. W obwodzie perłowym napis: DEUS. IN. VIRTUTE. TUA. LETABITUR. REX. — Jest u mnie.

Talar ten wykopano razem z talarami Zygmunta I. pod §. 59. Tab. 5. Nr. 77. opisanemi. Vollständiges Thaler-Cabinet z r. 1747. pag. 120. obejmuje także ten talar, który nam dotychczas tylko z tego opisu był znanym. Nabyłem go za Złp. 140.

§. 98. Tab. 8. Nr. 122—123.

S. G. Ukoronowana cyfra połączona S. A. rozdzielająca rok 1, 5, 6, 4. oznacza Sigismundus Augustus; pod cyfrą liczba wartości XXX groszy. To wszystko otoczone wieniec laurowym.

S. O. W wieńcu laurowym tarcza sześciopolowa jak w §. 95.

Talar bity podług ustawy z r. 1528. Jest u mnie, nabyłem go za złp. 108. Nr. 123. jest taki sam talar, lecz odmiennego stempla na stron: głów: bo z popiersiem. Jest w zbiorach Hr. Fr. P. i P. P. zjawił się r. 1837. w Warszawie, wprawdzie bity, a dotychczas jednak nam nieznanym, ponieważ zaś nie można wykryć, gdzie został znalezionym, lub skąd rzeczywiście pochodzi, i okoliczność ta jest tajemnicą, przeto zdaje się być nowym fabrykatem.

§. 99.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, broda długa, śpiczasta, rozdwojona; popiersie otoczone wieńcem laurowym.

S. O. W takimże wieńcu laurowym, ukoronowana, i połączona cyfra Zygmunta Augusta S A. rozdzielająca rok 1565. pod którą jest liczba wartości trzydziestu groszy.

Talar inflantski podług Madaja Vollstän. Thaler-Cabi: 2 Th. p. 134. Ten talar jest mi nie znanym, lecz że Zygmunt August bił talary inflantskie, jest rzeczą niezaprzeczoną, jak to dowodzi ordynacya menniczna z r. 1570. (którą poniżej umieszczam) dana Walentemu Iberfeldowi, sekretarzowi, i Jakóbowi Hinczy, na bicie w zamku kircholmskim z grzywny klipingów dziesięć „każdy kliping ma być ważności szweigrzywien rygskich cztery, a polskich groszy trzydzięści.“ Talary te trzydziesto-groszowe nazwane klipingami, inaczej Chodkiewiczowskimi, były bite na zapłacenie zaległego żółdu najemnej załodze parnawskiego zamku. W rok później uznano potrzebę bicia, obok talarów, drobnej monety, w skutku czego wydał Zygmunt August drugą ordynacyą, nakazującą bicie jeszcze czterech rodzaj drobnej monety inflantskiej, a zamieszczoną w mém dziełku w właściwem miejscu.

LIST NA KLIPINGOWĄ MONETĘ ZIEMIE INFLANTSKIEJ (*)

ZYGMUNTH AUGUST etc.

Oznaimujemy tym listem naszym, wssem w obec i każdemu z osobna komu to wiedziecz należy, Jaz który zamek nas Pernawę w ziemi

(*) Xiega metryki sign. X. M. M. 110. fol. 15.

Inflanthsckiej liezący z rąk nieprzyjacielickich wzięwśy dlia wasselakieci niebiesieczności, ludzie sluzebne na nim zostawiczemy byli roskazali, tedy od czassu nie male czy ludzie Niemiecckzy roznych narodow to iest Raitarow Niemiecckich jeznych koni cztery stha, a knechtow piessych stho przesz czas niemaly od kilku liath sluzyli, a prze niespossobnoscz Skarbu naszego zaplata zoldu ich zaslužonego dochodziez i placzona bydz nie mogla; tedy gim niemala summa pieniedzy thego zaslužonego ich od nasz przychodzila, ktorei zaplathy oni częstokroc pilnie z wielkim uszilo-waniem u nasz sie domawiali, J gdzieby ich zaplata nie dosla, tedy z o-nym zamkiem nassym Pernawskim do kogo innego skądby zaplatę szwą otrzymacz mogli obrocziez się i podacz chezieli. A tak ny uwazaiąc tho czo nam i Rzeczypospolitei panstw nassych, na thym zamku Pernawskim, iako na nieposlednieiszym i portownym w ziemi Inflanthsckiej nalezy pil-nie o tym iakoby z rąk tych ludzi sluzebnych wyswobodzon byl, obmy-sliwaiąc, a prze niespossobnoscz na ten czasz skarbu naszego onym liudziom sluzebnym zaplathy ym powinien uczyniez nie mogąc, uzylismy w tym Secretarza naszego Sliachetnego Valentego Jberfeltha, yzby on takową summę czym by sież zaslužone przerzeczonych liudzi na zamku perna-wskim zaplaczicz moglo szam z ossoby szwei spossobiwśy, ym zaplaczil y on zamek nasz wyswobodziwśy do tego czassu poki iemu summę pie-niędzy, którą tym liudziom sluzebnym wyda od nasz albo od Rzeczypo-spolitei panstw nassych zaplaczona bendzie w possessiei swei miał iakosz ku porachowaniu tego czo sie onym liudziom szluzebnym w zaplatę przy-chodzilo, deputowalismy byli pewnych Commissarzow nassych, to iest, Urodzonych Josta Fistemberka Kieskiego Ottona von Ungarn Treideskiego Castellani, a Jana Grodowskiego, Cziwonja Dirwanskiego i Reperthussa Gil-deraselem Doctora i Secretarza naszego, ktorzy Commissarze nasse wysei mianowani do onego zamku pernawskiego ziechawszy, s tymi liudzi sluzebnymi, z kazdym z ossobna o tho się porachowali, iako wiele komu z nich zoldu ich zaslužonego nieplaczono bylo dostatecznie w registra szwe spissali, czego wssytkiego czo my zaslužonego ich przychodzilo z obracho-wania tych Commissarzow nassych summy pieniedzy okolo czterzech kroc sta tysięczy złotych polskich, czo ym za kilka liath nieplaczono okazalo sie. Gdzie Valenty Jberfelt wedlia postanowienia z nami udzialanego i wedlie porachowania Commissarzow nassych czyniącz zaplatę onym liu-

dziem służebnym wydal własnych pieniędzy szwycy przez dwa krocz sto tysięczy złotych, a ieszcze gim in resta winno zostało, oszmdziesiąt i dwa tysięcza złotych, czo szerzei i dostateczniei w regestrach tych Commiszar-zow naszych iest opissano. I gdzysz ieszcze tak wielka summa pieniędzy ym winna została, a Jberfelth w tym się nam opowiedzial, ysz iusz z maiętnosci szwei nie maięcz od nasz i od Rzeczizopolitei pewnego oka-zania zapłaty za summę szwą pierwey wydaną wieczei pieniędzy wyda-wacz niechczial, oni tesz lindzie służebni wyssei mianowani bez ostatka zapłaty zaslužonego swego z onego zamku naszego pernawskiego sczią-gnąć niechczeli za którym niescziągnieniem ich, im daliei, tym wietsza summa, to iest na każdy miessięcz więczei niż po czterzy tyssięcze Talerow dlugu przybywa, a czo inssogo, ysz oni iako ludzie roznych naro-dow czudzoziemscy w tym szie slyszcz dali, ysz gdy by gim resta za-plathy zaslužonego ich rychlo oddana nie byla, od kogo inego tę summę przyiąwssy, on zamek nasz puszcziez chczeli. My tedy takowym wielkim niebespiecznoszczią, ktreby za onym zamkiem gdzieby (czego Boze ucho-wai) od nas odysz miał, na Rzeczizopolitą przypasz mogli, zabiegaięcz, a inakssogo poratowania ku wyswobodzeniu ie uczyniez nie mogięcz, przy-kladem iussych panow Chrzesczianskich, którzy pod czasem walki za nie sposobnoszczią Skarbow, Minczą abo monetą Klippingami mianowaną nieiakie poratowanie potrzebam woiennym czynicz zwykli, ktegoo tesz w takowej mierze i Krol Sweczki w ziemi Inflanczkiei uzywal, i mone-tę Klippingową w zapłatę Służebnych dawal, A ktemu ysz tesz w mieszcze głównym w ziemi Inflanthsckiei miasto Riskie mynczę szwą kują, chęczęcz tym rychliwssą zapłatę onym ludziem służebnym pernawskim uczyniez, takoweszmy postanowienie z stymze wyssei mianowanym Secretarzem nas-sym Walentyu Iberfeldem, a służebnikiem naszym Iakubem Hinczą uczy-nili, ysz oni mają własnym nakladem i kostem szwym i z szebza swego przeminczowacz w ziemi Inflanczkiei w zamku naszym Kiercholnie na monetę Klippingową dwadzieszcia grzywien szebza fani, a w kazdei gotowej grzywnie ktora na Klipingi minczowana bendzie ma bydz szeb-za fani lottow dziesiecz, a miedzi lottow szesz, a s takowej grzywny ma się wyminczowacz Klippingow dziesiecz, kazdy Klipping ma bydz wa-znoszczi szwei grzywien Riskich czterzy, a polskich grossy trzydzieszczi, Cze-go izby pod teu sroth y pagamentli ty Klipingi minczowane byli, Probiez

i Mynczmistrz nasz ktoremu to zliczymy doglądając bendzie; na których klippingach mają bydź bite znaki, ktoreamy osobliwie od inassych Myncz nassych Iberfeltowi i Hinczy podali, a od tych dwudziestu tyssięczy grzywien Srebra fani ktore oni przeminczuią wytrączywssy, i defalkowawssy wssytkie nakłady onera et impensa tej Sprawy myncznei należące na swą skodę mają i bendą powinni ku pozytkowi nassemu zaplaczicz osmdziesziat szesz tyssięczy szesz seth szesczdziesziat szesz złotych, i grossy dwadzieszcia liczby polskiei, a ktorei pomienionei summy mają Valenti Iberfelth a Jakub Hincza, ręstę czo ieszcze ludziom sluzebnym pernawskim zaslužonego ich przychodzi zaplaczicz, A ostatek tej summy pomienionei ktora od dwudziestu tyssięczy grzywien srebra fani ku pozytkowi nassemu iako się wyszei pomienilo przyysz ma, Thenze Iberfelth w summie pieniedzy szwych którą na zapłatę ludziom sluzebnym pernawskim wedlia wiadomosci Commissarzow nassych pierwei wydal, ma wtreczicz, takze czobikolwiek na zapłatę tych ludzi sluzebnych z Skarbu naszego Corony polskiei, abo z iakichkolwiek dochodow Skarbu Wielkiego X. Litewskiego należących przez ręce Iberfeltowe na odprawę tych ludzi pernawskich wydano i czokolwiek zamkow i imion nassych w ziemi Inflanthalckiei należących tym osobom ktorzy na Pernawie sluzyli bendzie zawiedziono to wssytko przy ostatecznym porachowaniu w tę summę ktora sie przez Iberfelta tym ludziom sluzebnym pernawskim placzi, porachowano i polożono bycz ma, I stegosz porachowania te imiona ktore się therasz ludziom sluzebnym pernawskim w zapłatę zawiodą, tąsz monetą klippingową ony wykupicz mają; Wssakosz thy wssytki sprawy Minczne sprawowacz i fuziż czynicz mają, z woli i wiadomoscią Urzędu od nasz na to przelozonego, y przy Probierzu i Mynczmistrz u nassym, A czo tesz statek Mynczny i budowanie tego zamku naszego Kiercholni ku tej sprawie Myncznei wedlug potrzeby zgotowacz potrzeba bendzie, a oni na to czo rownego a sluznego pieniedzy a tej sprawy Mincznei iako wyszei mieniono przychodzących wylożą, to za sluznym uwazeniem mają gim bydź wytrączono, A zeby się czi wyszei pomienieni poddani naszy dla tej sprawy Myncznei za wydaniem szwych pieniedzy na srebro, abo na inne potrzeby zadnei skody nieobawiali, tedy my obiecuiemy i przyrzekamy gim i potomkom ich tym listem nassym za nasz i za nase potomki, ysz gdziehy ta sprawa Mynczna przez nasz za budowana abo zatrudniona

bydz miała, że gim te wszystkie skody, które oni słusznie pokazą nagrodzić mamy, A glys ta sprawa Mynczna ku gwałtownei a pilnei potrzebie dla ostatecznei odprawy pernawskiej jest od nasz postanowiona, tedy bendący pomienieni sprawczy nassy powinni waseliaką pilnosc miecz, zeby krom omieskania sprawowano i soldrowano bylo, chcząc tesz zeby przerzeczeni poddani nassy i sludzy, iakimkolwiek obyczaiem w tej ze sprawie nie byli omieskani i zatrudnieni, tedy nie mamy, ani chcemy nikomu zadnego stanu i zawolania czlowiekowi dozwaliaz, ani dopuszczaz przerzeczonei ziemi nassei Inflantskiej, takowej ani zadnei inssei Myncze mynczowacz, dokąd ony wyssiei pomienioną summę przemynczują, osobliwie gim to varuiemy, ysz nikomu przy nich w tym pomienionym zamku Kiercholnie minczowacz dopuszczaz nie mamy, I iesliby kto przedtym abo napotym od nasz iakiekolwiek listy na to wyprawil, wedlug onych sprawowacz się powlunni nie bendą, czo wszystko i kazda rzecz z osobna tak w czalie pewnie a gruntownie pelnicz i trzy-macz slowem naszym Krol: i listem tym gim obiecniemy na czo ku wieczi wlerze i szwiadcztwu ręką własną list ninieszy podpisaliszmy i pieczęcią naszą korony polskiej zapieczetowaczieszmy roskazali. Dan w Warszawie dnia 28 Miesziacza Septembra. Roku 1570.

Sigismundus Augustus
Rex subscript.

§. 100. Tab. 8 Nr. 124.

S. G. W obwodzie ozdobnym popiersie zbrojne, ukoronowane, broda krótka, w prawej ręce trzyma berło, a w lewej czekan, w okolo napis: SIGISMUNDUS. AUG. D. G. REX. POLON. MA. D. LIVAN.

S. O. Herb Gdańska, pod którym rok 1567; w obwodzie perlowym napis: MONETA. NOVA. CIVITATIS. DANTISCI.

Talar gdański, nadzwyczaj rzadki, może unikat, w r. 1727 znajdował się w Królewcu w zbiorze Lübeckim, teraz zaś jest w zbiorze Reichla w St. Petersburgu. Jest opisanym w Erlentertes Preussen, i w Lengnichu.

§. 101. Tab. 9. Nr. 125.

Półtalara z r. 1546 tego stempla jak talar opisaný pod §. 97 Nr. 121. Jest w zbiorach Hr. Fr. P. i P. P., bity, lecz nie można ręczyć za jego

autentyczność, nie znajdujemy go bowiem opisanym w żadnym dziele, a tém bardziej podlega wątpliwości, że się w r. 1836. z wielu innymi fabrykatami pokazał.

§. 102. Tab. 9. Nr. 126.

S. G. W perlowym obwodzie popiersie ukoronowane, zbrojne, rozdzielające rok 1564, broda długa, w około napis zamknięty ozdobnym obwodem: SIGISMUNDUS. AUG. REX. POL. M. D. LI.

S. O. Tarcza sześciopłowa jak w §. 95.

Tab. 9. Nr. 127.

S. G. Cyfra Zygmunta Augusta przedzielająca rok 1565, pod którą jest liczba wartości XV. groszy, a zatem połowa talara obejmującego groszy XXX. opisanego pod §. 98. —

To są dwa półtalary litewkie, bite, które nabyłem za Złp. 160 w r. 1836.

W prawdzie dzieje menniczne nie pozostawiły nam wspomnienia o tego rodzaju monecie, napróżno szukałem w metryce koronnej ordynacyi mennicznej, mocą której by były bite, lecz to nie dowodzi jeszcze, że za Zygmunta Augusta nie było półtalarów, albowiem dowody piśmienne mogły zagać, gdy tymczasem już przed dziesięciu laty widziałem takie półtalary z napisem XV. groszy w dawnych odlewach różnej grubości; takie odlewy nie mogły powstać pierwotnie, jak tylko z półtalara bitego stemplem, a że półtalary obcych mocarstw miały na ówczas bieg w kraju, i że na takowe liczono, dowodzi tego następujący półtalar.

§. 103. Tab. 9. Nr. 128.

Półtalar Filipa II. króla hiszpańskiego, nacechowany stemplem Zygmunta Augusta z r. 1564, nadającym mu bieg monety krajowej. — Jest w zbiorach Hr. Fr. P. — Seg. — P. P.

W roku 1555 królowa Bona opuściwszy Polskę i udawszy się do Włoch, zabrała z sobą znaczne skarby, osiadła w Barze, w królestwie neapolitańskim, i pożyczyla Filipowi II. królowi hiszpańskiemu 320,000 dukatów, wzięwszy xięstwo Bari w zastaw. Po jej śmierci, która nastąpiła r. 1557, napróżno Zygmunt August dopominał się od króla hiszpańskiego zwrotu téj summy, jako sukcesyi po matce. Król Filip zbywał obietnicami, lecz summy nie zwracał, odsyłając całą tę sprawę do

sądów w Neapolu, które wyroku stanowczego nigdy w tej mierze nie wydały, opierając się na testamencie królowej Bony, który, jak niektórzy mniemają, będąc sfałszowanym przez Włocha Papagodę, poufałego Bony, legował Filipowi tytułem zwrotu księstwo Bari, a Papagodzie znaczne summy. Tak więc cały ten kapitał zaległ u Hiszpanów pod tytułem summ neapolitańskich, które Polska później na zawsze utraciła. Zygmunt August tyle wszelako wyrobił przez posłów u króla Filipa, że tenże przyrzekł płacić roczną pensją dla króla polskiego i jego następców. Summy te, które tylko z początku nadsyłano regularnie z Hiszpanii do Polski, wpływały do kraju w talarach podwójnych, hiszpańskich Filipa II, nazywanych pospolicie „Ducati Neapolitani“ w talarach pojedynczych, i półtalarach. W krótko znaczna ich ilość rozeszła się po kraju, w handlu niekiedy robiono trudności w ich redukcji, co zniewoliło Zygmunta Augusta do nadania im cechy polskiej i naznaczenia wartości, gdyż nie było czasu do ich przebijania na monetę krajową, bo trzeba było płacić zaległy żołd wojsku, a czas wojenny wymagał wydatków; w skutku czego wydał król ordynacją menniczną w Knyszynie r. 1564, którą tu umieszczam, a na mocy której moneta hiszpańska nacechowaną została stemplem polskim, nadano jej bieg w kraju, i naznaczono wartość talarowi podwójnemu hiszpańskiemu (Ducatus Regalis Neapolitaneus) groszy pol. 60, talarowi więc pojedynczemu groszy pol. 30, a półtalarowi groszy 15. Przebijanie takowych odłożono na późniejszy czas. Znajdują się także monety Karola V. nacechowane stemplem Zygmunta Augusta. Patrz Madai Vollständ. Thaler-Cabin. —

AESTIMATIO DUCATORUM NEAPOLITANORUM. (*)

Sigismundus Augustus. Significamus etc. Quod cum certis de causis in animum induxissemus, numos argenteos, Ducatos Regales Neapolitanos appellatos, qui nobis proxime ex Regno Neapolitano sunt advecti, in usum publicum subditorum nostrorum ad commercia inter eos exercenda proponere, etsi videbamus, majori cum nostro commodo futurum fuisse, si eos recudi et transformari juberemus, praesertim cum nobis ipsis quoque, tam propter permutationes publicas, quam propter sumptus viarum ac itinerum tantorum, maximo constiterint, tamen necessitati interim Reipublicae, quam omnibus rebus ac rationibus nostris semper praetulimus,

(*) Księga Metryczna 96 sub Lit. X. B. fol. 375.

concedendum interea esse existimavimus, et cum videremus, militi nostro stipendia ad tempus constitutum persolvi necesse esse, totum illud recu- dendorum eorum numerum consilium, in aliud liberius tempus distulimus, neque amplius hoc tempore, quam notam tantummodo peculiarem nostram, ad effigiem eorum veterem addere jussimus, ut praesto esse possit, unde militibus debita stipendia persolverentur, quemadmodum jam de eo officinae nostrae monetariae Praefectis specialiter mandatum extat. Deinde vero, quoniam ratio monetae dominiorum nostrorum a ratione monetae Neapolitanae diversa esset, nos initis subductisque sumptuum et impen- sarum nostrarum, ob id susceptarum, rationibus, consuetudineque monetae Neapolitanae ad consuetudinem monetae nostrae, quantum maxime fieri poterat, accommodare studentes, precium singulis his numis certum, unius scilicet sexagena Polonicae, per sexaginta grossos Polonica- les computatae, imposuimus, quemadmodum et imponimus per praesentes, volentes, ut ab omnibus subditis nostris, ita et non aliter, in omnibus contractuum et commerciorum generibus aestimentur et accipiantur: quos ipsos nos quoque ipsi, ita et non aliter aestimaturi et in thesaurum no- strum, quoties usu venerit, accepturi sumus. Quam ob rem universis offi- cialibus nostris, quorum id interest, significamus, ut hanc voluntatem constitutionemque nostram, in omnibus urbibus, civitatibus, oppidis, vil- lis, foris, pagis, et aliis quibusvis frequentibus dominiorum nostrorum lo- cis, publice et per praeconem, ut moris est, proclamari ac promulgari fac- ciant, omnesque in universum admoneant, ut hanc aestimationem nostram numerum praedictorum, sub gravissima indignatione, et animadversione nostra, ubique conservent, neque ei ulla in re contravenire ullo modo au- deant. Ne quid autem in eo cum injuria aut damno cujusquam subdito- rum nostrorum factum esse videatur, cum nos augendis potius quam mi- nuendis commodis subditorum nostrorum, invigilemus, pollicemur verbo nostro regio, et quantum opus est, omni cautione cavemus, nos id genus numerorum, eodem precio semper, quoties acciderit, in thesaurum nostrum accepturos esse, et praeterea confecto per Dei gratiam feliciter Moschovi- tico hoc bello, quod nunc gerimus, tum quicquid eorum numerorum, ali- unde in thesaurum nostrum illatum per quempiam, ac importatum fue- rit, singulos eodem precio a nobis constituto, sexagena videlicet grosso- rum Polonicalium, soluturos nos et permutaturos, solvique et permutari

mandaturos esse, absque omni dolo et fraude. In quorum omnium fidem et testimonium praesentes literas manu nostra subscripsimus, etc. Datum Knissini decima sexta Maii Anno Domini Millesimo quingentesimo sexagesimo quarto.

MONETY DROBNE.

§. 104. Tab. 9. Nr. 129.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, broda krótka; w obwodzie napis: SIGIS. AUG. D. G. REX. POLO. MAG. DUX. LITVA.

P. O. Na ozdobnej tarczy pogoń z liczbą roku 1547, nad tarczą wznosi się mitra xiążęca, po bokach tarczy rozdzielona liczba wartości VI; w obwodzie napis: GROSS. AR. SEX. DUP. MAG. DUCAT. LITVAN. — Sześciogroszówka litewska bita w czystym srebrze, bardzo rzadka, jest w zbiorze Jenerala Kosseckiego. —

§. 105. Tab. 9. Nr. 130.

S. G. Popiersie ukoronowane, zbrojne, przedzielające rok 1562, broda długa, w podwójnym obwodzie perłowym napis: SIGIS. AUGUSTUS, REX. POLO. MAG. DUX. LIT. †

S. O. Pogoń, pod którą liczba wartości VI, a jeszcze niżej herb Jagielloński, przedzielający napis w podwójnym obwodzie perłowym: GROSSUS. SENDUPL. MAG. DUCAT. LITV. †

Sześciogroszówka litewska bita w podłym srebrze z przetopionych półgroszków świdnickich; jest w zbiorach Hr. Fr. P. i J. Z.

§. 106. Tab. 9. Nr. 131.

Czterogroszówka litewska, której wartość na S. O. pod pogońią i herbem Jagiellońskim jest oznaczona liczbą IIII. Moneta ta była tylko bitą przez pięć lat, to jest od r. 1565—1569 włącznie, z wszystkich tych lat jest u mnie. —

§. 107. Tab. 9. Nr. 132.

Czterogroszówka litewska z r. 1568, zupełnie odmiennego stempla, bita w czystym srebrze, znajduje się w zbiorze J. Z. i jest tylko próbą

menniczną, wybito ją także w zlocie dla króla, przeto niektórzy mylnie mniemają: jakoby była czterodukatową monetą.

§. 108. Tab. 9. Nr. 133.

Trzygroszówka litewska z r. 1562, bita w takimże podłem srebro, jak sześciogroszówka pod Nr. 130, której jest połową. Znajduje się w zbiorach Hr. Fr. P. — J. Z.

§. 109. Tab. 9. Nr. 134.

Trzygroszówka litewska z r. 1562, odmiennego stempla, bita w dobrém srebro, jest u mnie.

§. 110. Tab. 10. Nr. 135.

S. G. Cyfra Zygmunta Augusta S. A. połączona, ukoronowana, rozdzielająca rok 1563, w obwodzie perłowym napis: SIGIS. AUG. D. G. REX. POLO. M. D. LI. Pod cyfrą pomiędzy wyrazami herb Topor, lub Oksza, jak to na drugim exemplarzu z tegoż roku dokładnie widać, zapewne jest to znak myncarski, gdyż podskarbiego tego herbu za Zygmunta Augusta nie było.

S. O. Na tarczy ozdobionej mitrą xiążącą, pogoń, pod którą jest liczba wartości III. W obwodzie perłowym: GROSS. AR. TRIP. MAG. DUCA. L. Trzygroszówka litewska: Jest w zbiorze P. P. i u mnie.

§. 111. Tab. 10. Nr. 136.

S. G. Pogoń, pod którą liczba wartości III, w obwodzie perłowym napis: SIGISM. AUG. REX. POL. MAG. D/L.

S. O. Napis w czterech wierszach: QUI HABITAT IN COELIS R. I. DEBIT EOS; pod napisem ukoronowana cyfra S. A. przedzielająca rok 1566.

Trzygroszówka litewska jest w moim zbiorze; widziałem także taką samą z r. 1565. Bardzo rzadka, płacono za taką trzygroszówkę przed kilku laty Złp. 18. Na sejmie w Parczowie r. 1564, na którym układano akt unii, ogłoszonej r. 1569, powstały zatargi pomiędzy Polakami a Litwinami względem bicia monety i jej redukcji; Polacy domagali się, aby Litwa bila pieniądze podług stopy polskiej; Litwini, uważając to za ułbiżenie swych praw, upornie się temu sprzeciwiali, stąd wazczyły się żywe rozprawy i kłótnie, w skutku czego urażona Litwa zaczęła bić

trzygroszówki z allegorycznym napisem: „Qui habitat in caelis, irridebit eos“, stosując to do Polaków, którzy się też użalali o to przed królem, zanosząc prośby o przebicie tej monety, dla zatarcia pamiętki poróżnienia się, co też nastąpiło po ogłoszeniu unii, i z tego powodu moneta ta stała się rzadką. Niektórzy zaś mniemają: że była bitą z powodu różnowiarstwa i ówczesnych zatarg religijnych. — Albertrandi uważa tę trzygroszówkę jako bitą na pamiątkę odniesionych zwycięstw za Zygmunta Augusta. Czacki zdaje się podzielać zdanie Albertrandego.

§. 112. Tab. 10. Nr. 137.

S. G. Ukoronowane popiersie, zbrojne, włosy krótkie, broda mała; w okolo napis: SIGIS. AUG. REX. POLO. M. D. LL.

S. O. Między liśćmi koniczyzny napis w czterech wierszach: II. GROSS. AR. TRIPL. MAG. DUCA. LITV. na spodzie między dwoma liśćmi Pogoń rozdzielająca rok 1546. — Trzygroszówka litewska odmiennego stempla. Mam także z r. 1547 z tą tylko różnicą, że popiersie jest z długą brodą.

§. 113. Tab. 10. Nr. 138.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, broda długa rozdwojona; w okolo napis: SIGIS. AUG. REX. PO. M. D. L.

S. O. Dwie tarcze litewska i Jagiellońska, nad którymi się wznosi mitra, a pod tarczami liczba wartości II. W obwodzie perłowym napis: MONETA. MAGNI. DUCA. LITV. 1565.

Dwugroszówka litewska bardzo rzadka; to jest połowa monety opisanej pod §. 106. — Jest u mnie.

§. 114. Tab. 10. Nr. 139.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, broda krótka, (na niektórych zaś egzemplarzach jak np. z r. 1555 broda długa,) w obwodzie perłowym napis: SIGIS. AUG. REX. POL. MAG. DUX. LIT.

S. O. Pogoń, pod którą rok 1546, a niżej w obwodzie herb Jagielloński; w perłowym obwodzie napis: MONETA. MAGNI. DUCAT. LITVA. Grosz bity podług stopy litewskiej.

§. 115. Tab. 10. Nr. 140.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, broda krótka, w perłowym

obwodzie napis: SIGIS. AUG. REX. pod popiersiem zaś w dwóch wierszach: POLO. MAG. DUX. LI.

S. O. Pogoń, pod którą rok 1546, przedzielony mitrą okrywającą cyfrę królewską i herb Jagielloński; w obwodzie napis: MONETA. MAGNI. DUC. LITVA. Grosz bity podług stopy polskiej.

§. 116. Tab. 10. Nr. 141.

S. G. Orzeł, w obwodzie napis: SIGIS. AUG. REX. PO. MAG. DUX. LI.

S. O. Pogoń, pod którą rok 1548, w obwodzie: MONETA. MAGNI. DUCAT. LITVA. Półgroszek litewski. — Pierwszy taki półgroszek wybito r. 1566 z herbem Jastrzębiec podskarbiego oraz wojew. krak. Myszkowskiego, jak rycina okazuje; jest w zbiorze P. L. bardzo rzadki.

§. 117. Tab. 10. Nr. 142.

S. G. Ukoronowana cyfra Zygmunta Augusta, przedzielająca rok 1570.

S. O. Pogoń, pod którą liczba wartości II. — Denar podwójny litewski.

§. 118. Tab. 10. Nr. 143—144.

Dwa denary litewskie z r. 1546 i 1547, odmiennych stempli, z cyfrą Zygmunta Augusta, i herbem Jagiellońskim. — Bardzo rzadkie.

§. 119. Tab. 10. Nr. 145.

S. G. Orzeł.

S. O. Pogoń, pod którą rok 1549. To jest halierz czyli półdenar litewski. Jest u mnie.

§. 120. Tab. 10. Nr. 146.

S. G. W ozdobnym obwodzie z liści laurowych tarcza ukoronowana dwupelowa, na której orzeł i pogoń.

S. O. W takimże obwodzie ukoronowana cyfra królewska, rozdzielająca rok 1569. — Denar miedziany, próba menniczna, jest w zbiorze Hr. Fr. P. — Fogelweder, gdański mieszczanin, podał projekt Zygmuntowi Augustowi bicia miedzianych denarów, wybito próby, lecz na ówczas brzydzono się jeszcze miedzią, i projekt odrzucono. Czacki powiada (Pomniki

Historji Lit. i Pol. Wiszniewskiego Tom. II. kar. 14) że wzięta taki denar z liczbą roku 1570. — Monetę miedzianą zaczęto dopiero bić za Jana Kazimierza, kiedy kraj był wycieńczonym wojnami, nieszczęśliwym rządem, i upadkiem mennic przez spodlenie monety.

§. 121. Tab. 10. Nr. 147—148.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, broda krótka, w obwodzie perłowym napis: SIGIS. AUG. REX. PO. D. (ominus) PRUS.

S. O. Napis w czterech wierszach: III. GROSS. AR. TRIP. CIVI. GEDANEN. pod tym tarcza Gdańska rozdzielająca rok 1557.

To są dwie trzygroszówki gdańskie z jednego roku, lecz odmiennego stempla.

§. 122. Tab. 10. Nr. 149—150.

Grosze gdańskie z r. 1555 i 1556 różnych stempli.

§. 123.

S. G. Orzeł ziem pruskich, w obwodzie perłowym napis: SIGIS. AUG. REX. POLO. M. D. LI. róża.

S. O. Pod koroną dwa krzyże, herb Gdańska, w perłowym obwodzie napis: MONET. CIVI. GEDANEN. 1531. gwiazda.

To jest rzadki półgroszek gdański. W średnicy linii 9 $\frac{1}{2}$.

§. 124. Tab. 10. Nr. 151.

S. G. Orzeł pruski.

S. O. Herb Gdańska przedzielający liczbę 54. Denar gdański z roku 1554. Najdrobniejsza moneta, jaką bito za Zygmunta Augusta, bo w średnicy tylko 5 $\frac{1}{2}$ linii. Jest u mnie.

§. 125. Tab. 10. Nr. 152.

S. G. Dwa ozdobne klucze, na krzyż złożone, nad którymi wznosi się krzyż, po bokach rozdzielona liczba 67. oznaczająca rok 1567, w obwodzie: MONETA. NOVA. ARGEN. znak myncarski.

S. O. Herb miasta Rygi, w obwodzie perłowym napis: CIVITATIS. RIGEN. Szeląg podwójny.

§. 126. Tab. 11. Nr. 153.

S. G. i S. O. jak w §. 125. Szeląg pojedynczy. —

W roku 1570 Zygmunt August będąc zmuszonym zapłacić zaległy żołąd

zaciężnemu wojsku, broniącemu Inflant, kazał bić talary klipingowe, opisane pod §. 99. lecz gdy się w krótkce okazała potrzeba drobnej monety, wydał król ordynacyą r. 1571 upoważniającą Walentego Iberfelda i Jakóba Hinczę do bicia, oprócz talarów, jeszcze czterech rodzaj drobnej monety, wyszczególnionych w ordynacyi, którą załączam. Zwierzchnictwo nad wykonaniem niniejszej ustawy, poruczone było Janowi Chodkiewiczowi, ówczesnemu administratorowi Inflant, i dla tego też monetę tę nazywano Chodkiewiczowską, mylnie zaś niektórzy nazywają klipingową, gdyż tylko talarom było właściwe to nazwisko, jak tego dowodzą obiedwie ordynacye menniczne.

LIST NA DROBNĄ MYNCZĘ JNFLANTHSKA. (*)

ZIGMUNTH AUGUSTH etc.

Wszem w obec i kazdemu z ossobna komu tego wiedziecz potrzeba, oznaimuiemy ninieissym listem nassym, Jakosmy pirwei tego dla wielkiej a gwałtownei pilnei potrzeby R. p. dla poratowania i ubezpieczenia zamku nassego Pernawskiego w ziemi Inflanthskei liezącego, aby ten zamek od ludzi sluzebnych, ktorzy prze niezaplaczenie nie malei summy zaslužonego swego z tego zamku sziągnaćz niechcieli, wyszwobodzon był. Dozwolilismy i poruczylismy Sliachetnym Valentemu Iberfeltowi, a Jakubowi Hinczy Sluzebnikom nassym w ziemi Inflanthskei, myncze Klippingową mynczowacz, i ludziom Sluzebnym ktorzy są na zamku Pernawskim zaslužone ich placicz, około czego ossobliwe postanowienie na liscie nasszym pomienionemu Valentemu Iberfeltowi a Jakubowi Hinczi iest dano, wedlie ktorego się w mynczowaniu Klippingow zachowacz maia, Ale ysz takiej wielkiej monety (**) bez myncz inszych drobnych, ktorei tak dla zaplaceniaz rzeniemisznikow, iako i dla inszych potrzeb potocznych iest potrzeba, oni mynczowacz nie mogli, tedszymy folguiaz temu iakoby tym porządniei a spieszniei ona Myncza Klippingowa foldrowana bydz mogla, poniewasz tę pewną wiadomosc mamy, ysz Je^a. Mcz. Krol Sweczki przy Mynczy Klippingowej inszą tesz drobnieissą w zamkach ktore na ten czasz dzierzy w teize ziemi nassei Inflanthskei mynczuie, takze poddani nassy

(*) Xiega metryczna X. M. M. 110. fol. 15.

(**) Patrz §. 99.

Rada miasta Ryskiego, drobną mynczę szeliągową nazwaną w mieszczie Ryskiem kują, A gdysz Król Je^o. Mcz Sweczki takową monetę w onę ziemię naszą Inflancką pusezil, a poddani nassy Ryzanie bez dozwole-
 nia naszego takowe Mynceze ku pozytkowi swemu mynczują, tedy my
 dla wielkich a pilnych potrzeb ziemskich i R. p. chcąc tym okolo wy-
 swobodzenia Pernawy ratunek uczynicz, z tegosz miastha Ryskiego gra-
 num y wagi przyklad biorąc za radą i wiadomością panow Rad nassyeh
 na ten czas przy nasz bendących, takowesmy postanowienie z tymysz
 Valentym Iberfeltem a Jakubem Hinczą uczynili, Jsz oni przy Mynczowa-
 niu myncze Klipingowej wedlie osobliwego contractu naszego gim dane-
 go mają mynczowacz w ziemi Inflanckiej monetę drobniejszą w ten sroth
 a granum iako nizej opissano iest. Naprzod mają mynczowacz monetę sze-
 liągową, których szeliągów dwieszcze stuk mają wazycz grzywnę Crakow-
 ską, a ma bycz w kazdej grzywnie takowej monethy Srebra fani lotow
 pultora, a takowych szeliągów trzydzieszei szesz stuk mają placicz grzyw-
 nę Inflancką, abo szesz grossy litt, ktemu mynczowacz mają inszą mo-
 nethe, ktorej monethy osmnaszcie stuk mają wazycz grzywnę Crakowską
 a ma bycz w kazdej grzywnie takowej monety Srebra fani lott piencz, a
 z takowych stuk kazda ma placicz grzywnę Inlanth: to iest, szeliągów
 trzydzieszei szesz, abo grossy Litt. szesz, Jeszcze tesz mają mynczo-
 wacz stuk trzydzieszei szesz, ktore takze mają wazycz grzywnę Crakow-
 ską, a ma bycz w kazdej takowej grzywnie takowej monethy Srebra fani
 lott piencz a z takowych stuk kazda ma placicz pulgrzywny Inlanth-
 skiej, tho iest osmnaszcie szeliągów, abo trzy grosse litt. Takze tesz in-
 szą czwartą ieszcze drobną mynczę mają mynczowacz stuk sziedmdziesiath
 dwie, które takze mają wazycz grzywnę Srebra Crac: a ma bycz w ka-
 zdej takowej grzywnie, teize monety Srebra fani lott. piencz a z tako-
 wych stuk kazda ma placicz dziewiecz Szeliągów Inflanckich, abo pul-
 tora grossa Litt. A ta wyssei pomieniona moneta ma tak dlugo bycz ko-
 wana, asz grzywien szesz tyszieczy Srebra fani, których kazda w szobie
 ma miecz lott. szesnaszcie, na nie wymynczowane y wyprengowane ben-
 dą, na wsytki te pomienione monety mają rowne fusie stych grzywien
 szesz tyszieczy czynicz, iakoby na kazdą z tych czterzech moneth nie
 wiecei, jedno po pultora tysziacza grzywien Srebra fani mynczowali. Na
 których mynczach wsselkich, osobliwe znaki i napisy nassemy pod nasz

okazane, kładzione bycz maia. Od ktorei myczce Sludzy nassy pomienieni Valenti Iberfelt a Jakub Hincza z potomki szwymi, gdysz nie maly zysk na monecie Klippingowej ku pozytkowi nassemu y R. p. panstw nassych okazali i postapili, zadnego pozytku do Skarbu naszego dawacz nie bendą powinni. Wssakosz tę wyssei mianowaną monētę, iako i Klippingową sprawowacz y fusia czynicz maia, z wiadomoscia probierza i Mynczministra naszego. A gdy ty sesz tyssięczy srebra fani na monētę wyssei mianowaną wymynczuia, tedy więczei takowych moneth bez woliei i roskazania naszego mynczowacz nie maia. A ossobliwie to Iberfeltowi y Hynczy waruieiny i obowięziueiny, ysz nikomu przy nich w ziemi Inflantskiej, ani takowych, ani zadnych myncz inssych mynczowacz dopuszczacz nie mamy. A iesliby ktoskolwiek sobie listy iakie od nasz wyprawil, tedy pomieniony Iberfelt i Hincza, i ich sprawczy, nie bendą powinni takowych listow nassych, ktoreby tei mynczy ku przekazie bycz miady, sluchacz ani przymowacz. A gdysz przerzeczoni poddani nassy Iberfelt i Hincza za roskazaniem nassym tę sprawę Mynczną w ziemi Inflantskiej nam i R. p. ku pozytkowi zaczęli i na to nakładali, i ieszcze nakładacz maia, tedy my tym listem nassym obiecuiemy i przyrzekamy, gdziebysmy na potym takową wyssei pomienoną mynczę mynczowacz dopuszczili, abo tesz postanowienie iakie okolo myncze w ziemi Inflantskiej s pany Radami nassymi uczynili, tedy do tego wszystkiego przerzeczoni poddani nassy Valenthy Iberfelt a Jacob Hincza przed wszystkiemi iakiegokolwiek stanu i zawolania ludzmi preboseni bycz i prioritatem miecz maia. Wolno tesz ma bycz tym przerzeczonym poddanym nassym, tak na tesz monethę, iako i Klippingową Srebro i wsseliakie pagamenti skupowacz w Croliestwie i w inssych panistwach nassych. Czo wszystko i kazda rzecz z ossobna tak wczadie pewnie a gruntownie pelnicz i trzymacz obiecuiemy, i wssytkim w obec a kazdemu z ossobna tak panom Radom iako i wsselakiego przełożenstwa Urzednikom i poddanym nassym w ziemi Inflantskiej, a mianowicie Wielmożnemu Janowi Chodkiewiczowi, Grabi na Sklawie i na Myschy Staroszczie glownemu ziemie Zmudzkiej Marszałkowi Zięmskiemu wielkim Xięstwie Litewskim Administratorowi i Hetmanowi ziemie Inflantskiej, Staroszczie Kowienskiemu Dzierzawczy Plotelskiemu, Thelssowskiemu, roskazuieiny, Izbyszczie takowej myncze iako w tym liscie nassym iest opisana, Iberfeltowi y Hynczy mynczowacz nie zabraliali, i takową iako tu iest opisana waznosciaq tei monety uzywacz

nie zabraniali, i onę obwoławcz kazawszy przyjmowali, a inaczej tego dla laski naszej nie działali. Na czo ku wietsszej wierze ręką naszą list ni-nieissy podpissaliszmy, y pieczęcią naszą korony polskiej zapieczętowaczyszmy roskazali. Dan w Warszawie dnia XVI. miessiącza Roku Bozego M^oD^oLXX^oI^o panowania naszego xl.^a 11^a, (42).

Sigismundus Augustus

Rex subscripsit.

§. 127. Tab. 11. Nr. 154.

S. G. Tarcza, na której cyfra królewska S. A. połączona, ukoronowana, nad tarczą liczba 45. oznaczająca r. 1545; w obwodzie: MONE. NOVA. ARGENTE.

S. O. Lew, w obwodzie: DUCAT. CUR. ET. SEMIG. To jest rzadki denar kurlandzki.

1573—1574.

HENRYK WALEZYUŚ.

1573—1574.

1573—1574.

1573—1574.

1573—1574.

§. 128. Tab. 11. Nr. 155.

S. G. Tarcza herbowa Gdańska, przedzielająca liczbę 73.

S. O. Orzeł ziem pruskich.

To jest denar gdański z r. 1573 Henryka Walezyusza. Podczas jego krótkiego pobytu w Polsce innej monety nie bito. Na monetach, które bił we Francyi, po wyjeździe z Polski, kładł także tytuł króla polskiego. Są w moim zbiorze.

STEFAN BATORY.

1575—1586.

DUKATY.

§. 129. Tab. 11. Nr. 156.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, głowa duża; w obwodzie perłowym napis: STEP. D. G. REX. POLO.

S. O. Tarcza czteropółowa polska, a w środku tarcza mała, na której trzą wilcze zęby, herb domu Batorych; u spodu w obwodzie herb Przegonia podskarbięgo Dulskiego; w perłowym obwodzie napis: M. D. L. RU. PRU. PHN. (ceps) TRAN. (silyvaniae) 86, †. Dukat koronny z r. 1586, bardzo rzadki, jest w zbiorze Hr. Fr. P.

§. 130.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi; w obwodzie napis: STEPHANUS. D. G. REX. P. M. D. L.

S. O. Tarcza herbowa, ukoronowana; w obwodzie: MONE. NOVA. AUR. MAG. DUCATU. L. (ityvaniae). Dukat litewski podług opisu Köhlera.

§. 131. Tab. 11. Nr. 157.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, w podwójnym obwodzie perłowym napis: STEPHANUS. D. G. REX. POL. MAG. DUK. LIT. RUS. P. (russiae).

S. O. Tarcza herbowa Gdańska, trzymana przez lwów, nad którą wznosi się wystawa z napisem liczby wartości 5. i roku 1585. W obwodzie perłowym: EX. AURO. SOLIDO. REGIA. CIVITAS. GEDANENSI. F. F. pomiędzy dwoma krzyżami liliowymi pierścień znak myciarza gdań-

skiego Göbla. Litery F.F. oznaczają fieri fecit. Pięciodukатовy pieniądz, lecz może być także uważanym za donatywę gdańską. Jest w zbiorze Hr. Fr. P.

§. 132.

S. G. Ukoronowane popiersie, w zbroi, w prawej ręce trzyma berło, a lewą rękę miecza; w obwodzie napis: STEPHANUS. D. G. REX. POL. MAG. DUX. LIT. RUSSIAE P. (russiae).

S. O. Na wstędze zawieszony herb Gdańska, nad którym jest zbrojna ręka ze sztyletem, to jest herb Brandys myncarza, a obok niego krzyż. W obwodzie napis: EX. AURO. SOLIDO. REGIA. CIVITAS. GEDANENSIS. F.F. (fieri fecit). Ta donatywa gdańska bez liczby roku, waży 7 dukatów, i należy do medalów raczej, jak do monet, lecz jest bardzo rzadką, równie jak i poprzedzająca.

§. 133.

S. G. Herb Gdańska trzymany przez lwów, w obwodzie napis: MONETA. NOVA. CIVITATIS. GEDANENSIS. 1577.

S. O. Zbawiciel w całej postaci, prawą ręką błogosławi, a w lewą trzyma kulę ziemską, nad głową światło; w obwodzie: DEFENDE. NOS. CHRISTE. SALVATOR. Dukat poczwórny, był w zbiorze 4. p. Xięcia Radziwiłła, woje: wileń: Są także tego stempla sztuki wążące 5 $\frac{1}{2}$ dukatów.

§. 134. Tab. II. Nr. 158.

S. G. Zbawiciel w całej postaci, przedzielający rok 1577; w obwodzie napis: DEFENDE. NOS. SALVATOR.

S. O. Tarcza herbowa Gdańska; w obwodzie napis: MONE. NO. AUR. CIVI. GEDANEN. ozdoba. Dukat gdański bardzo rzadki. Widziałem także dukat tego samego stempla, lecz z tą odmianą, że nad herbem Gdańska był monogrammat R. oznaczający Jesus Christus Rex. Bito także takie półdukaty stemplem, który był używanym do wybijania szelągów tego rodzaju.

Wszystkie monety gdańskie z r. 1577 były bite pod stemplem Zbawiciela, z przetopionych na ten cel naczyni kościelnych złotych i srebrnych, w czasie oblężenia Gdańska przez Stefana Batorego, gdy go toż miasto nie chciało uznać za króla polskiego.

§. 135. Tab. 11. Nr. 159—160.

Dukaty gdańskie zwyczajne różnych stempli, z r. 1583 i 1587. Są w zbiorze P. P. i u mnie.

§. 130. Tab. 11. Nr. 161.

S. G. Rycerz ukoronowany, w całej postaci, w prawej ręce trzyma halabardę, a w lewej jabłko królewskie. To jest Sty Władysław; Przy kolanach rozdzielone litery N. B. oznaczające Nagy-Banik czyli Neustadt, miasto siedmiogrodzkie, gdzie ten dukat bity. W obwodzie napis: SIBLA-DISLAUS. REX. 1580.

S. O. Matka Boska na tronie, patronka Węgier; w obwodzie: STEPHANUS. D. G. REX. POL. PR. (inceps) T. (ransilvaniae) między literami D. G. jest tarcza domu Batorych.

TALARY I POŁTALARY.

§. 137. Tab. 11. Nr. 162.

S. G. Pół osoby zbrojnej, ukoronowanej, w prawej ręce berło, a w lewej rękę miecz; z prawej strony popiersia liczba 78. W obwodzie napis: STEPH. D. G. REX. POL. M. DUX. LT. RU. PR. PRIN. TR. połączone.

S. O. Orzeł polski, na piersiach którego tarcza Batorych, pod orłem w obwodzie herb Winiawa podskarbiego koronnego Rafała Leszczyńskiego. W obwodzie perłowym: MONETA. NOVA. REGNI. POLONIE. XXXV.

Talar koronny Stefana z r. 1578; obejmujący groszy 35. Jest opisanym i wysztychowanym w Münzbuch z r. 1631.

§. 138. Tab. 12. Nr. 163.

S. G. Pół osoby ukoronowanej, w ozdobnej zbroi, rozdzielającej r. 1579, w prawej ręce berło, a w lewej rękę miecz; W obwodzie napis: STEPHANUS. D. G. REX. POLONIAE. ozdoba z florensów.

S. O. Ozdobna tarcza polska czteropolowa, ukoronowana, rozdzielająca litery P. Z. W obwodzie napis: MAG. DUX. LITVA. RUS. PRUS. MAS. S. (amogitiae), pomiędzy wyrazami: LITVA. i RUS. jest herb Jastrzębiec. Litery P. Z. oznaczają Piotra Zborowskiego, herbu Jastrzębiec, wojewodę

którego Stefan król ordynacją z r. 1580 przydał Jakóbowi Rokoszowskiemu, podskarbiemu kor: do pomocy w zarządzie mennic (patrz §. 141).

Talar koronny jest w zbiorze Hr. Fr. P. — P. P. w Münzbuch.

§. 139. Tab. 12. Nr. 164—165.

S. G. Pół osoby, jak na poprzedzającym, lecz korona odmienna, głowa przedziela rok 1580. napisy takie same:

S. O. Orzeł polski ukoronowany, na piersiach którego jest tarcza Batorych; w obwodzie: MAG. DUX. LITVA. RUS. PRUS. MAS. etc. Talar koronny. — Nr. 165 jest taki sam talar, lecz odmiennego stempla na S. G. Jest w Czackim, w zbiorach Hr. Fr. P. — Jenerala Kosseckiego — P. P. — D. Bardzo rzadki.

§. 140. Tab. 12. Nr. 166.

S. G. Pół osoby, jak wyżej. W obwodzie perłowym napis: STEPHANUS. D. G. REX. POLONIAE. 1580.

S. O. Orzeł polski ukoronowany, na piersiach którego jest tarcza Batorych; w obwodzie perłowym napis: MAG. DUX. LITVA. RUS. PRUS. MASO: etc. Talar koronny podwójny jest w zbiorze Hr. Fr. P. — Tegoż stempla są także talary pojedyncze.

§. 141. Tab. 12. Nr. 167.

S. G. Jak poprzedzający, lecz korona o czterech liściach, nie zwykła.

S. O. Tarcze, polska i litewska, rozdzielone tarczą Batorych u góry, a tarczą herbową Glaubicz podskarbięgo koron: Jakóba Rokoszowskiego u dołu. Nad tém wszystkiém wznosi się duża korona rozdzielająca rok 1580. Tarcza Batorych wchodzi nieco w koronę. W obwodzie napis: MAG. DUX. LITVA. RUS. PRUSS. MASSO. i znak skrócenia. †

Talar koronny. — Münzbuch.

§. 142. Tab. 13. Nr. 168.

S. G. Pół osoby zbrojnej, ukoronowanej, w prawej ręce berło, a w lewej rękojeść miecza, liczba roku 1580 głową rozdzielona, korona o pięciu liściach. W obwodzie napis: STEPHANUS. D. G. REX. POLONIAE. duży florea.

S. O. Tarcza wyginana, polska, czteropolowa, ukoronowana; w obwodzie pod tarczą herb Lekwa podskarbięgo litewskiego Jana Chlebowicza.

W obwodzie napis: MAG. DUX. LITVA. RUS. PRUS. MAS. S. (amogitiae).
Talar koronny. — Münzbuch.

§. 143. Tab. 13. Nr. 169.

S. G. Jak poprzedzający, lecz korona zwyczajna, zbroja odmienna.
W obwodzie perlowym napis: STEPHANUS. D. G. REX. POLONIAE. flores.

S. O. Tarcze polska i litewska obok siebie, pod którymi herb Glau-
bicz podskarbiego Jakóba Rokoszwoskiego. Nad tém wszystkiém wznosi
się duża korona rozdzielająca rok 1580. W obwodzie perlowym napis:
MAG. DUX. LITVA. RUS. PRUS. MAS. etc. †

Talar pojedynczy koronny, bardzo rzadki; jest w zbiorach Hr. Fr.
P. — D.

§. 144. Tab. 13. Nr. 170.

S. G. Pół osoby, zbrojnej, ukoronowanej, w prawej ręce berło od-
mienne, a w lewej rękojeść miecza, zbroja odmienna. Korona wchodzą
w obwód, rozdziela napis będący w perlowym obwodzie: STEPHANUS. D.
G. REX. POLONIAE. 1580.

S. O. Tarcze polska i litewska, pod którymi jest mała tarcza Bato-
rych pomiędzy dwoma gałkami. Nad tém wszystkiém wznosi się duża
korona. W obwodzie perlowym napis: MAG. DUX. LITVA. RUSIAE. PRUSS.
MAS. PR. T. (ransilvaniae). Talar podwójny. Jest w zbiorze Hr. Fr. P.

§. 145. Tab. 13. Nr. 171.

S. G. Jak na poprzedzającym, lecz zbroja, berło i korona odmienne,
broda znaczna, głowa duża. W obwodzie perlowym napis rozdzielony ko-
roną: STEPHANUS. D. G. REX. POLONIAE.

S. O. Tarcze polska i litewska obok siebie, a pod spodem tarcza Ba-
torych rozdzielająca nieco dwie powyższe tarcze. Nad tém wszystkiém
wznosi się korona. Rok 1581 jest w ten sposób we dwóch wierszach u-
łożony, że po bokach korony jest rozdzielona liczba 15 a po bokach tar-
czy Batorych liczba 81. W obwodzie perlowym napis: MAG. DUX. LI-
TVANI. RUS. PRUS. MASSO. S. (amogitiae). U spodu pod tarczą Bato-
rych, pomiędzy wyrazami w obwodzie, jest herb Przegonia podskarbiego
Jana Dulakiego.

Talar koronny bardzo rzadki.

§. 146. Tab. 14. Nr. 172.

S. G. Pół osoby, ukoronowanej, w zbroi, w prawej ręce berło, a w lewej rękę miecz; głowa wchodząc w obwód, rozdziela napis będący w perłowym obwodzie: STEPHAN. D. G. REX. POLON. MAG. DUX. L. Pod popiersiem pomiędzy wyrazami w obwodzie jest herb Przegonia Jana Dułskiego, podskarbiego kor.

S. O. Tarcza ozdobna, okrągła, czteropolowa, ukoronowana, na której orły i pogonie, a w środku mała tarcza Batorych. Korona rozdziela rok 1582. W obwodzie perłowym napis: RUS. PRUS. MAS. SAM. LIVO. PRIN. TRANS. — Talar koronny.

§. 147. Tab. 14. Nr. 173.

S. G. Popiersie jak na poprzedzającym, lecz zbroja odmienna floresowana. W obwodzie napis: STEPHANUS. D. G. REX. POLO. M. D. LIT.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, na której orły i pogonie, a w środku tarcza Batorych przykryta mitrą. Rok 1585 rozdzielony po obydwóch bokach tarczy. W obwodzie napis przedzielony koroną: RUS. PRUS. MAS. SA. VOL. LIVO. ET. TRA. Pod tarczą w obwodzie pomiędzy wyrazami jest herb Lis Jędrzeja Sapięły, wojewody mińskiego, i mściławskiego, rządcy mennicy.

Talar koronny. Jest w zbiorze Hr. Fr. P.

§. 148. Tab. 14. Nr. 174.

S. G. Pół osoby, jak wyżej, lecz zbroja gładka, bez ozdób. W obwodzie napis: STEPHAN. D. G. REX. POL. MAG. DUX. L.

S. O. Tarcza, jak na poprzedzającym, lecz pod rokiem 1586 są rozdzielone litery N. B. oznaczające Nagy Bania. W obwodzie napis: RUS. PRUS. MAS. SAM. LIVO. PRIN. TRAN. — Talar koronny, bity w pięć siedmiogrodzkiem w mieście Nagy Bania czyli Neustadt; jest u mnie; mam także taki sam z r. 1585. nabyty za złp. 74.

§. 149. Tab. 14. Nr. 175.

S. G. Pół osoby zbawiciela, w lewej ręce kula ziemiska, na której zatknięty krzyż, a prawą błogosławi. W ozdobnym obwodzie napis: DE-FENDE. NOS. CHRISTE. SALVATOR.

S. O. Tarcza herbowa Gdańska, trzymana przez lwów, nad którą rok 1577. W obwodzie napis: MONETA. NOVA. CIVITATIS. GEDANENSIS. †. Na niektórych exemplarzach, jak to tablica okazuje, w miejscu krzyżyka jest gołębek, oznaczający Ducha Świętego, czuwającego nad miastem, lub też znak menniczny. Talar gdański bity ze sreber kościelnych w czasie oblężenia Gdańska. (Patrz §. 134). Jest u mnie, nabyty za złp. 20. Mniej rzadki, jak inne talary Stefana.

§. 150. Tab. 14. Nr. 176.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, broda krótka, na zbroi płaszcz; w obwodzie perłowym napis przedzielony koroną: STEPHAN. D. G. REX. POLON. M. D. L.

S. O. Na tarczy okrągłej, ozdobnej, czteropolowej, ukoronowanej, orly i pogonie, a w środku na małej tarczy herb Batorych. W obwodzie perłowym napis: RUS. PRUS. MAS. SAM. LIVO. FR. TR. Pod tarczą w obwodzie między wyrazami herb Przegonia podskarbię Jana Dulskiego. To jest półtalar koronny, bez liczby roku. Bardzo rzadki. — Tarcza herbowa na tym półtalaru jest taka sama, jak na talarze z r. 1582. (Tab. 14. Nr. 172). — Czacki opisał tę monetę, którą widziałem także w zbiorach Hr. Fr. P. — P. P., lecz te dwa exemplarze, chociaż bite, są niezaprzeczenie fałszywe, zrobione podług rysunku Czackiego, gdyż jeden z tych exemplarzy był mi przedstawionym do nabycia za znaczną kwotę, lecz od razu poznałem jego nieautentyczność, po nader białawym kolorze srebra, wcale nie zwykłym starożytnym monetom, i nie chciałem go kupić, oświadczywszy przyczynę. W kilka dni potem gdym zażądał, aby mi był jeszcze raz pokazany, ujrzałem z nie małym podziwieniem tenże sam exemplarz widocznie zmieniony, bo już nie biały, ale znacznie przyczerniały, niby starożytną powłoką czasu!! — Rysunek tego półtalara, który umieściłem na Tab. 14. Nr. 176. jest wzięty z Czackiego. Na dowód zaś, że półtalary były bite za Stefana Batorego, i że exemplarz, który Czacki posiadał, mógł być takowym rodzajem monety, załączam ordynacye menniczne z r. 1578 i 1580., nakazujące bicie talarów, półtalarów, etc. Ordynacya z roku 1578 jest przywilejem danym braciom Jauowi i Kasprowi Gobeliuszom v. Göbel, którzy się wslawili na ówczas sztuką medalionerską, i wydoskonaleniem maszyn mennicznych, na bicie monety w Gdańsku, a nawet na

zakozenie nowęj mennicy, gdzieby najdogodniej bylo, dla wybijania talarów, półtalarów, trojaków czyli trzygroszówek srebrnych, i szelągów. Rafalowi Leszczyńskiemu herbu Wieniawa, rządzcę mennicy, staroście radziejowskiemu, poruczył król zwierzchnictwo nad tym nowym zakładem i nad Gobeliuszami. Z powodu różnych okoliczności Leszczyński nie mógł zadosęć uczynić życzeniom króla, a gdy się stany na sejmie warszawskim dopominały, aby, podług dawnych praw, zarząd mennic był oddanym podskarbiemu koronnemu; przeto r. 1580 król widział się bydź zniewolonym wydadź nową ordynacyą menniczną, mocą której oddano mennice pod zarząd Jakóba Rokoszwowskiego herbu Glaubicz, podskarbiego w. koronnego, z przydaniem mu do pomocy Piotra ze Zborowa Zborowskiego herbu Jastrzębiec, wojewody etc. — W Litwie zaś ustanowiono rządzcami i prowizorami mennic Wawrzyńca Wojnę herbu Trąby, podskarbiego w. xię. litew. i Mikołaja Radziwiłła, xięcia na Bierzy i Dubnicy, wojewodę wileńskiego, etc. Podskarbiowie obojga narodów mieli bić talary, półtalary, grosze sześciogroszowe, trzygroszówki, grosze pojedyncze, półgroszki, szelągi, trzeciaki, denary, i podwójne denary. Monety litewskie miały bydź tego samego kształtu, wagi, i wartości, jak koronne,

FACULTAS IMPRIMENDI TALEROS, SEMITALEROS, TRIPLICES, etc.

JOANNI ET CASPARO GOBELIIS CONCESSA. (*)

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae etc. Significamus nostris hisce literis universis et singulis, quorum interest, cujuscunque status, conditionis aut praecminentiae, tam spiritualibus, quam secularibus, subditis nostris. Cum Joannes et Casparus Gobellii Germani, subditi nobis fideles, artificiosum et nunquam antea tali modo visum opus praessurae monetariae, non sine laudabili industria et magnis suis sumptibus adinvenissent, et in lucem edidissent, illudque in nostram et Reipublicae utilitatem in effectum producere volentes, Nos humillime solicitassent, ut in Regno nostro loco quodam commodiori delecto officinam monetariam instituere, monetam instrumento suo imprimere et facere sibi clementer facultatem et licentiam concederemus: Nos itaque perpendentes, non unam in Regno nostro sufficere officinam monetariam, ut falsa alienigena moneta ex Regno nostro tollatur, et in locum ejus

(*) Księga Metyczna 117. sub X. S. fol. 130.

melior substituatur, illiusque artificiosi instrumenti praessurae monetariae compendiosa, et multivaria utilitate inde ad nos et Regnum nostrum proventura, et praedictorum Gobelliorum erga nos fidelitate et diligentia in promovenda re monetaria perspecta, cum et antea, ne quis intra triginta annos in Regno nostro tale instrumentum faceret, aut eo uteretur, ipsis privilegium dederimus. Nunc quoque ipsorum humillimae petitioni benigne annuendum, ipsisque instrumento suo Regni nostri monetam, videlicet taleros, semitaleros, triplices argenteos grossos, tres scilicet valentes Polonicos grossos, et solidos, quocunque in loco id commodius ipsis videbitur, etiam in ipsa civitate nostra Gedanensi, imprimere et facere, sine ullius impedimento aut contradictione, plenam facultatem et licentiam concedendam esse duximus, prout hisce literis nostris eis damus et concedimus, his tamen adjectis et servatis conditionibus, ut cudant et imprimant monetam Regni nostri constitutionibus in grano et pretiis congruentem, ut nimirum in triplicibus argenteis grossis, tres scilicet valentibus polonicos grossos, item in taleris, mediisque taleris contineatur argentum purum alias feinsilber, cujus marca valere debebit florenos per triginta grossos computandos novem, et decem grossos, in solidis vero continebitur argentum, cujus marca valebit florenos, per triginta grossos computandos, decem et duos grossos. Quaelibet vero marca argenti feinsilber, quod aut nos ipsi aut quispiam alius in eam ipsorum officinam monetariam inferemus, solvetur ibidem moneta nova octo florenis, per triginta grossos computandis. Tenebuntur etiam ab argenti qualibet marca, de qua taleri et semitaleri in eadem officina conflabuntur, viginti quinque grossos; de marca vero argenti, ex qua triplices grossi solidique fient, viginti grossos nobis ratione lucri solvere et numerare. Argentum autem, quod ibidem conflandum inferetur, post duarum septimanarum decursum, parata pecunia solvetur. Impensas praeterea, salaria, solutiones, quae ejusdem officinae probatoribus, sculptoribus, magistris, artificibus, notariis debebuntur, generaliter omnes, insuper et argenti diminutionem seu abgang, iidem Gobellii in se suscipiunt, tenebunturque, et erunt asstricti, illorum curam et provisionem de proprio sustinere, in omnibus autem, veluti in probationis judicio, ne in facienda moneta contra constitutiones Regni peccetur, et quaecunque ad officium cudendae ejusmodi monetae spectare videbuntur, iidem Gobellii voluntati Generosi Raphaelis Leszczynski, capitanei nostri Radziejoviensis, supremique rei monetariae Praefecti, se submittent, atque ex illius autoritate pendebunt. In quorum

omnium fidem ac evidentius testimonium hasce manu nostra subscripsimus. Datum Leopoli die decima septima Mensis Augusti, Anno Domini Millesimo quingentesimo septuagesimo octavo, regni nostri anno tertio.

Stephanus Rex subscripsit.

**CUDENDAE MONETAE NEGOTIUM JACOBO ROKOSZOWSKI
REGNI THESAURARIO DEMANDATUR. (*)**

Stephanus etc. Significamus etc. Quod etsi antea facultatem cudendae monetae in Regno nostro Generoso Raphaeli Leszczinski, protunc Capitaneo Radziejoviensi, de scientia praeteriti Conventus Thornensis, in anno Millesimo quingentesimo septuagesimo sexto, et Varschaviensi, in anno Millesimo quingentesimo septuagesimo octavo celebrati, specialibus literis nostris concesseramus, modumque et rationem ejusdem cussionis ipsi praescripseramus, tamen cum id negotium propter impedimenta, nonnullasque difficultates ejusdem Generosi Raphaelis Leszczinski debitum effectum hactenus sortitum non sit, tum vero quod in proxime transactis Varschaviensibus Comitibus ab Ordinibus Regni admoneremur, ut provinciam hanc rei monetariae nemini alteri, nisi Magnifico Thesaurario Regni, cui juxta antiquas consuetudines statutaque Regni munus hoc proprie competit, demandaremus, faciendum nobis esse putavimus, ut negotium hoc postulantis ita Reipublicae rationibus, quas non mediocriter ex importatione in Regnum hoc injustae ac peregrinae monetae affligi videmus, satisfacientesque in hoc flagitationibus Ordinum Regni, Magnifico Jacobo Rokoszowski, Thesaurario Regni, Capitaneo Ostrzessoviensi, Theloneorumque in Majori Minorique Polonia Supremo Praefecto, una cum Magnifico Petro a Zborow, Palatino, Generalique Cracoviensi, Stobnicensi, Camionaceusique Capitaneo, cujus in ea cussione mutua opera nostris ac thesauri negotiis et occupationibus impeditus debet uti, committeremus ac demandaremus, prout quidem committimus, demandamusque hisce literis nostris, eundemque Magnificum Regni Thesaurarium huic rei monetariae Administratorem, Gubernatorem, et Prouisorem supremum praeficimus, concedimusque ipsi una cum dicto Magnifico Petro a Zborow Palatino, Generalique Cracoviensi, plenam facultatem officinam monetariam in quacunque urbe Regni nostri seu loco, quemcunque sibi opportunum

(*) Księga Metr. Nr. 123. ex Suecia W. D. D. fol. 137.

et commodiorem delegerit, quod nos arbitrio ipsius committimus, instituendi, probatores, sculptores artifices Magistros, hominesque ad eam rem idoneos conducendi et arcessendi, unde ipsi commodius videbitur. Similiter etiam et in Magno Ducatu Lithuaniae Magnifico Laurentio Woyna, Thesaurario Terrestri, et Notario Magni Ducatus Lithuaniae, Piscensi Capitaneo, Olithensi:que Tenentario, cui jure istud negotium competit, una cum Illustri et Magnifico Nicolao Radzivilo in Bierze et Dubniczi Duce, Palatino Vilmensi, Exercituumque nostrorum in Magno Ducatu Lithuaniae supremo Ductore, Capitaneo Oszmianensi et Mercensi, eandem provinciam demandavimus, et praesentibus demandamus, atque huic rei monetariae, administratorem, gubernatorem et provisorem supremum praeficimus. Cudent autem iidem Magnifici Thesaurarii monetam videlicet Thaleros, medios Thaleros, grossos sex grossorum, grossos triplicatos, grossos simplices, grossos medios, solidos, ternarios, monetam minutam, eo qui sequitur modo et ratione. Ita nempe, quod argentum, ex quo Thaleri et medii Thaleri cudentur, continebit in se argenti mixti lotos tredecim cum dimidio, ex quo quidem mixto argento, confecti Thaleri septem, marcae unius dimidiique scoti pondus habebunt. Argenti autem puri sive Fain continebunt in se lotos tredecim cum dimidio. Ex marca autem argenti fain cudentur octo petiae, grossi decem, oboli quatuor. Ita quod petia quaelibet per triginta quinque grossos computata, marca argenti puri sive Fain in Thaleris novem florenis, viginti grossis, et quatuor obolis, ex eadem officina efferetur. Marca vero argenti, ex qua sex grossorum grossi cadentur, quemadmodum et ea, ex qua Thaleri cudi debent, mixti argenti in se continebit lotos tredecim cum dimidio. Ex ejusmodi vero argenti mixta marca petiae, quadraginta una et viginti duae trigesimae secundae partes, ex Marca vero fain petiae quadraginta novem conficientur. Ita quod marca una argenti fein, ex eadem officina efferetur florenis novem, grossis viginti quatuor, obolis quatuor. Marca vero argenti, ex qua triplices grossi cudentur, quemadmodum et ea, ex qua Thaleri cudi debent, mixti argenti in se continebit lotos tredecim cum dimidio. Ex ejusmodi vero argenti mixta marca petiae octuaginta duae et undecima sedecimae partis, marca vero argenti puri sive fain petiae nonaginta octo conficientur. Ita quod Marca una argenti fain efferetur florenis novem, grossis viginti quatuor, obolis quatuor. Marca, ex qua simplices grossi cudentur,

argenti continebit in se quinque lotos tres quintas, ex qua quidem marca mixta petiae, seu grossi centum sex et una sexagesimae quartae. Ex marca autem fain petiae ducentae nonaginta quinque conficiuntur. Ita quod Marca una fein in grossis efferetur florenis novem, grossis viginti, medii vero grossi iuxta proportionem simplicium grossorum cudentur et efferentur. Marca, ex qua solidi cudentur, argenti continebit in se duos lotos, tres quintas, duos denarios. Ex qua quidem marca mixta petiae seu solidi centum septuaginta septem, et quinquagesimae septimae sexagesimae quartae, ex marca autem fein petiae seu solidi noningenti nonaginta conficiuntur. Ita quod marca una in solidis efferetur florenis undecem, ternarii vero iuxta proportionem solidorum cudentur et efferentur. Quod vero obolos attinet, cudentur juxta antiquam consuetudinem antea in Regno et Terris Prussiae observatam. Habebunt etiam facultatem duplices obolos cudendi, qui tamen cum simplicibus obolis in grano convenient. Insignia autem, tam Regni, quam Magni Ducatus Lithyaniae, in eadem moneta sculpi imponique debebunt. Tenebitur etiam idem Magnus Thesaurarius ab argenti qualibet marca, quaecumque in eadem officina monetaria conflabitur, nobis ratione lucri, per quindecim grossos solvere et numerare. Impensas praeterea, salaria, solutiones, quae ejusdem officinae Magistris artificibus, Notariis debebuntur, generaliter omnes, insuper et argenti dicti Abgang, idem Magnus Thesaurarius in se suscipit, tenebiturque et erit asstrictus, illorum curam et provisionem sustinere. Argentum autem, quod in eadem officina conflandum inferetur, post duarum septimanaarum decursum parata pecunia solvetur. Quod si etiam aurum laboratum, catenae et id genus ibidem inferatur, cudet inde aureos nummos, juxta ordinationem nostram, quae specialibus literis nostris continetur. E re autem subditorum nostrorum id fore animadvertentes, uniformem monetam in Ducatu Lithyaniae cum Regni moneta, Magnifico Laurentio Woyna ejusdem Ducatus Thesaurario, ut cudat commissimus, videlicet sub eodem grauo et pondere et numero petiarum. Similiterque insignia, tam Regni, quam ejusdem Ducatus, in ea ut imponantur, eidem iniunximus. Excepto eo, ut ex ea moneta, quae in Lithuania cudetur, nobis ratione lucri tantummodo decem grossi cedat, propterea, quod isthis nec argenti tanta copia, nec ita minori precio poterit suppeditari. Quapropter praedictum Magnificum Jacobum Rokoszowski, Thesaurarium Regni,

pro vero Praefecto seu Administratore rei monetariae una cum Magnifico Petro à Zborow, Palatino, Generalique Capitaneo Cracoviensi, in Regno nostro, in Magno vero Ducatu Lithvaniae Magnificum Laurentium Woyna una cum Illustri et Magnifico Palatino Vilnensi, praesentibus literis nostris declaramus et pronuntiamus, mandamusque omnibus et singulis, quorum interest, ut ipsos pro iisdem agnoscant. In quorum omnium fidem evidensque testimonium praesentes manu nostra subscripsimus sigillisque Regni et Magni Ducatus Lithvaniae communiti jussimus. Datum Varschoviae in Comitibus Regni generalibus die quinta Mensis Januarii, anno Domini Millesimo quingentesimo octuagesimo, regni vero nostri quarto.

Stephanus Rex subscripsit.

§. 151. Tab. 14. Nr. 177.

S. G. jak w §. 149.

S. O. jak w §. 149. lecz wyraz Civitatis napisany w skróceniu „CIVI“.

Póltalara gdańskiego, z czasu oblężenia tegoż miasta. W zbiorze Hr. Fr. P. jest taki sam odbity w złocie, próba menniczna.

MONETY DROBNE.

§. 152. Tab. 15. Nr. 178.

S. G. Popiersie ukoronowane, przedzielające napis będący w około: STEPHA. D. G. REX. POL.

S. O. Napis w czterech wierszach *III* GROS. ARG. TRIP. REG. POLONIAE. pod tém tarcza herbowa familii Batorych (trzy wilcze zęby) przedzielająca rok 1579. — Trojak, czyli trzygroszówka koronna. — Jest u mnie. —

§. 153. Tab. 15. Nr. 179.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, głowa nie zwykła, gdyż bardzo mała; w obwodzie perłowym napis w około: STEPHA. D. G. REX. POLO. *

S. O. Liczba wartości III, pod którą orzeł i pogoń, a pod tém napis w czterech wierszach: GROS. ARG. TRIP. REG. POLONIAE. 15. 80. Trzygroszówka koronna, bardzo rzadka, jest w zbiorze Hr. Fr. P.

§. 154. Tab. 15. Nr. 180.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, głowa mała, w około napis: STEPHANUS. D. G. REX. POL.

S. O. Liczba wartości III, pod którą orzeł i pogoń, przedzielające litery P. Z. pod tém napis w trzech wierszach: GROS. ARG. TRIP. REG. POLONIAE. a pod napisem tarcza herbowa Jastrzębiec, rozdzielająca rok 1580. — Litery P. Z. oznaczają podskarbiego koronnego Piotra Zborowskiego, herbu Jastrzębiec. — Trzygroszówka koronna, bardzo rzadka, jest w zbiorze Hr. Fr. P.

§. 155. Tab. 15. Nr. 181.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, przedzielające koroną napis będący w około: STEPHAN. D. G. REX. PO.

S. O. Orzeł i pogoń obok siebie, pod któremi napis w czterech wierszach: GROS. ARG. TRIP. REG. POLONIAE 1580. — Trzygroszówka koronna.

§. 156. Tab. 15. Nr. 182.

S. G. Popiersie jak wyżej, w około napis rozdzielony: STEPHAN. D. G. REX. PO.

S. O. Jak w §. 155. — Pomiędzy literami D. G. jest rybka, oznaczająca herb Glaubicz podskarbiego Jakóba Rokoszowskiego. — Trzygroszówka koronna, rzadka.

§. 157. Tab. 15. Nr. 183.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, pod którym jest herb Glaubicz. W około napis: STEPHAN. D. G. — REX. POLO.

S. O. Liczba wartości III, pod którą orzeł i pogoń, a pod tém napis w czterech wierszach: GROS. ARG. TRIP. REG. POLONIAE 15. J. R. 80. a pod napisem herb Glaubicz. Litery J. R. oznaczają Jakóba Rokoszowskiego herbu Glaubicz, podskarbiego koronnego. — Trzygroszówka koronna, bardzo rzadka, jest w zbiorze Hr. Fr. P.

§. 158. Tab. 15. Nr. 184.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, przedzielające koroną napis będący w około: STEPHAN. D. G. REX. POL. M. D. L.

S. O. Tarcza herbowa Batorych, nad którą jest liczba wartości III, przedziela orla i pogoń, pod tém napis w czterech wierszach: GROS. ARG. TRIP. REG. POLONIAE. 15—82, liczbę roku rozdziela herb Przegonia podskarbiego koronnego Jana Dulskiego. — Trygroszówka koronna, jest u mnie.

§. 159. Tab. 15. Nr. 185.

S. G. Jak na poprzedzającym, lecz odmiennego stempla.

S. O. Jak na poprzedzającym, lecz wyrazy poprzedzielane krzyżkami, a pod liczbą roku 1583 przedzieloną herbem Przegonia, są litery I. D. Jana Dulskiego, podskarb. koronn. — Trygroszówka koronna; jest u mnie.

§. 160. Tab. 15. Nr. 186.

S. G. Jak w §. 159.

S. O. Jak w §. 159. lecz z literami G. H. myncarza Göbla. Są także trygroszówki tegoż stempla z r. 1586 z literami myncarza N. H. oraz bez liter.

§. 161. Tab. 15. Nr. 187.

Trygroszówka koronna z r. 1584, z tarczą herbową Przegonia podskarbiego koronn. Jana Dulskiego, i znakiem menichnym.

§. 162. Tab. 15. Nr. 188.

S. G. Popiersie z ramieniem zbrojne, ukoronowane, korona duża ozdobna przedziela napis będący w okolo: STEP. D. G. † REX. POLO.

S. O. Jak w §. 161. Trygroszówka koronna z r. 1585, jest u mnie.

§. 163. Tab. 15. Nr. 189

Trygroszówka koronna z r. 1586 z herbem Przegonia Jana Dulskiego, podobnego stempla jak poprzedzająca, lecz korona wcale odmienna. — Jest u mnie.

§. 164. Tab. 15. Nr. 190.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, w okolo napis rozdzielony: STEP. D. G. REX. P. D. L. W tytule nie ma litery M. Maguus Dux Litvaniae.

S. O. Jak w Nr. 189. a pod napisem znaki mynecarzy Göbla i Gonzala, przy których liczba roku nie jest wykończoną. Trojak koronny.

§. 165. Tab. 15. Nr. 191.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, w obwodzie perlowym napis: STEPHANUS. D. G. REX. POLONIAE.

S. O. Dwie tarcze obok siebie, z orłem i pogonią, nad którymi wznosi się korona, pod tarczami rybka, herb Glaubicz podskarbiego koronnego Jakóba Rokoszwoskiego; w obwodzie perlowym napis przedzielony koroną: GROS. NO. (vus) REG. POLO. 1580. — Grosz koronny bardzo rzadki.

§. 166.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, w obwodzie napis: STEPHANUS. D. G. REX. POLONIAE. *

S. O. Tarcze z orłem i pogonią obok siebie, a nad nimi korona, u spodu tarcza herbowa Jastrzębiec, przedzielająca litery P. — Z. Piotra Zborowskiego tegoż herbu; w obwodzie napis: GROS. NO. REG. POLO. 15. 80. — W średnicy linii 11. — Grosz koronny odmiennego stempla.

§. 167.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, w obwodzie napis: STEPHANUS. D. G. REX. POL. M. D. L.

S. O. Tarcze polska i litewska obok siebie, apod nimi mała tarcza Batorych, nad tém wszystkiém wznosi się korona; w obwodzie napis: GROS. NO. REG. POLON. 1582. Pod tarczą Batorych, pomiędzy wyrazami w obwodzie jest herb Przegonia podskarbiego koronnego Jana Dulskiego. — W średnicy linii 11. — Grosz koronny.

§. 168.

S. G. Popiersie z brodą, ukoronowane, w zbroi, w obwodzie napis: STEPHANUS. D. G. REX. POLONIAE. †

S. G. Ukoronowany orzeł polski, na piersiach którego jest ukoronowana tarcza Batorych, w obwodzie napis: GROSSUS. NO. REG. POLO. 1579. W średnicy cał 1. — Grosz koronny.

§. 169. Tab. 15. Nr. 192.

S. G. Popiersie ukoronowane, w ozdobnej zbroi, w obwodzie perlo-

wym napis rozdzielony koroną: STEPHAN. D. G. REX. POLO. Pod popiersiem przed wyrazem Rex jest herb Przegonia podskar. koron. Jana Dulskiego.

S. O. Orzeł polski, ukoronowany, na którego piersiach jest tarcza Batorych, w obwodzie perłowym napis: GROS. SIMP. REGNI. POLONI. 84. pomiędzy dwoma liliowemi krzyżykami trójkąt. znak myncarza Gonzala. Grosz koronny z r. 1585, odmiennego stempla jak poprzedzający, jest w zbiorze Naczelnika Banku P. Segny.

§. 170. Tab. 16. Nr. 193.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, w obwodzie perłowym napis przedzielony koroną: STEPHA. D. G. REX. POLO.

S. O. Orzeł polski ukoronowany, na którego piersiach tarcza Batorych; w obwodzie perłowym napis: GROS. NO. RE. POLO. 1. 5. 8. 0. W średnicy linii $8\frac{1}{2}$ — Półgroszek koronny, wzięty z Joachima Groschen-Cabinet.

§. 171. Tab. 16. Nr. 194.

S. G. Tarcza herbowa Batorych, ukoronowana, w obwodzie napis: STEPHAN. D. G. REX. POLON. †

S. O. Tarcze z orłem i pogonią obok siebie, nakryte koroną, a pod niemi herb Glaubicz podskarbiego Jakóba Rokoszowskiego; w obwodzie napis przedzielony koroną: SOLIDUS. REG. POL. 1580. — Szeląg koronny; jest u mnie.

§. 172. Tab. 16. Nr. 195.

S. G. Cyfra S. ukoronowana, oznaczająca Stephanus, przedzielająca litery J. D. podskarbiego Jana Dulskiego, u spodu herb Przegonia tegoż podskarbiego; w obwodzie napis rozdzielony: ST. D. G. R. P. M. D. L. czytają się, Stephanus Dei Gratia Rex Poloniae Magnus Dux Litvaniae; dwa młotki na krzyż złożone, znak menniczny.

S. O. Tarcze polska i litewska ukoronowane, pod któremi tarcza herbowa Batorych, w obwodzie napis rozdzielony: SOLID. R. (egni) POLO. 86. Szeląg koronny z r. 1586, jest u mnie.

§. 173. Tab. 16. Nr. 196.

S. G. Cyfra i znaki podskarbiego, jak na poprzedzającym, lecz ozdobniejsze; w obwodzie napis: STEPHA. D. G. REX. POL. M. D. L.

S. O. Jak na poprzedzającym, lecz odmiennego stempla; w obwodzie SOLIDUS. REG. POLON. 1586. Szeląg koronny, jest u mnie.

§. 174. Tab. 16. Nr. 197.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, nazbroi płaszcz, w obwodzie perłowym napis rozdzielony koroną: STEPIA. D. G. REX. PO. M. D. LI.

S. O. Trzy tarcze zetknięte z sobą, tworzące trójkąt: polska, litewska, i Batorych, która rozdziela rok 1581, nad tarczami liczba wartości VI, nad którą wznosi się korona; w obwodzie napis: GROSS. ARGE. (ntei) SEX. M. D. LIT. U spodu pomiędzy wyrazami jest herb Leliwa podskarbiego litewskiego Jana Chlebowicza. — Sześciogroszówka litewska, jest u Czackiego, bardzo rzadka.

§. 175. Tab. 16. Nr. 198.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, okryte płaszczem, pod którym w obwodzie jest tarcza herbowa Lis Jędrzeja Sapichy, woje: mściławskiego, rządcy mennicy; w obwodzie napis rozdzielony: STEP. D. G. REX. PO. M. D. LIT.

S. O. Tarcze polska i litewska obok siebie, pomiędzy którymi jest listek konieczyny, u spodu tarcza herbowa Batorych, rozdzielająca liczbę 85, nad tém wszystkiém wznosi się korona, pod którą jest liczba wartości VI; w obwodzie napis rozdzielony: GROSS. ARGEN. SEX. M. D. LIT. — Sześciogroszówka litewska odmiennego stempla z r. 1585; jest u mnie.

§. 176. Tab. 16. Nr. 199.

S. G. Głowa ukoronowana, pod którą jest liczba wartości III. w pierścieniu, w około napis rozdzielony: STEP. D. G. REX. PO. M. D. LI.

S. O. Orzeł i pogoń, pod którymi napis w czterech wierszach: GROS. ARG. TRIP. M. D. LITVA. 15—80. liczbę roku przedziela tarcza Batorych. Trzygroszówka litewska, jest u mnie. Tego stempla jest także z r. 1586.

§. 177. Tab. 16. Nr. 200.

S. G. Głowa ukoronowana, w około napis: STEP. D. G. REX. PO. M. D. L. pod szyją pomiędzy wyrazami herb Leliwa podskarbiego litewskiego, Jana Chlebowicza.

S. O. Liczba wartości III. pod którą orzeł i pogoń, a jeszcze niżej tarcza Batorych przedzielająca rok 15—82, pod którym napis w trzech

wierszach: GROS. ARG. TRIP. M. D. LIT. — Trzygroszówka litewska, jest u mnie; tegoż stempla jest z r. 1581.

§. 178. Tab. 16. Nr. 201.

S. G. Głowa ukoronowana, pod szyją herb Lis Jędrzeja Sapiehy, rządcy inennicy, w około napis przedzielony: STEP. D. G. REX. PO. M. D. L.

S. O. Jak poprzedzająca, lecz z rokiem 1585. — Trzygroszówka litewska; jest u mnie.

§. 179. Tab. 16. Nr. 202.

S. G. Jak w §. 178. lecz głowa większa, herbu podskarbiego nie ma.

S. O. Jak w §. 177. lecz z rokiem 1586. — Trzygroszówka litewska odmiennego stempla.

§. 180. Tab. 16. Nr. 203.

S. G. Głowa ukoronowana, w obwodzie napis przedzielony koroną: STEP. D. G. REX. PO. M. D. LI.

S. O. Tarcze polska i litewska obok siebie, pod którymi mała tarcza Batorych, przedzielająca rok 1580, a nad tém wszystkiém wznosi się korona rozdzielająca napis będący w obwodzie: GROSSUS. MAG. DUC. LITVA. Grosz litewski, bardzo rzadki.

§. 181.

S. G. Cyfra S. ozdobna, ukoronowana, w obwodzie perłowym napis: STEP. REX. POL. M. D. LIT.

S. O. Dwie tarcze u góry zetknięte z sobą, na jednej orzeł polski, a na drugiej pogoń, nad tarczami herb Batorych, a pod tarczami listek koni-czyny, i napis w dwóch wierszach: SOL. M. D. I. 1579. — W średnicy linii 9 ł. Szczęg litewski, bardzo rzadki.

§. 182.

S. G. Cyfra S. ukoronowana, w środku której jest mały herb Bato-rych, w obwodzie napis: STEPHAN. D. G. REX. POL.

S. O. Tarcze polska i litewska, nad którymi korona, a pod tarczami herb Leliwa podskarbiego Jana Chlebowicza; w obwodzie napis: SOLIDUS. M. D. LIT. 1583. kwiatek. — W średnicy linii 9 ł. — Szczęg litewski.

§. 183. Tab. 16. Nr. 204.

S. G. Jak poprzedzający.

S. O. Jak poprzedzający, lecz bez herbów podskarbiego, w miejscu którego jest kropka, z r. 1584. Szeląg litewski odmiennego stempla.

§. 184. Tab. 16. Nr. 205.

S. G. Cyfra królewska S. R. (Stephanus Rex) połączona, ukoronowana, przedziela rok 15—78. a pod nią mała tarcza Batorych.

S. O. Pogoń, pod którą liczba wartości II. Podwójny denar litewski, jest u mnie.

§. 185. Tab. 16. Nr. 206.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, korona przedziela napis będący w obwodzie perlowym: STEPHAN. D. G. REX. POL. D.(ominus) P. (russiae). Pod popiersiem, w obwodzie pomiędzy wyrazami, jest tarcza z herbem Przegonią podskarbiego Jana Dulskiego.

S. O. Liczba wartości III. pod którą tarcza Batorych ukoronowana, mająca z prawej strony pogoń, a z lewej orla, przy których różyczki; pod tym napis w czterech wierszach: GROS. ARGEN. TRIP. TERRARUM. PRUS. 15—85. liczba roku rozdzielona trójkątem myncarza Gonzala. Trzygroszówka ziem pruskich, bardzo rzadka; jest w zbiorze Hr. Fr. P.

§. 186. Tab. 16. Nr. 207.

S. G. Cyfra S. ukoronowana, w środku której jest mała tarcza Batorych, w podwójnym obwodzie perlowym napis przedzielony koroną: STEPHAN. D. G. REX. POL. D.(ominus) P.(russiae); pod cyfrą w obwodzie między wyrazami herb Przegonia podskarbiego Jana Dulskiego.

S. O. Orzeł polski ukoronowany, mający na piersiach tarczę Batorych; w obwodzie perlowym napis: SOLIDUS. TERRARUM. PRUS. 84. pomiędzy dwoma liliowemi krzyżkami trójkąt Gonzala myncarza. — Szeląg ziem pruskich z r. 1584.

§. 187. Tab. 17. Nr. 208.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, korona o pięciu zębach, wąs długi, kołnierż wyłożony, na twarzy brodawka. Wokoło napis nieco rozdzielony: STEPHAN. D. G. REX. POL. D.(ominus) PRUSS.

S. O. Napis w czterech wierszach: III. GROSS. AR. TRIP. CIVI.

GEDANENSIS. Pod tém na ozdobnej tarczy herb Gdańska rozdzielający rok 15—79, pod którym z prawej strony tarczy gałązka palmowa, a z lewej pierścień, znak braci Göbel myncarzy. — Gdańska trzygrozówka, rzadka; jest u mnie.

§. 188. Tab. 17. Nr. 209.

S. G. Pół osoby J. Chrystusa, w sukience, w lewej ręce trzyma kulę ziemską, na której zatknięty krzyż, a prawą błogosławi, nad głową światło, w perłowym obwodzie napis rozdzielony głową: DEFENDE. NOS. CHRISTE.

S. O. Pod dużą koroną dwa krzyże, t: j: herb Gdańska rozdzielający rok 15—77; w perłowym obwodzie napis: GROSSUS. CIVI. GEDANENSIS. † — Grosz bity roku 1577, ze sreber kościelnych w czasie oblężenia Gdańska przez Stefana Batorego, gdy go to miasto nie chciało uznać królem.

§. 189. Tab. 17. Nr. 210.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, w obwodzie perłowym napis przedzielony koroną: STEPHAN. D. G. REX. POL. D. (ominus) P. (russiae).

S. O. Jak na poprzedzającym, lecz z rokiem 1578. Grosz zwyczajny gdański.

§. 190. Tab. 17. Nr. 211.

S. G. Popiersie i napis jak w §. 189.

S. O. Tarcza ozdobna, herbowa Gdańska, przedzielająca liczbę 7—9; na wierzchu tarczy zatknięta różeczka palmowa; w obwodzie perłowym napis: GRÖSSUS. CIVI. GEDANENSIS., pierścień myncarzy braci Göbel. Grosz gdański z r. 1579, pięknego stempla.

§. 191. Tab. 17. Nr. 212.

S. G. Jak w §. 188.

S. O. Jak w §. 188. lecz napis w obwodzie: SOLIDUS. CIVI. GEDANENSIS. Szeląg gdański bardzo rzadki, za który płacą złp. 9. — Jest w zbiorach Seg. — P. P. — P. L.

§. 192. Tab. 17. Nr. 213.

S. G. Orzeł ziem pruskich; w obwodzie perłowym napis: STEPHAN. DEL. G. REX. POLONI. †

S. O. Herb Gdańska bez tarczy, rozdzielający rok 15—78; w obwodzie perłowym napis: SOLIDUS. CIVI. GEDANENSIS. † — Szeląg gdański zwyczajny.

§. 193. Tab. 17. Nr. 214.

S. G. Orzeł ziem pruskich; w ozdobnym podwójnym obwodzie napis: STEPHAN. D. G. REX. POL. D.(ominus) PRUS. †

S. O. Ozdobna tarcza herbowa Gdańska, rozdzielająca rok 8—2, na wierzchu tarczy zatknięta różeczka palmowa; w ozdobnym podwójnym obwodzie napis: SOLIDUS. CIVI. GEDANENSIS. pierścień mynarczy br. Gübel. — Szeląg gdański z r. 1582, pięknego odmiennego stempla.

§. 194.

S. G. Orzeł ziem pruskich.

S. O. Pod koroną dwa krzyże t. j. herb Gdańska, rozdzielający liczbę 8—0. To jest denar gdański, bardzo rzadki, z r. 1580. w średnicy linii $5 \frac{1}{2}$, jest u mnie. Takie denary bito już za Zygmunta I, i Zygmunta Augusta, jak to okazałem wyżej.

§. 195. Tab. 17. Nr. 215.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, w okolo napis rozdzielony: STEP. D. G. REX. PO. D.(ux.) L.(ivoniae).

S. O. Między dwoma gwiazdami liczba III, pod którą herb miasta Rygi rozdzielający rok 15—83, a pod tém napis w czterech wierszach: GROS. ARG. TRIP. CIVI. RIGEN. Trzygroszówka rygska. Na taktéjże trzygroszówce z r. 1586 liczba III. jest pomiędzy dwoma liliami.

§. 196. Tab. 17. Nr. 216.

S. G. Popiersie jak wyżej, w obwodzie perłowym napis rozdzielony koroną: STEPH. D. G. REX. PO. M. D. L.

S. O. Pod koroną tarcze polska i litewska, pod któremi rok 15—81 rozdzielony dwoma kluczami na krzyż złożonemi, oznaczającemi miasto Rygę; w obwodzie perłowym napis rozdzielony koroną: GROSSUS. CIVI. RIGENSIS. Grosz rygski, bardzo rzadki, jest w zbiorze Hr. Fr. P. — J. Z.

§. 197. Tab. 17. Nr. 217.

S. O. Popiersie zbrojne ukoronowane, zbroja i korona nie zwykłego

kształtu; w obwodzie perłowym napis rozdzielony koroną: STEP: D: G: REX: PO: D: (ux) L: (ivoniae).

S. O. Herb miasta Rygi rozdzielający liczbę roku 8-3, u spodu pomiędzy dwoma gwiazdami liczba wartości I; w obwodzie perłowym napis: GROSSUS. CIVITATIS. RIG. — Grosz rygski zwyczajny.

§. 198. Tab. 17. Nr. 218.

S. G. Cyfra królewska S. nkoronowana, w środku której jest tarcza Batorych; w obwodzie perłowym napis: STEP. D. G. REX. PO. D. L.

S. O. Tarcza herbowa, ozdobna, Rygi, rozdziela rok 8-2, w obwodzie perłowym napis: SOLIDUS. CIVI. RIGENSIS. lilia, znak myncarski. Szeląg rygski z r. 1582. — Mam także szelągi tego stempla bez liczby roku.

§. 199. Tab. 17. Nr. 219.

S. G. Herb miasta Rygi; w obwodzie perłowym napis: CIVITATIS. RIGENSIS. pomiędzy wyrazami lilia myncarska.

S. O. Dwa klucze na krzyż złożone, rozdzielające rok 7—9, nad kluczami krzyż podwójny; w obwodzie perłowym napis: MONE. NO. ARGENTE. Szeląg rygski odmiennego stempla z r. 1579.

ZYGMUNT III.

1587—1632.

DUKATY.

§. 200. Tab. 18. Nr. 220.

S. G. Król w całej postaci, okryty zbroją, na głowie korona, w prawej ręce berło, a lewą przytrzymuje miecz przy boku, pod nogami dwa młotki na krzyż złożone, znak menniczny; w obwodzie perłowym napis rozdzielony koroną, i nogami: SIG. III. D. G. REX. POLO. M. D. L.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, na której orły i pogonie, a w środku mała tarcza Wazów; pod główną tarczą, mała tarcza z herbem Lewart podskarbiego koronnego Jana Firleja; w obwodzie perłowym napis rozdzielony: DESIG. (natus) SVE. M. D. L. RU. PR. 1592. — Dukat koronny, jest w zbiorze Hr. Fr. P. nadzwyczaj rzadki.

§. 201:

S. G. Popiersie w czapce polskiej, w okolo: SIGIS. III. D. G. RE. PO. MA. DUX. LIT. RU.

S. O. Herby polskie i litewskie, a w środku szwedzkie; w obwodzie napis: NEC. NON. SVECORUM. GOTOR, VANDALORUMQ. ETC. REX. Wazy 5 1/2 duk. podług Köhlera.

§. 202, Tab. 18. Nr. 221. A.

S. G. Popiersie w płaszczu, ukoronowane, kryza duża hiszpańska, w obwodzie perłowym: SIGISMUN. III. D. G. REX. POL. M. D. L. pod popiersiem między wyrazami herb Lewart podskarbiego koronnego Jana Firleja.

S. O. Tarcza ozdobna, czteropolowa, na której orły i pogonie, ukoro-

nowana, u spodu zakończona spiczasto, a u góry wgięta, w środku mała tarcza Wazów; w obwodzie perłowym napis: MONE. NO. AUR. REGNI. POLON. 95. Z prawej strony korony pierścień myncarza Göbla, a z lewej trójkąt myncarza Gonzala. — Dukat koronny z r. 1595. jest w Czackim.

§. 203.

S. G. Popiersie ukoronowane, w obwodzie napis: SIG. III. D. G. REX. POLO.

S. O. Ukoronowane herby; w obwodzie napis: DESIG. (natus) SVEC. M. D. L. RU. PR. 1599. Dukat koronny, podług Köhlera.

§. 204. Tab. 18. Nr. 221. B.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, płaszcz na ramieniu, przy którym duża kokarda, na piersiach order złotego runa, i duża kryza, wąs długi; korona wchodząc w obwód rozdziela rok 16—28, w obwodzie perłowym napis: SIGIS. III. D. G. REX. POL. M. D. LIT. RUS. P. (russiae) M. (asoviae), pod popiersiem między wyrazami jest tarcza z herbem Półkoczię podskarbiego koronnego Hermolausa Ligęzy.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, na której orły i pogonie, a w środku mała tarcza czteropolowa szwedzka, w środku której jest herb Wazów; to wszystko obwiedzione orderem złotego runa, w obwodzie perłowym napis: SAM. LIV. NE. NO. SVE. GOT. VAN. Q. Hri. (hereditarius) REX. po obydwóch stronach korony rozdzielone litery J. J. oznaczające myncarza Jakóba Jakóbsohna. — Rzadki dukat koronny, nabyłem go za Złp. 40.

§. 205.

S. G. Popiersie ukoronowane; w obwodzie napis: SIGIS. III. D. G. REX. PO. M. D. L.

S. O. Herb, w obwodzie: MONETA. AUR. MAG. DUC. LI. Tak opisał Köhler dukat litewski Zygmunta III, lecz ani widziałem go, ani słyszałem, żeby który zbiór posiadał takowy w autentycznym oryginale.

§. 206. Tab. 18. Nr. 222.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi i w płaszczu, na piersiach order złotego runa, kryza mała, w obwodzie perłowym: SIGIS. III. D. G. REX. POL. M. D. L. R. PR.

S. O. Ozdobny herb Gdańska, tarcza okrągła, pod podstawą której są litery myncarskie S. B. — w obwodzie perłowym napis: MON. AUREA. CIVI. GEDANENSIS. 1631. Dukat gdański; jest w zbiorze P. P.

§. 207. Tab. 18. Nr. 223.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, kryza duża, w obwodzie perłowym napis przedzielony koroną: SIGIS. 3. D. G. REX. POL. M. D. L. R. PR.

S. O. Herb Gdańska, tarcza ozdobna podługowata, na której kwiatek zatknięty; w obwodzie perłowym napis: MONE. AUREA. CIVI. GEDANENSIS. 1610. znak myncarski, w miejscu którego na niektórych exemplarzach z tego samego roku i stempla jest zbrojna ręka ze sztyltem, t. j. herb Brandys. — Dukat gdański odmiennego stempla.

§. 208.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, z dużą kryzą; w obwodzie napis: SIGISMUND. III. D. G. REX. POL. D. PRUS.

S. O. Herb Gdańska, nad którym między łbami lwów jest monogram złożony z liter Greckich I. X. P. oznaczających Jesus Christus Rex; w obwodzie napis: MONE. NO. AUR. CIVI. GEDANENSIS: 88. ręka zbrojna, herb Brandys, rządcy mennicy tegoż nazwiska.

Rzadki dukat gdański z r. 1588.

§. 209. Tab. 18. Nr. 224.

S. G. Popiersie ukoronowane, zbrojne, na ramieniu łwi łeb, kryza na dół zwieszona; w obwodzie perłowym napis przedzielony koroną: SIGIS. 3. D. G. REX. POL. ET. SVE. D. (ominus) P. (russiae).

S. O. Jak na poprzedzającym, lecz z rokiem 97. Dukat gdański z r. 1597 odmiennego stempla, jest u mnie; nabyłem go za Złp. 30. — W zbiorze cesarskim w Wiedniu jest dukat tegoż stempla, lecz w tytułach opuszczono literę D. przez co czytać można Et Sveciae Princeps.

§. 210.

S. G. Ukoronowane popiersie, głowa mała, na piersiach złote runo; w obwodzie napis: SIGIS. III. D. G. REX. POLON. M. D. LIT. R. P.

S. O. Na podstawie, ozdobionej głową skrzydlatego anioła, herb Gdańska; w obwodzie: MONETA. AUREA. CIVIT. GEDANENSIS. 1614. herb Brandys jak wyżej. — Dukat gdański.

TALARY I PÓLTALARY.

§. 211. Tab. 18. Nr. 226.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, i w płaszczu podobnym do ornatu, kryza mała, twarz młoda, w obwodzie napis: SIGISMUND. III. D. G. REX. POL. ET. DES. (ignatus) SVECIAE. MAG. D. LITVA.

S. O. Miecz goty rzymki, do góry obrócony, którego koniec ostrza i galka rękojeści, wchodząc w obwód, przedzielają napis. Po prawej stronie galki w obwodzie jest tarcza z herbem Przegonia podskarbiego koronnego Jana Dulskiego. W obwodzie napis: PRO. JURE. ET. POPULO. 1587. wyrazy poprzedzielane różyczkami. — Numismat ten policzył uczony Felix Bentkowski w Spisie Medalów polskich do medali Zygmunta III, lecz sądzę, iż wypada go raczej uważać jako lekkie talar, a nie medal, gdyż tylko na monetach kładziono herby podskarbiów, nigdy zaś na medalach, chyba że takowe były bite na ich cześć, jak tego mamy dowód na medalu Morsztyna i t. p. lecz w żadnym innym razie. Płytkość stempla, wielkość i waga tego talara, są prawie te same, jak talara z tegoż roku, na którym głowa w czapce, (niżej opisanego) talara z liczbą 60 i 30, i innych lekkich talarów, bitych na początku panowania Zygmunta III. W prawdzie bardzo mało wybito exemplarzy niniejszego talara; być może, iż tylko był próbą menniczną, którą odrzucono, gdyż na ówczas często zmieniano stopę i kształt monety. Że na tym talarze nie ma wyrazu „Moneta“ to nie stanowi, iżby nią nie był, gdyż mamy monety z czasów Zygmunta I, Zygmunta Augusta, Zygmunta III. i innych z legendami, Justus ut palma florebit — Deus in virtute tua laetabitur Rex—Qui habitat in coelis, irridebit eos. Deus providebit. etc. Talar ten jest bitym w pierwszym roku panowania Zygmunta III, a za życia ojca jego Jana III. króla szwedzkiego, na przypadek śmierci którego Zygmunt III. mając sobie zapewnioną koronę szwedzką, używał tytułu: Designatus Rex Sveciae. — Ze zbioru Hr. Fr. P.

§. 212.

S. G. Popiersie zbrojne, ukoronowane, w prawo obrócone, na szyi duża kryza, w obwodzie napis: SIGISMUND. III. D. G. REX. POL. ET. DES. (ignatus) SVECIAE. MAG. DUX. LITVA.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, na której orły i pogonie, w środku której mała tarcza szwedzka z trzema koronami; po bokach głównej tarczy rozdzielony rok 1587, w obwodzie napis: RUSSIAE. PRUSSIAE. MASOVI. SAMOGITIAE. LIVONIAE. — Talar koronny. Oprócz popiersia z dużą głową, zasługuje i to na uwagę, że na tym talarze nie umieszczono herbu familijnego Wazów, to jest snopka. — *Ma-dai Voltständ: Thaler-Cabi. 2 Thl. p. 136.*

§. 213. Tab. 18. Nr. 227.

S. G. Popiersie w todze, kryza duża, wąs długi, broda krótka, na głowie kapelusz z bogatą przepaską, a z tyłu kitka; w obwodzie rozdzielonym napis w dwóch wierszach: SIGIS. III. D. G. RE. PO. MA. DUX. LIT. RUS. PRUSSIAE. MASOVIAE. SAMG. LIVON.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, na której orły i pogonie, a w środku herb Wazów na tarczy czteropolowej szwedzkiej, w około napis: NEC. NON. SVECORUM. GOTOR. VANDALORUMQ. ETC. REX. Jakkolwiek na tym numismacie nie ma ani roku, ani herbu podskarbiego, wszelako umieszczam go między talary, gdyż może być próba menniczna, a nie medalem, wiadomo nam bowiem jest, że podobnego stempla były bite lekkie talary w początku panowania Zygmunta III. jak tego dowodzi następujący exemplarz.

§. 214. Tab. 19. Nr. 228.

S. G. Popiersie w kapeluszu, odmienne od poprzedzającego, ozdoba na ramieniu, w około napis rozdzielony: SIGIS. III. D. G. REX. POL. MAG. DUX. LIT.

S. O. Tarcza czteropolowa, ozdobna, ukoronowana, na której orły i pogonie, a w środku mała tarcza szwedzka z trzema koronami; po bokach głównej tarczy rozdzielony rok 1587, a pod tarczą litery J. D. podskarbiego Jana Dulskiego, a pod literami w obwodzie między wyrazami tarcza herbowa Przegonia tegoż podskarbiego; w obwodzie napis: RUS-SIAE. PRUSSIAE. MASOVI. SAMOGITIAE. LIVONIAE.: Talar lekki koronny, bardzo rzadki, nabyty za Złp. 110. Taki talar, równie jak i poprzedzający, jest także, w zbiorze Hr. Fr. P.

§. 215.

S. G. Popiersie w zbroi, i w płaszczu, kołnierz gładki ząbkowany wyłożony, na piersiach order złotego runa, głowa odkryta, wąs długi, broda hiszpańska; w około napis: SIGISMUNDUS. III. D. G. POLONIAE. ET. SVECIAE. REX.

S. O. Tarcza czteropolowa, ozdobna, ukoronowana, na której orły i pogonie, a w środku na czteropolowej tarczy szwedzkiej herb Wazów; z prawej strony głównej tarczy litery J. J. a z lewej V. E. myncarzy, to wszystko otoczone łańcuchem orderu złotego runa. W obwodzie perłowym napis: MAGNUS. DUX. LITVA. RUS. PRUS. MAS. SAM. LIVON. W średnicy cal 1. linii 11. — Talar podwójny.

§. 216. Tab. 19. Nr. 229.

S. G. Ta sama, jak na poprzedzającym, lecz w obwodzie perłowym napis: SIGISMUN. III. D. G. REX. POLO. MAG. DUX. LIT. RUS. PRUS. MAS. SAM. LIVO. etc. †

S. O. Herby, jak na poprzedzającym, w około napis: NEC. NON. SVECO. GOTO. WANDALORUMQ. HAEREDITA. (rius) REX.

Talar podwójny koronny, bardzo rzadki, w prawdzie tej wielkości, jak pojedynczy, lecz jeszcze raz tak gruby. Jest w zbiorze Hr. Fr. P.

§. 217.

S. G. Pół osoby zbrojnej, ukoronowanej, wąs duży, broda krótka, kołnierz wyłożony hiszpański ząbkowany, w prawej ręce berło, a w lewej rękojeść od miecza, po obydwóch stronach głowy przedzielona liczba roku 1590, pod popiersiem w obwodzie herb Lewart, podskarbiego koronnego Jana Firleja, nad koroną w obwodzie flores podobny do rogu jelenia, znak myncarski; w perłowym obwodzie napis: SIGISMUNDUS. III. D. G. REX. POLONIAE.

S. O. Ukoronowany orzeł, na którego piersiach tarcza ukoronowana Wazów; w perłowym obwodzie napis: MAG. DUX. LITVA. RUS. PRUS. MAS. wyrazy poprzedzielane liliowemi krzyżami. — Talar koronny bity w początku panowania Zygmunta III, bez tytułu szwedzkiego. Jest wystawionym w rycinie w dziele: Münzbuch, darin zu besehen, die besten

und schönsten, sowohl alte als neue Geld-Münzen. 1636. Jego opis znajduje się także w dziele: Vollständiges Thaler-Cabinet z r. 1747 k. 123.

§. 218.

S. G. Popiersie w zbroi, ukoronowane, w prawej ręce berło, w okolo napis: SIGISMUNDUS. III. D. G. REX. POL. M. D. LIT.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, na środku której jest herb Wazów, korona rozdziela rok 1592, w okolo napis: RUSSIAE. PRUSSIAE. SAMO. LIVONIAE. SVECIAE. REX. — Talar ten koronny jest także opisanym w dziele: Vollständiges Thaler-Cabinet z r. 1747 k. 123.

§. 219. Tab. 19. Nr. 230.

S. G. Popiersie w ozdobnej zbroi, przepasane szarfą, kryza duża, głowa odkryta, w obwodzie napis: SIGISMUND. III. D. G. POLONI. ET. SVETICIAE. REX.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, w środku której tarcza herbowa Wazów, to wszystko otoczone orderem złotego runa; w obwodzie napis: MAG. DUX. L. RUS. PRUS. MAS. SAM. LIVONIAE. 614.

Talar czworograniasty z r. 1614. nazywany pospolicie klippą, jest w zbiorze Hr. Fr. P. niemniej opisany w Madajia Vollstaend. Thlr. Cabi. I. Th. k. 114. Na licytacji po Xięciu Radziwille, wojew. wileńskim, był sprzedany za Złp. 30.

§. 220. Tab. 19. Nr. 231—232.

S. G. Pół osoby w zbroi gładkiej bez ozdób, w kryzie, z przewieszoną szarfą, na piersiach złote runo, na głowie korona, w prawej ręce miecz, a w lewej jabłko królewskie; w obwodzie napis: SIGIS. III. D. G. REX. POLO. M. D. LIT. RUS. PRUS. MAS.

S. O. Tarcza ozdobna czteropolowa, ukoronowana, na której orły i pogonie, a w środku herb Wazów, otoczony herbami szwedzkimi i gockimi; po bokach tarczy rozdzielony rok 1620, a pod rokiem niżej rozdzielone litery mynarczy JJ—VE. pod tarczą jest herb Sas podskarbiego koronnego Mikołaja Daniłowicza, przedzielający liczbę 60, oznaczającą ilość półgroszy zawartych w talarze, to wszystko otoczone łańcuchem złotego

runa; w obwodzie napis: SAM. LIVAE. NEC. NO. SVE. GOT. VAND. Q. HRI. (hereditarius) REX. — Nr. 232 z r. 1622 i liczbą 30 pod tarczą, jest odmiennego stempla. Są to dwa lekkie talary różnych stempli, jednakowej wagi i wartości, gdyż na jednym wyrażono wartość 60 półgroszy, czyli kopę, a na drugim 30 całkowitych groszy. Niektórzy niemieccy pisarze, a za nimi idąc Madai, wiedząc, że w Polsce szlachcic zabójstwo kmiecia lub żyda mógł okupić pieniędzmi, i że liczono grosze na kopy, nazwali talary tego stempla Mord-Thaler, lub „kopa za głowę“ a ztąd pozostało bardzo mylne domniemanie, jakoby te talary były bite dla szlachty, na opłacanie niemi główszczyzny, gdy tymczasem była to tylko chwilowa stopa menniczna, którą często na ówczas zmieniano. — Talary te są rzadkie, znajdując się w zbiorach Hr. Fr. P.—B.R. i u mnie. Nr. 231 nabyłem za złp. 36. Nr. 232 jest także z r. 1627.

§. 221. Tab. 19. Nr. 233—234.

S. G. Jak w §. 220.

S. O. Jak w §. 220. Są to dwa lekkie talary koronne różnych stempli, na których rok 1623 i 1624 jest umieszczonym pod tarczami, kolo herbu Sas.

§. 222. Tab. 20. Nr. 235.

S. G. Pól osoby, jak wyżej, lecz głowa duża, w obwodzie napis: SIGIS. III. D. G. REX. POLO. M. D. LIT. RUSS. PRUSS. MAS.

S. O. Tarcze i herby jak w §. 220. lecz po bokach tarczy rozdzielony rok 1627 a pod tarczą herb Półkozic podskarbiego Ligęzy. Talar koronny podwójny, bardzo rzadki, ze zbioru Hr. Fr. P. Wielkość tego talara jest ta sama, jak pojedynczego, lecz jest jeszcze raz tak gruby.

§. 223. Tab. 20. Nr. 236.

S. G. Podobna jak w §. 222. lecz nieco odmienna, między wyrazami w obwodzie mała tarcza z herbem Półkozic podskarbiego Hermolausa Ligęzy, w ostatnim wyrazie MAS. litera S. opuszczona, zbroja odmienna.

S. O. Jak w §. 222. lecz tarcza jest w ozdobnej starożytniej ramie, po bokach której litery J.J. oznaczające myncarza Jakóba Jakóbsohna, a pod tém rozdzielony rok 1627.

Talar koronny ze zbioru naczelnika Banku Pol. Segny.

§. 224. Tab. 20. Nr. 237.

S. G. Pół osoby zbrojnej, ukoronowanej, głowa mała, w prawej ręce miecz, a w lewej jabłko królewskie, kryza, złote runo, z tyłu kokarda od szarfy, w obwodzie napis: SIGIS: III. D. G. REX. POL. M. D. LIT. RUS. PRUS. MASO: u spodu pomiędzy wyrazami w obwodzie herb Półkozic podskarbiego Lięczy.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, w środku której mała tarcza Wazów, otoczona herbami szwedzkimi i gockimi, po bokach głównej tarczy litery myncarza J.J. a niżej rozdzielony rok 1630, to wszystko otoczone łańcuchem orderu złotego runa; w obwodzie napis: SAM. LIV. NEC. NO. SVE. GOT. VADQ. HR. (hereditarius) REX. Talar koronny pospolity, kupilem go za złp. 15. — Są także talary z tegoż roku odmiennego stempla, na których korona nie jest przezroczystą i małą, lecz przeciwnie dużą i kratkowaną, której kształt bardziej jest podobnym do biretu, jak do korony; widziałem taki talar w zbiorze Döplera. Talary koronne z r. 1631 są także tego samego stempla, co powyżej opisany.

§. 225. Tab. 20. Nr. 238.

S. G. Jak w §. 224. postać odmienna.

S. O. Jak w §. 224. lecz tylko z liczbą 16 początkową roku, reszta opuszczona. — Talar koronny zwyczajny, jest u mnie.

§. 226. Tab. 20. Nr. 239.

S. G. Jak w §. 224. lecz w napisie, zamiast wyrazu MASOVIÆ, jest MASUR, co ma oznaczać Masuriae, lub Masurorum, z tyłu nie ma kokardy przy ramieniu, kryza mała.

S. O. Jak w 224, lecz bez liter myncarzy. — Talar koronny, jest u mnie.

§. 227. Tab. 20. Nr. 240.

S. G. Popiersie jak wyżej, w obwodzie napis: SIG. III. D. G. REX. POL. ET. SVEC. M. D. LIT. RUS. PR. MA. SA.

S. O. Tarcza herbowa miasta Torunia, trzymana przez anioła; w obwodzie napis: MONETA. NOVA. ARGENT. CIVIT. THORUNENSIS. 1630. Rzadki talar toruński, nabyty za złp. 18.

§. 228. Tab. 21. Nr. 241.

S. G. Pół osoby zbrojnej, ukoronowanej, na szyi mała kryza, w prawej ręce miecz, a w lewej jabłko królewskie; w obwodzie perłowym napis: SIGISMUNDUS. DEL GRATIA. SVECORUM.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, bez żadnych ozdób, której jedną połowę zajmują herby Polskie, a drugą herby szwedzkie; w środku tarcza herbowa Wazów. Po bokach tarczy rozdzielony rok 9—4. W obwodzie perłowym napis: GOTORUM. WANDALORUM. Q. ET. POLONIAE. REX. — Talar szwedzko-polski z r. 1594; jest u mnie.

§. 229. Tab. 21. Nr. 242.

S. G. Pół osoby jak wyżej, w obwodzie perłowym napis: SIGISMUN. D. G. SVE. ET. POL. REX.

S. O. Tarcza owalna, wyginana, ukoronowana, na której trzy lwy, jeden nad drugim, to jest herb Rewla; po bokach tarczy rozdzielona liczba 98, oznaczająca rok 1598, w obwodzie perłowym napis: MONETA. NOVA. CIVITA. REVAL. — Pod tarczą w obwodzie między wyrazami mała tarcza herbowa, na której strzała. Rzadki talar rewelski ze zbioru Fr. Hr. P.

§. 230. Tab. 21. Nr. 243.

S. G. Na ozdobnej podstawie trzymają dwa lwy tarczę ukoronowaną, czteropolową, na której herby szwedzkie i gockie, a w środku mała tarcza Wazów; w okolo napis: GUSTAVUS: ADOLPHUS: D: G: SVEC: GOTH: VAN: REX. M:(agnus) D:(ux) F:(inlandiae). pod tarczą rok 1628.

S. O. Ozdobna tarcza herbowa miasta Elbląga, w okolo której napis: MONETA. NOVA. CIVIT. ELBINGENSIS. 1628. — Talar bity w Elblągu w czasie zajęcia tegoż miasta przez Szwedów.

§. 231. Tab. 21. Nr. 244.

S. G. Berło i miecz na krzyż złożone, rozdzielające rok 16—32, nad tém wznosi się korona, u spodu jabłko królewskie, w górze w odcinku napis w półkolu: DEUS. PROVIDEBIT.

S. O. Przedstawia stempel zwyczajnego talara koronnego ze strony odwrotnej, lecz bez liczby roku. Talar koronny, bity po śmierci Zygmunta

III, w czasie bezkrólewia r. 1632. Ten rzadki talar jest w zbiorze Fr: Hr: P. i profesora Tymoteusza Lipińskiego.

§. 232. Tab. 21. Nr. 245.

S. G. Jak poprzedzający.

S. O. Tarcza herbowa miasta Torunia, trzymana przez anioła, po bokach której litery J. J. myncarza Jakóba Jakobsona, w obwodzie napis: MONETA. NOVA. ARGENT. CIVIT. THORUNENSIS. — Talar rzadki toruński, bity po śmierci Zygmunta III. w czasie bezkrólewia r. 1632, jest w zbiorze naczelnika Banku Pol. Segny.

§. 233. Tab. 22. Nr. 246.

S. G. Pół osoby zbrojnej, ukoronowanej, w prawej ręce miecz, a w lewej jabłko królewskie, w obwodzie perłowym napis: SIGIS. III. D. G. REX. POL. M. D. L. RUS. PRUS. MAS.

S. O. Tarcza ukoronowana, czteropolowa, na której orły i pogonie, w środku szwedzkie i gockie herby, otaczające snopek Wazów, po bokach tarczy rozdzielone litery myncarza J. J. pod którymi rok 1628; u spodu tarczy, mała tarcza herbowa Półkocz podskarbiego Ligęzy, to wszystko otoczone łańcuchem orderu złotego runa. W obwodzie perłowym napis: SAM. LIV. NE. NO. SV. GOT. VAD. Q. HRI. REX.

Póltalar koronny ze zbioru naczelnika Banku Pol. Segny.

§. 234.

S. G. Pół osoby jak wyżej. W obwodzie napis: SIGISM. III. D. G. REX. P. M. D. LI. RUS. PRUS. MASO. pod postacią królewską między wyrazami w obwodzie herb Półkocz podskarbiego Ligęzy.

S. O. Jak poprzedzająca, z rokiem 1630, bez herbu podskarbiego. W obwodzie napis: SAM. LIV. NEC. NO. SVE. GOT. VAD. Q. HR. REX.

Póltalar koronny odmiennego stempla, widziałem także z r. 1631.

§. 235. Tab. 22. Nr. 247.

S. G. Jak w §. 233. lecz cała postać odmienna, w obwodzie perłowym napis: SIG. III. D. G. REX. POL. ET. SVEC. M. D. LIT. RUS. PRUS. MA.

S. O. Jak w §. 232 lecz nad literami myncarza rozdzielony rok 1631. Póltalar toruński ze zbioru profesora Tymoteusza Lipińskiego.

MONETY DROBNE.

§. 236. Tab. 22. Nr. 248.

S. G. Pół osoby, jak wyżej. W obwodzie perłowym napis: SIGIS. III. D. G. REX. POL. (16) M. D. LI. RUS. PRU. MA. Liczba 16 oznacza wartość szesnastu groszy.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, a w środku mała tarcza Wazów, w obwodzie napis: SAM. LIV. NEC. N. SVE. GOT. VAN. Q. HRI. R. u spodu pomiędzy wyrazami herb Sas, podskarbiego Daniłowicza; po bokach tarczy rozdzielony rok 1621. — Rzadka szesnastogroszówka, czyli ort koronny, jest w zbiorze P. P.

§. 237. Tab. 22. Nr. 249.

S. G. Jak poprzedzający, lecz bez liczby 16.

S. O. Jak poprzedzający, lecz z rokiem 1623. Ort koronny zwyczajnego stempla.

§. 238. Tab. 22. Nr. 250.

S. G. Popiersie ukoronowane, kryza na dół zwieszona, głowa mała, w obwodzie napis: SIGIS. 3. D. G. REX. POLO. M. D. LIT.

S. O. Tarcza herbowa Wazów, ukoronowana, nad którą liczba wartości VI. a po bokach orzeł i pogoń; pod tém wszystkiém napis w trzech wierszach: GROS. ARGE. SEX. D. REGIS. POLONIAE. Pod napisem rok 1595 przedzielony tarczą herbową i literami J. F. podskarbiego Jana Firleja, herbu Lewart; po bokach tarczy znaki menniczne kwiatek i dwie czwórki grzbietami złączone.

Rzadka sześciogroszówka koronna; jest w zbiorach F. Hr. P. i P. T. L.

§. 239.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, kryza na dół spuszczone, głowa duża, w obwodzie napis: SIG. III. D. G. REX. POL. M. D. L.

S. O. Pomiędzy dwoma gwiazdami liczba wartości VI. pod nią ukoronowana tarcza Wazów, z prawej strony której orzeł, a z lewej pogoń,

mające także po bokach gwiazdy. Napis w trzech wierszach: GROS. ARGEN. SEX. D. REGNI POLONIE. U spodu herb Lewart, podskarbiego Jana Firleja, przedzielający rok 1603. W średnicy cal 1. linia 1. — Tę rzadką sześciogroszówkę, (zupełnie odmiennego stempla jak poprzedzająca,) wynalazł uczony Felix Bentkowski, i ocalił ją z rąk złotnika, który ją był przeznaczył na stopienie wraz z innymi monetami; zdobi ona teraz zbiór J. Z.

§. 240. Tab. 22. Nr. 251—252.

S. G. Popiersie ukoronowane, kryza mała, w obwodzie perłowym napis: SIGISMUN. III. D. G. REX. PO. M. D. L. pod popiersiem pomiędzy wyrazami herb Lewart podskarbiego Jana Firleja.

S. O. Pod koroną liczba wartości VI. pod którą trzy tarcze, to jest: z orłem, z pogonią, i z herbem Wazów, w położeniu trójkątném; po bokach ostatniej rozdzielone znaki mynarczy, pierścień Göbla i trójkąt Gązala. W obwodzie perłowym napis: GROS. ARGEN. SEX. REG. POLONI. 96. Nr. 252 różni się popiersiem. Są to dwie sześciogroszówki, jedna z r. 1596. a druga z r. 1599.

§. 241.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, kryza duża, bardzo stercząca w tyle; w obwodzie perłowym napis: SIGISMUN. III. D. G. REX. POL. M. D. L. Pod popiersiem między wyrazami w obwodzie jest herb Lewart podskarbiego Jana Firleja.

S. O. Tarcze polska i litewska obok siebie, pod któremi tarcza Wazów przedzielająca rok 1601. Nad tarczami wznosi się korona, pod którą jest litera M. w obwodzie perłowym napis: GROS. ARGEN. SEX. REG. POLONI. kwiatek. — W średnicy cal 1. linii 2. To jest sześciogroszówka koronna, bita w Malborgu, jak to okazuje litera M. — Jest u mnie.

§. 242. Tab. 22. Nr. 253.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, kryza duża, naprzód wystająca; w obwodzie napis: SIGISMUN. III. D. G. REX. POL. M. D. L. Pod popiersiem między wyrazami jest herb Sas podskarbiego Daniłowicza.

S. O. Tarcze polska i litewska obok siebie, pod któremi tarcza Wazów, nad tém wszystkiém wznosi się korona, pod którą jest liczba IV. przedzielająca

rok 1623, w obwodzie perlowym: GROS. ARGEN. SEX. REG. POLO. Szesciogroszówka koronna; jest u mnie.

§. 243.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, w obwodzie napis: SIGISMUN. III. D. G. REX. POL. M. D. L. pod popiersiem między wyrazami w obwodzie herb Leliwa.

S. O. Tarcze, na których orzeł i pogoń, a pod nimi trzecia tarcza Wazów; nad tém wszystkiém wznosi się korona, pod którą jest liczba wartości VI. W obwodzie: GROS. ARGEN. SEX. REG. POLO.

Na tej szesciogroszówce rok 1623 w ten sposób jest rozłożony, iż po bokach korony jest rozdzielona liczba 16, a przy herbie Wazów umieszczona liczba 23. Jest w zbiorze pułkownika Przeszkodzińskiego. W średnicy cal 1. linia 1.

§. 244. Tab. 23. Nr. 254—255.

Dwie szesciogroszówki odmiennych stempli; znacznie mniejszej objętości i wagi od poprzedzających. Nr. 254 jest z roku 1623 z herbem Sas podskarbiego koronnego Mikołaja Daniłowicza, a Nr. 255 z herbem Półkonic podskarbiego Hermolausa Ligęzy. — Są u mnie.

§. 245. Tab. 23. Nr. 256.

S. G. Głowa ukoronowana, kryza na dół zwieszona, twarz młoda, w okolo napis: SIG. III. D. G. REX. POL. ET. DES. (ignatus) SVE.

S. O. Tarcza ukoronowana, czteropolowa, na której orły i pogonie, w środku mała tarcza Wazów; po bokach tarczy rok 1588 jest w ten sposób ułożony: §. W okolo napis: M. D. LIT. RUS. PRUS. MAS. ET. (etc.) Pod tarczą między wyrazami jest herb Przegonia podskarbiego koronnego Jana Dulskiego. Rzadka trzygroszówka, czyli trojak koronny, bity tylko w początku panowania Zygmunta III. kiedy jeszcze niebył koronowanym na króla szwedzkiego. — Jest u mnie.

§. 246. Tab. 23. Nr. 257.

S. G. Głowa, jak wyżej, w okolo napis: SIG. III. D. G. REX. POL. M. D. L.

S. O. Liczba wartości III, pod nią tarcza Wazów, z prawej strony której orzeł, a z lewej pogoń; pod tém napis w trzech wierszach: GROS. ARG. TRIP. REG. POLONIAE., pod którym herb Przegonia i litery J. D. Jana Dulskiego, rozdzielające rok 1588. Rzadki trojak; obydwaj exemplarze różnych stempli są u mnie.

§. 247. Tab. 23. Nr. 258.

S. G. Jak na poprzedzającym, lecz głowa odmiennego kształtu.

S. O. Pod napisem dwa młotki na krzyż złożone, to jest znak menniczny. Trojak z r. 1589.

§. 248.

S. G. Ukoronowane popiersie z kryzą hiszpańską, w obwodzie napis: SIG. III. D. G. REX. PO. M. D. L.

S. O. Orzeł i pogoń, pomiędzy którymi ukoronowana tarcza Wazów, nad którą jest liczba wartości III, pod tém napis w dwóch wierszach: GROS. ARG. TRI. R. PO. u spodu herb Lewart, z lewej strony literą F. podskarbiego Jana Firleja, a z prawej rok 89. — Trojak koronny z r. 1589 odmiennego stempla od poprzedzającego. — Jest w Joachimie. W średnicy linii 10.

§. 249. Tab. 23. Nr. 259.

Trojak koronny z roku 1591 z herbem Lewart i literami J. F. Jana Firleja podskarbiego, i ze znakiem mennicznym, to jest dwoma młotkami na krzyż złożonemi. — Napisy podobne jak na poprzedzających.

§. 250. Tab. 23. Nr. 260.

Trojak koronny odmiennego kształtu, odznaczający się popiersiem, i ozdobną tarczą herbową Jana Firleja, przedzielającą rok 1591. — Rzadki exemplarz. Jest także w Czackim.

§. 251. Tab. 23. Nr. 261.

S. G. Popiersie ukoronowane, kryza na dół spuszczone, pod popiersiem mała tarcza z herbem Lewart, przedzielająca napis będący w około SIGISM. III. D. G. REX. PO. M. D. L.

S. O. Liczba wartości III, pod nią ukoronowana tarcza z herbem Wazów, z prawej strony której orzeł, a z lewej pogoń, mające po bokach gwiazdy; pod tém napis w trzech wierszach: GROS. ARG. TRIP. REG. POLONI. Pod napisem pomiędzy pierścieniem Göbla, a trójkątem Gonzala, znakami myncarzy, jest liczba 92. — Trojak koronny z r. 1502. Mam także tego samego stempla tzygroszówki z r. 1593—1594.

§. 252. Tab. 23. Nr. 262.

S. G. i S. O. Jak w §. 249. lecz stempel różniący się kształtem głowy i położeniem znaków mennicznych. — Trojak koronny z r. 1593.

§. 253. Tab. 23. Nr. 263.

Trojak koronny z r. 1594, podobnego stempla jak w §. 251. lecz korona ozdobniejsza, i tylko pierścień myncarza Göbla przedziela liczbę roku.

§. 254. Tab. 23. Nr. 264.

Trojak koronny odmiennego stempla, z roku 1595, który jest wyrażonym przy głowie, herbem Lewart Jana Firleja i dwoma znakami myncarskimi.

§. 255. Tab. 23. Nr. 265.

Trojak koronny z r. 1596, podobnego stempla jak poprzedzający.

§. 256. Tab. 23. Nr. 266.

Trojak koronny z r. 1595, odmiennego stempla, z herbem Lewart Jana Firleja, przedzielającym rok 95 i z gryfem myncarza.

§. 257. Tab. 23. Nr. 267.

S. G. Popiersie ukoronowane, kryza mała na dół zwieszona, wokoło w obwodzie perłowym napis: SIG. III. D. G. R. POLONI. M. D. L.

S. O. Znaki i herby, jak wyżej, pod któremi napis w trzech wierszach: GROS. ARG. TR. (i)plex) R. (egni) POLONI. 96 pod tém tarcza z herbem Lewart Jana Firleja. — Trojak koronny z r. 1596.

§. 258. Tab. 23. Nr. 268.

S. G. i S. O. jak na poprzedzającym, lecz kryza duża odmiennego kształtu; na S. O. pod napisem są trzy tarcze herbowe, to jest: herb Le-

wart i litery J. F. podskarbiego Jana Firleja, herb Radwan i litery S. C. Stanisława Cikowskiego, podkomorzego krakowskiego, rządcy mennicy, i herb z literami H. R. Hermana Rytkiera, myncarza olkuskiego. Trojak koronny, bity w Olkuszu z r. 1597.

§. 259. Tab. 23. Nr. 269.

Trojak koronny z r. 1597 z odmienném popiersiem, znaki i napisy jak w §. 257.

§. 260. Tab. 23. Nr. 270.

Trojak koronny z r. 1597 odmiennego stempla, bity w Malborgu, jak to okazują znaki i krzyż malborski obok tarczy Firleja.

§. 261. Tab. 23. Nr. 271.

Trojak koronny z r. 1598 z herbem Firleja i cyframi myncarza Hermana Rytkiera.

§. 262. Tab. 24. Nr. 272.

Dwa trojaki koronne, jeden z r. 1598, a drugi z r. 1599, z herbem Firleja, obok którego jest litera P. oznaczająca Poznań miasto; gdzie ta moneta bita.

§. 263. Tab. 24. Nr. 273.

Trojak koronny z r. 1598 bity w Łobzowie, jak to litera L. pod liczbą roku okazuje. Że zaś bit Zygmunt III. monetę w Łobzowie, dowodzą tego niezaprzeczenie trzeciaki, czyli potrójne denary (Ternarii) łobzowskie, które zamieściłem na Tab. 26. Nr. 306—310.

§. 264. Tab. 24. Nr. 274.

Trojak koronny z r. 1598 bity w Bydgoszczy, jak to litera B. wskazuje.

§. 265. Tab. 24. Nr. 275.

Trojak koronny z r. 1600 z herbem Lewart, Firleja; mam także taki sam trojak, na którym przy orle jest litera P. oznaczająca Poznań.

§. 266. Tab. 24. Nr. 276.

S. G. Popiersie ukoronowane, w lewo obrócone, pod którym mała tarcza Firleja z herbem Lewart, a od niej zaczyna się napis będący w okolo: SIGISM. III. D. G. REX. PO. M. D. L

S. O. Herby i znaki jak na poprzedzających, pod któremi napis w czterech wierszach: GROS. ARG. TRIP. REG. POLONI. 1600 K. — Litera K. wskazuje miejsce gdzie ten trojak koronny bity, to jest Kraków. Mam także tego stempla z r. 1601, a który również jest rzadkim.

§. 267. Tab. 24. Nr. 277.

S. G. i S. O. jak w §. 265. lecz przy orle jest litera P. a przy pogoni litera O. oznaczające Poznań. Trojak ten jest w zbiorze Naczelnika Banku Pol. Segny.

§. 268. Tab. 24. Nr. 278.

Trojak koronny z r. 1621. z herbem Sas, podskarbiego Mikołaja Daniłowicza.

§. 269. Tab. 24. Nr. 279—280.

S. G. Popiersie ukoronowane, z kryzą, w obwodzie napis: SIGIS. III. D. G. R. P. O. M. D. L. pod popiersiem w odcinku liczba wartości 3.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, na której orły i pogonie, a w środku mała tarcza Wazów; w obwodzie napis: III. CRU. REG. POL. 1615. Pod tarczą między wyrazami herb Habdank, podskarbiego koronnego Stanisława Warszyckiego. — Mam także z rokiem 1616. N. 280. z rękiem 1618, a pod tarczą z herbem Sas, Mikołaja Daniłowicza, podskarbiego koronnego, jest w zbiorze Naczelnika Banku Pol. Segny, i należy do bardzo rzadkich monet. Są to: tres cruces regni Poloniae, trzy krajcary, nazywane pospolicie półtorakami.

§. 270. Tab. 24. Nr. 281.

S. G. Orzeł ukoronowany, na którego piersiach tarcza Wazów. Pod orłem między napisem w obwodzie tarcza, na której liczba 3. oznaczająca trzy półgroszki. W obwodzie napis: SIGIS. 3. D. G. REX. P. M. D. L.

S. O. Jabłko królewskie, w środku którego jest liczba 24, oznaczająca, że talar zawierał takich 24 sztuk; po bokach krzyża rozdzielona liczba 14, oznaczająca rok 1614; pod jabłkiem herb Habdank, podskarbiego Stanisława Warszyckiego. W obwodzie napis: MONE. NO. REG. POLO. Rzadki półtorak koronny.

§. 271. Tab. 24. Nr. 282—283.

Dwa półtoraki odmiennych stempli od poprzedzającego, Nr. 282. z rokiem 1614, i z herbem Habslank, a Nr. 283. z rokiem 1623, z herbem Sas.

§. 272. Tab. 24. Nr. 284.

S. G. Popiersie z odkrytą głową, kryza mała, pod popiersiem herb Lewart Firleja, w obwodzie napis: SIGISM. 3. D. G. REGN.(ans) M. D. L.

S. O. Dwie kończate tarcze obok siebie, na jednej orzeł, a na drugiej pogoń, pod tém mała tarcza Wazów; nad tarczami wznosi się korona. W obwodzie napis: GROSUS. REG. POLONI. 9. Ten osobliwszy grosz bity w podlém srebro, jest w zbiorze Pułkownika Przeszkodzińskiego, lecz z powodu lichego srebra, mylnych i nie właściwych napisów, znacznie mniejszej wagi i objętości od zwykłych groszów bitych w początku panowania Zygmunta III, zdaje się byz ówczasie falszowaną monetą, jak to często wydarzało się za Zygmunta III, kiedy niedbalstwo i zły zarząd mennicy dozwalały coraz bardziej podléc monecie, a falszerstwo takowej uchodziło bezkarnie. W roku 1588 złoty polski 1. wart był złotych dzisiejszych 9. gr. 18. szel. 1. a z postępem czasu tak dalece podlała moneta, że tenże sam złoty polski, przez przydanie przesadzonej ilości miedzi, wart był zaledwie w r. 1620. dzisiejszych Zlp. 4. gr. 15. Król utyskiwał bezskutecznie na takowe nadużycia. Mowa miana od tronu r. 1606 znajdująca się w diaryuszu z tegoż roku, dostatecznie o tém przekonywa.

§. 273. Tab. 24. Nr. 285.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, głowa mała, pod popiersiem herb Lewart Jana Firleja, w obwodzie napis: SIGIS. III. D. G. REX. PO. M. D. L.

S. O. Dwie tarcze polska i litewska obok siebie, nad niemi korona, pod tarczami ukoronowany herb Wazów, przedzielający litery S. C. H. R. oznaczające Stanisława Cikowskiego, podkomorzego krakowskiego, rządzącę mennicy, i Hermana Rytkiera, myncarza olkuskiego. W obwodzie napis: GROSSUS. REGNI. POLO. u spodu pomiędzy wyrazami liczba 92 rozdziela tarczę z herbem Przegonia Jana Dulskiego, od tarczy, na której znak Rytkiera. Na niektórych exemplarzach zamiast herbu Przegoni jest herb Radwan. — Rzadki grosz koronny z r. 1596. Jest w zbiorze Naczelnika Banku Pol. Segny, Pułkownika Przeszkodzińskiego, i w Czackim.

§. 274. Tab. 24. Nr. 286.

S. G. Popiersie ukoronowane, kryza na dół spuszczone, pod popiersiem na małej tarczy jabłko królewskie, znak menniczny, w obwodzie perłowym napis: SIGIS. III. D. G. REX. PO. M. D. LI.

S. O. Dwie tarcze wygięte, obok siebie, na jednej orzeł, a na drugiej pogoń, pomiędzy tarczami w górnej części ukoronowana tarcza Wazów; nad tém wszystkiém wznosi się duża korona. W obwodzie perłowym napis: GROSUS. REGNI. POLONIE. 1. 5. 9. 3. herb Lewart rozdziela litery J. F. Jana Firleja; u spodu między wyrazami herb Topór i litery C. R. myncarza. — Rzadki grosz koronny, jest w zbiorze Naczelnika Banku Pol. Segny.

§. 275. Tab. 24. Nr. 287.

S. G. Popiersie ukoronowane, z dużą kryzą, w około napis: SIGISMUNDUS. III. D. G. REX. POL. M. D. L.

S. O. Orzeł ukoronowany, na którego piersiach tarcza herbowa Wazów, pod orłem między wyrazami herb Lewart Jana Firleja; w obwodzie napis: GROSSUS. REGNI. POLONIAE. 1604. Grosz koronny z dobrego srebra. Jest w zbiorze Naczelnika Banku Pol. Segny i u mnie.

§. 276. Tab. 24. Nr. 288.

S. G. Popiersie małe ukoronowane, w obwodzie napis: SIG. III. D. G. REX. POL. M. D. LI.

S. O. Jak na poprzedzającym, lecz z rokiem 1605. Grosz koronny z bardzo podłego srebra, dowodzący nędzny stan owczesnej mennicy, która była do roku 1599 grosze i szelągi z srebra 5tej próby, później zaś do r. 1615 zaledwie z srebra 4tej próby, oraz ujęto im prawie połowę poprzedniej wagi, a tém samém zmniejszono ich objętość.

§. 277. Tab. 24. Nr. 289.

S. G. Duża korona, przyozdobiona po bokach dwoma różyczkami, a pod nią napis w trzech wierszach: SIG. III. D. G. REX. POL. M. D. L.

S. O. Orzeł ukoronowany, na którego piersiach tarcza herbowa Wazów; pod orłem tarcza z herbem Lewart Jana Firleja. W obwodzie napis: GROS. REG. POL. 1608. — Grosz koronny.

§. 278. Tab. 24. Nr. 290.

S. G. i S. O. Jak na poprzedzającym, lecz pod orłem jest tarcza z herbem Pitawa, podskarbiego koronnego, Balcera Stanisławskiego. Grosz koronny z r. 1613.

§. 279. Tab. 25. Nr. 291.

S. G. i S. O. Jak na poprzedzających, lecz pod orłem jest herb Sas, podskarbiego koronnego, Mikołaja Daniłowicza. — Grosz koronny z r. 1623 z podłego srebra, znacznie mniejszy od poprzedzających. Te trzy grosze różnych stempli są u mnie.

§. 280. Tab. 25. Nr. 292.

S. G. Cyfra królewska ukoronowana, mająca po bokach litery J. D. podskarbiego Jana Dułskiego, a u spodu tegoż herb Przegonia; w obwodzie perłowym napis: SIG. III. D. G. REX. POL. M. D. LIT.

S. O. Tarcze polska i litewska obok siebie pod koroną, u spodu tarcza Wazów; w obwodzie napis: SOLIDUS. REG. POLON. 1589. — Szeląg koronny.

§. 281. Tab. 25. Nr. 293.

S. G. Cyfra królewska ukoronowana, w środku której herb Wazów, a pod cyfrą herb Firleja Lewart; w podwójnym perłowym obwodzie napis: SIG. III. D. G. REX. POL. D. (ominus) P. (russiae).

S. O. Tarcza polska i litewska obok siebie, u spodu śpiczasto zakończone, nad niemi korona, u spodu pomiędzy tarczami liczba 92; w obwodzie napis: SOLIDUS. REGNI. POLONIAE. i znaki myncarzy: trójkąt Gązala i pierścień Göbla. — Szeląg koronny z r. 1592 bity w Malborgu.

§. 282. Tab. 25. Nr. 294.

S. G. Cyfra królewska ukoronowana, pod którą tarcza z herbem Lewart i litery J. F. Jana Firleja, w obwodzie perłowym napis: SIG. 3. D. G. R. POLONI. 93.

S. O. Pod koroną tarcze polska i litewska obok siebie, a u spodu tarcza Wazów; w okolo napis: SOLID. RE. POLO. M. D. L. Szeląg koronny z r. 1593 służący zarazem i dla Litwy.

§. 283. Tab. 25. Nr. 295.

S. G. Cyfra królewska ukoronowana, w środku której tarcza Wazów, a pod nią tarcza z jabłkiem królewskim, znak menniczny; w obwodzie perłowym napis: SIGIS. III. D. G. REX. PO. M. D. L.

S. O. Tarcze polska i litewska obok siebie, pomiędzy którymi u spodu tarcza z herbem Topór, nad tém wszystkiém wznosi się korona; wokolo napis: SOLIDUS. REGNI. POLONIE. 1594 i liczba wartości oznaczająca 3. denary. — Szeląg koronny.

§. 284.

S. G. Ukoronowana cyfra S. w środku której jest herb Wazów; w obwodzie napis: SOLI. REG. POLON. 97.

S. O. Na dwóch półtarczach złączonych z sobą orzeł i pogoń, u góry w obwodzie herb Lewart, obok którego litery J. F. Jana Firleja; u spodu pod tarczami herb wyobrażający kwiatek, obok którego są litery H. R. Hermana Rytkiera, myncarza olkuskiego. W obwodzie napis: SIGIS. III. D. G. REX. PO. M. D. L. — Szeląg koronny z r. 1597 bity w Krakowie lub w Olkuszu. — W średnicy linii 9.

§. 285. Tab. 25. Nr. 296.

S. G. Ukoronowany herb Wazów, pod nim orzeł i pogoń, a pod tém herb Lewart; w obwodzie perłowym napis: SIGI. 3. D. G. REX. POL. M. D. L.

S. O. Cyfra królewska ukoronowana, przedzielająca liczbę 98, a pod cyfrą litera F. Firleja, w obwodzie perłowym napis: SOLIDUS. REGNI. POLO. Szeląg koronny z r. 1598.

§. 286. Tab. 25. Nr. 297.

S. G. Cyfra królewska ukoronowana, mająca w środku tarczę Wazów, przedziela liczbę roku 99, w obwodzie perłowym napis: SIG. 3. D. G. REX. PO. M. D. L.

S. O. Pod koroną orzeł i pogoń, pod tém litera F. Firleja, pod którą jest tarcza z herbem Lewart; w obwodzie perłowym napis: SOLIDUS. REGNI. PO. Szeląg koronny z r. 1599.

§. 287.

S. G. Cyfra S. ukoronowana, przedzielająca rok 1600, pod cyfrą są litery myncarza K. B. w obwodzie perłowym napis: SIG. III. D. G. REX. PO. M. D. L.

S. O. Orzeł i pogoń, nad którymi korona, u spodu pomiędzy czterema gwiazdami herb Lewart wchodzący w obwód. W obwodzie perłowym napis: SOLIDUS. REG. POL. — W średnicy linii 8½ — Szeląg koronny.

§. 288. Tab. 25. Nr. 298.

S. G. Cyfra S. ozdobna, ukoronowana, w środku której herb Wazów, pod nią pomiędzy wyrazami herb Lewart; w podwójnym perłowym obwodzie napis: SIG. III. D. G. REX. PO. D. (ominus) P. (russiae).

S. O. Tarcz polska i litewska obok siebie, u spodu spiczasto zakończone, nad nimi korona wchodząca w obwód i przedzielająca liczbę roku 1601. U spodu pomiędzy tarczami litera M. oznaczająca Malborg. W obwodzie perłowym napis: SOLIDUS. REG. POLO. — Szeląg koronny bity w Malborgu. — Mam także tego samego stempla i roku szeląg, na którym w miejscu litery M. jest litera K. oznaczająca Kraków.

§. 289. Tab. 25. Nr. 299.

S. G. Cyfra S. ukoronowana, w środku której herb Wazów, przedziela liczbę roku 13; w obwodzie perłowym: SOLIDUS. REGNI. POLO.

S. O. Orzeł ukoronowany, na którego piersiach tarcza z herbem Wazów; w obwodzie perłowym napis: SIG. III. D. G. REX. POLONIAE. Szeląg koronny z r. 1613, znacznie mniejszy od poprzedzających.

§. 290. Tab. 25. Nr. 300.

S. G. Jak na poprzedzającym, lecz bez tarczy Wazów, a w obwodzie perłowym napis: SIG. III. D. G. REX. POL. D. P.

S. O. Tarcze polska i litewska obok siebie, a nad nimi korona; w obwodzie perłowym napis: SOLIDUS. REGNI. POLONIAE. Szeląg koronny z r. 1613 odmiennego stempla, bity w Malborgu.

§. 291. Tab. 25. Nr. 301.

S. G. Orzeł ukoronowany, na którego piersiach tarcza Wazów, pod orłem między wyrazami herb Sas, podskarbiego Mikołaja Daniłowicza; w obwodzie napis: SIGIS. III. D. G. REX. P. M. D. L.

S. O. Korona królewska; w obwodzie napis: MONE. NO. REG. POLON. 1620. — Nowy szeląg koronny.

§. 292. Tab. 25. Nr. 302.

S. G. Pod koroną, mającą dla ozdoby po bokach gwiazdki, cyfry S. R. oznaczające Sigismundus Rex, a niżej tarcza z herbem Wazów.

S. O. Napis w czterech wierszach: SOLID. REGNI. POLON. 1622. liczbę roku przedziela herb Sas, podskarbiego Mikołaja Daniłowicza. Szczęśliwy koronny.

§. 293. Tab. 25. Nr. 303.

S. G. Cyfra S. ukoronowana, pod którą między wyrazami jest herb Sas, w obwodzie perłowym napis: SIG. III. D. G. R. POL. M. D. L.

S. O. Pod koroną tarczy polska i litewska obok siebie, pod którymi tarcza Wazów; w obwodzie perłowym napis: SOLID. R. POL. 1623. Szczęśliwy koronny odmiennego stempla.

§. 294. Tab. 25. Nr. 304.

S. G. Jak w §. 298. lecz z liczbą 25.

S. O. Tarcza czteropolowa, na której orły i pogonie, a w środku mała tarcza Wazów, w obwodzie napis: SIGIS. III. D. G. REX. POLONIE. Szczęśliwy koronny z r. 1625.

§. 295.

S. G. Cyfra S. w środku której herb Wazów, a nad nią liczba III. w obwodzie napis: SIG. 3. D. G. REX. P. M. D. L.

S. O. Na dwóch półtarczach obok siebie orzeł i pogoń, nad którymi wznosi się korona, a u spodu pomiędzy tarczami herb Leszczyce, pod którym liczba III. w obwodzie napis: TERNARIUS. 1614. W średnicy linii 6 ł. Denar potrójny koronny, rzadki.

§. 296. Tab. 25. Nr. 305.

S. G. Cyfra S. ukoronowana, w środku której tarcza Wazów, przy cyfrze liczba wartości 3. w obwodzie napis: SIG. 3. D. G. REX. P. M. D. L.

S. O. Tarcze wygięte polska i litewska obok siebie, nad którymi korona, a u spodu herb Leszczyce; w obwodzie rozdzielony napis: JTERNARIUS. 1624. Denar potrójny koronny.

§. 297. Tab. 26. Nr. 306.

S. G. Cyfra S. ozdobna, ukoronowana, przedzielająca rok 27, w obwodzie napis: SIG. III. D. G. REX. PO. M. D. L.

S. O. Orzeł ukoronowany, na którego piersiach tarcza Wazów, w obwodzie napis: TERNARIUS. LOBAN.(iensis) 1627. — Denar potrójny łobzowski, bity w Łobzowie pod Krakowem. Ze zbioru naczelnika Banku Pol. Segny i pułkownika Przeszkodzińskiego, równie jak i następujące cztery odmiany stempli.

§. 298. Tab. 26. Nr. 307.

S. G. Jak na poprzedzającym, lecz na cyfrze jest tarcza Wazów.

S. O. Tarcza czteropolowa, na której w górnej części jest orzeł i po-goń, a w dolnej, dla zapelnienia miejsca, brama oznaczająca łobzowski zamek i korony, lub półgwiazdy; w środku tarcza Wazów. W obwodzie napis: TERNARIUS. LOBA.(niensis) 1627. † — Denar potrójny łobzowski odmiennego stempla.

§. 299. Tab. 26. Nr. 308.

S. G. i S. O. Jak na poprzedzającym, lecz z liczbą roku 1630 i z wyrazem: LOBZANN. Denar potrójny łobzowski.

§. 300. Tab. 26. Nr. 309.

S. G. Cyfra S. ukoronowana, w środku której tarcza Wazów, w obwodzie napis: SIG. III. D. G. REX. PO. M. D. L.

S. O. Orzeł ukoronowany, na którego piersiach tarcza Wazów; w obwodzie napis: TERNARIUS. LOBZAN.(iensis) 1630. Denar potrójny łobzowski, odmienny.

§. 301. Tab. 26. Nr. 310.

S. G. Jak na poprzedzającym.

S. O. Pod koroną tarcze polska i litewska obok siebie, u spodu znak Łobzowa, w obwodzie napis: TERNARIUS. LOBZAN. 30. — Denar potrójny łobzowski z r. 1630, wcale odmiennego stempla od poprzedzających.

§. 302. Tab. 26. Nr. 311.

S. G. Cyfra S. mająca w środku tarczę Wazów, a nad nią liczba III. co oznacza Sigismundus tertius, po bokach cyfry rozdzielony rok 1596, a pod cyfrą mała tarcza Firleja z herbem Lewart.

S. O. Korona, po bokach której jest pierścien, znak mynkarza Göbla, i trójkąt mynkarza Gonzala, pod koroną tarcze polska i litewska obok siebie, a pod temi mała tarcza Wazów. — Denar koronny bity w Malborgu.

§. 303. Tab. 26. Nr. 312.

S. G. Jak na poprzedzającym, lecz liczba roku wyrażona w skróceniu, i bez znaku podskarbiego.

S. O. Jak na poprzedzającym, lecz bez znaków mynkarzy. — Denar koronny z r. 1619.

§. 304. Tab. 26. Nr. 313.

S. G. Cyfra S. ukoronowana, przy koronie gwiazdy, po bokach cyfry liczba 23.

S. O. Pod koroną tarcze polska i litewska obok siebie, pod którymi mała tarcza Wazów. — Denar koronny z r. 1623, odmiennego stempla.

§. 305. Tab. 26. Nr. 314.

S. G. Cyfra S. z herbem Wazów w środku, a nad nią liczba III, po bokach cyfry liczba 16.

S. O. Pod koroną dwie tarcze, na jednej orzeł, a na drugiej dwa klucze na krzyż złożone, herb miasta Poznania, pod tarczami herb Wazów. Denar koronny z r. 1616, bity w Poznaniu. Jest w zbiorze pułkownika Przeszkodzińskiego.

§. 306. Tab. 26. Nr. 315.

S. G. Cyfra S. ozdobna, ukoronowana, w środku której jest tarcza Wazów, a po bokach liczba roku 27, w obwodzie napis: SIG. III. D. G. REX. PO. M. D.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, w górnej części której jest orzeł i pogoń, a w dolnej dla zapelnienia miejsca jako ozdoba dwie gwiazdy, i dwa klucze na krzyż złożone, herb miasta Poznania; w środku mała tarcza Wazów; w obwodzie napis: TERNARI. POS. 1627. Denar potrójny poznański, jest u mnie.

§. 307. Tab. 26. Nr. 316—317.

S. G. Pod koroną dwa klucze na krzyż złożone, rozdzielające liczbę roku 09, są herbem Poznania.

Ś. O. Orzeł, na którego piersiach tarcza Wazów. — Nr. 317 na S. G. nad kluczami nie ma korony, a po bokach jest liczba roku 10. — Dwa te nader rzadkie denary poznańskie, pierwszy z r. 1609, a drugi z r. 1610, które dotąd były nie znane, zdobią zbiór naczelnika Banku Pol. Segny.

§. 308. Tab. 26. Nr. 318.

S. G. Orzeł ukoronowany.

S. O. Tarcza wyginana, na której krzyż podwójny, po bokach którego są pierścienie, tarcza rozdziela rok 1602, nad tarczą litery C. W. oznaczające Civitas Wschowa. — Rzadki halierz, bity w Wschowie (Fraustadt) na Szląsku.

§. 309. Tab. 26. Nr. 319.

S. G. Dwie tarcze obok siebie, na jednej orzeł, a na drugiej krzyż Wschowa, nad tarczami rok 1608. — Halierz wschowski jednostronny, odmiennego stempla od poprzedzającego.

§. 310. Tab. 26. Nr. 320.

S. G. Orzeł ukoronowany, na którego piersiach tarcza Wazów.

S. O. Jak na poprzedzających, lecz po bokach tarczy jest rozdzielona liczba roku 10, a nad tarczą zatarta litera W. oznaczająca Wschowę. Halierz z r. 1610, bity w Wschowie. — Jest także opisanym w Czackim.

§. 311. Tab. 26. Nr. 321.

S. G. Popiersie ukoronowane, w krycie hiszpańskiej, w około napis: SIG. III. D. G. REX. PO. M. D. L.

S. O. Liczba wartości III. pod którą tarcza z herbem Wazów ukoronowana, przy koronie orzeł i pogoń, tarcza rozdziela dolną częścią liczbę roku 1590, pod tém napis: GROS. ARG.(enteus) TRIP. M. D. L. pomiędzy dwoma liściami koniczyny herb Chalecki podskarbiego litewskiego Dymitra Chaleckiego. Trzygroszówka czyli trojak litewski.

§. 312.

S. G. Jak na poprzedzającym.

S. O. Liczba wartości III., pod nią herb Wazów, z prawej strony którego orzeł, a z lewej pogoń; pod tém napis w dwóch wierszach: GROS.

ARG. TRIP. M. D. L. u spodu rok 1595, przedzielony herbem podskarbiego. Trojak litewski odmiennego stempla.

§. 313. Tab. 26. Nr. 322.

S. G. Jak w §. 311.

S. O. Liczba wartości III. pod którą ukoronowana tarcza Wazów, mająca z prawej strony orła, a z lewej pogoń; pod tém napis w dwóch wierszach: GROS. ARG. TRIP. M. D. L. pod napisem rok 1597 przedzielony znakiem mennicznym jelenią głową, i herbem Chaleckim, podskarbiego Dymitra Chaleckiego. — Trojak litewski rzadki.

§. 314. Tab. 26. Nr. 323.

S. G. Jak w §. 311.

S. O. Jak na poprzedzającym, lecz liczbę roku 1600. przedziela Łąbędź, herb podskarbiego litewskiego Jędrzeja Zawiszy, i herb Topor, rządzczy mennicy. — Rzadki trojak litewski odmiennego stempla, mam także z roku innego.

§. 315. Tab. 26. Nr. 324.

S. G. Popiersie ukoronowane, w krycie hiszpańskij, w okolo napis: SIG. III. D. G. REX. P. D. (ux) L. (ityvaniae).

S. O. Jak w §. 313. lecz liczbę roku 1603. przedziela tylko sam Łąbędź, herb podskarbiego litewskiego Jędrzeja Zawiszy, pod którym jest pomiędzy dwoma różyczkami litera V. oznaczająca Wilno.

Rzadki trojak litewski, bity w Wilnie, mam także taki sam z r. 1602. Są wszelako trojaki tego stempla z innych lat, na których nie ma litery V.

§. 316. Tab. 27. Nr. 325.

S. G. Orzeł ukoronowany, na którego piersiach tarcza Wazów, w okolo napis: SIG. III. D. G. REX. PO. MA. D. L.

S. O. Pogoń, pod którą jest herb Bogorya, podskarbiego litewskiego Hieronima Wołowicza, w okolo napis: GROSS. MAG. DUC. LI. 1609. Grosz litewski, zwany półtorakiem.

§. 317. Tab. 27. Nr. 326—327.

S. G. Orzeł ukoronowany z tarczą Wazów na piersiach, w obwodzie napis: SIGIS. III. D. G. REX. POLO. M. D. LITVA.

S. O. Pogoń, pod którą herb podskarbiego, jak na poprzedzającym, w obwodzie napis: GROSS. MAGN. DUC. LITV. 1610. Półtorak litewski. Nr. 327. półtorak litewski z r. 1614, przy herbie Bogoryi litera H. oznacza podskarbiego Hieronima Wołowicza; widziałem exemplarze, na których obydwie litery podskarbiego H. W. są umieszczone.

§. 318. Tab. 27. Nr. 328.

S. G. Popiersie ukoronowane, w około napis: SIG. III. D. G. REX. POL. M. D. L.

S. O. Jak w §. 316. — Grosz litewski z r. 1607.

§. 319. Tab. 27. Nr. 329.

S. G. Jak na poprzedzającym.

S. O. Na tarczy ukoronowanej pogoń, pod którą są dwie rybki, to jest herb Wadwicz, podskarbiego litewskiego Krzysztofa Naruszewicza; w obwodzie perłowym napis: GROSS. MAG. DUCA. LIT. 1625. — Grosz litewski znacznie mniejszy.

§. 320. Tab. 27. Nr. 330.

S. G. i S. O. Jak na poprzedzającym, lecz pogoń i herb Wadwicz są bez tarczy. — Grosz litewski z r. 1627.

§. 321. Tab. 27. Nr. 331.

S. G. Cyfra S. ukoronowana, w środku której tarcza Wazów, po bokach liczba 14, w około napis: SIG. III. D. G. REX. P. M. D. L.

S. O. Pod koroną tarcze z orłem i z pogonią obok siebie, pod którymi jest herb Bogorya, podskarbiego Hieronima Wołowicza, w około napis rozdzielony: SOLIDUS. M. D. LITV. — Szeląg litewski z r. 1614.

§. 322. Tab. 27. Nr. 332.

S. G. i S. O. Jak na poprzedzającym, lecz liczba roku jest całkowicie wyrażoną 1616. — Szeląg litewski.

§. 323. Tab. 27. Nr. 333.

S. G. i S. O. Jak w §. 321. Szeląg litewski z r. 1617.

§. 324. Tab. 27. Nr. 334.

S. G. i S. O. Jak w §. 321, lecz na S. O. tarcze odmienne, napis w obwodzie perłowym, a przy koronie gwiazda. — Szelał litewski z r. 1618.

§. 325. Tab. 27. Nr. 335.

S. G. Cyfra S. ukoronowana, mająca w środku tarczę Wazów, w obwodzie napis: SIG. III. D. G. REX. PO. M. D. L.

S. O. Pod koroną tarcze z orłem i pogonią, a pod niemi między wyrazami herb Wadwicz, podskarbiego litewskiego Krysztofa Naruszewicza, w obwodzie napis: SOLIDUS. M. D. LITV. 1623. — Szelał litewski znacznie mniejszy.

§. 326. Tab. 27. Nr. 336.

S. G. Jak na poprzedzającym, lecz przy cyfrze S. rozdzielona liczba 23.

S. O. Jak na poprzedzającym, lecz tarcze odmiennego kształtu, a w miejscu liczby roku jest gwiazda. — Szelał litewski z r. 1623.

§. 327. Tab. 27. Nr. 337.

S. G. Orzeł bez korony, z tarczą Wazów na piersiach; w obwodzie perłowym napis: SIG. III. D. G. REX. PO. M. D. LIT.

S. O. Pogoń, pod którą herb Wadwicz, w obwodzie napis: SOLIDUS. M. D. LIT. 1623. — Szelał litewski.

§. 328. Tab. 27. Nr. 338.

S. G. Cyfra S. ukoronowana, w środku której tarcza Wazów, pod cyfrą liczba wartości II., a po bokach téjże rozdzielony rok 1611. — To wszystko w obwodzie perłowym.

S. O. W obwodzie perłowym pogoń, pod którą herb Bogorya, podskarbiego Hieronima Wołowicza. — Podwójny denar litewski.

§. 329. Tab. 27. Nr. 339.

S. G. i S. O. Jak na poprzedzającym, lecz pod pogonią pomiędzy dwoma gwiazdami jest herb Wadwicz, podskarbiego Krysztofa Naruszewicza. Podwójny denar litewski z r. 1621.

§. 330. Tab. 27. Nr. 340.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, kryza duża hiszpańska, w obwodzie napis: SIGIS. 3. D. G. REX. POL. M. D. L. R. PR.

S. O. Tarcza herbowa Gdańska ozdobna, podłużna, trzymana przez dwóch lwów, w obwodzie napis: MONETA. CIVIT. GEDANENSIS. 1613. znak myncarski. — Gdański ort, czyli ½ talara.

§. 331. Tab. 27. Nr. 341.

S. G. Popiersie ukoronowane, bez kryzy, w obwodzie perłowym napis: SIGIS. III. D. G. REX. POL. M. D. L. R. PRUS.

S. O. Jak na poprzedzającym, lecz tarcza odmiennego kształtu. Ort gdański z r. 1616, czyli ½ talara.

§. 332. Tab. 28. Nr. 342—343.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, kryza mała, na piersiach łańcuch złotego runa, przy głowie rozdzielona liczbą 16.

S. O. Tarcza herbowa Gdańska, trzymana przez lwów, nad którą liczba 24; w obwodzie perłowym napis: MONETA. CIVIT. GEDANENSIS. † — Nr. 343. Nad tarczą jest liczba 25, tarcza na podstawie. — Liczba 16, znajdująca się na S. G. należy do liczby 24 i 25 będącej na S. O. i tworzy razem rok 1624 i 1625. — Orty gdańskie różnych stempli.

§. 333. Tab. 28. Nr. 344.

S. G. Popiersie ukoronowane, kryza mała, w obwodzie napis: SIGIS. III. D. G. REX. POL. D. (ominus) R. (ussiae) PR. (ussiae).

S. O. Tarcza herbowa Gdańska, okrągła, w ozdobnej oprawie; w obwodzie: GROSSUS. CIVI. GEDANENSIS. 1626. † — Grosz gdański. Są grosze tego stempla z innych lat, na których na S. G. napis jest wokoło, lecz nie w obwodzie.

§. 334. Tab. 28. Nr. 345.

S. G. Orzeł bez korony, z tarczą na piersiach.

S. O. Liczba wartości III. pod którą okrągła tarcza herbowa Gdańska, przedzielająca rok 1613. — Denar potrójny gdański ze zbioru Pułkownika Przeszkodzińskiego.

§. 335. Tab. 28. Nr. 346.

S. G. Orzeł ziem pruskich, z tarczą na piersiach.

S. O. Liczba wartości III, pod którą tarcza herbowa Gdańska, wyginana, podłużna, przedziela liczbę roku 1615. Pod tarczą i pod rokiem są dla ozdoby krzyże liliowe. Denar potrójny gdański odmiennego stempla. — Jest także w Czackim.

§. 336. Tab. 28. Nr. 347.

S. G. Orzeł ziem pruskich.

S. O. Ozdobna tarcza herbowa Gdańska, przedzielająca liczbę 90. Denar Gdańska z r. 1590.

§. 337. Tab. 28. Nr. 349.

S. G. Cyfra S. ukoronowana, w kształcie węża, na środku której tarcza Wazów, w obwodzie perłowym napis: SIGIS. III. D. G. REX. POL. et L.

S. O. Lew wspinający się, w obwodzie perłowym napis: SOLIDUS. DUCUM. CURL. (andiae) et S. (emigalliae) 1607, liczbę roku przedziela strzała, znak menniczny. — Ten rzadki szcląg kurlandzki jest w zbiorze Naczelnika Banku Pol. Segny. — Widziałem także taki sam z r. 1612.

§. 338.

S. G. Popiersie w kryzie na dół spuszczonej, głowa odkryta przedziela napis będący w około: MO. ARG. DUCUM. CUR. ET. SEM. róża. Popiersie przedstawia Frederyka, księcia Kurlandyi, od r. 1587—1639.

S. O. Liczba wartości III, pod którą orzeł i pogoń obok siebie, pod tym napis w trzech wierszach: GROS. ARGE. DUCUM. CUR. ET. SEM. u spodu kwiatek przedziela rok 1596. — W średnicy linii 10. — Trzygroszówka czyli trojak kurlandzki, jest u mnie. Są trojaki kurlandzkie i innych stempli, lecz żadnego nie widziałem z popiersiem i tytułem Zygmunta III.

§. 339. Tab. 28. Nr. 350.

S. G. Popiersie ukoronowane, twarz młoda, kryza mała na dół spuszczone, korona przedziela napis będący w około: SIG. III. D. G. REX. D. LI.

S. O. Pomiędzy dwoma liliowemi krzyżami liczba wartości III. pod którą herb Rygi, to jest brama o dwóch wieżach, nad nią dwa klucze

na krzyż złożone, nad temi wznosi się krzyż, w bramie lwi lew, przedziela rok 1589 i pierwszy wiersz napisu. Napis w czterech wierszach: GROS. ARG. TRIP. CIVI. RIGE. lilia, znak menniczny. Trojak rygi.

§. 340. Tab. 28. Nr. 351.

S. G. i S. O. Jak na poprzedzającym, lecz popiersie odmienne. Trojak rygi z r. 1590.

§. 341. Tab. 28. Nr. 352.

S. G. Popiersie ukoronowane, głowa mała, korona przedziela napis będący w okolo: SIGIS. 3. D. G. REX. POL. M. D. L.

S. O. Jak w §. 339. lecz w miejscu lilii jest lis lub wiewiórka, może herb Achinger, rządzcy mennicy, lub myncarza. — Trojak rygi z r. 1619. Ze zbioru Naczelnika Banku Pol. Segny.

§. 342. Tab. 28. Nr. 353.

S. G. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, na której orły i pogonie, a w środku mała tarcza Wazów; w obwodzie napis rozdzielony: SIG. III. D. G. REX. P. M. D. L. pod tarczą pomiędzy wyrazami liczba 3 w odcinku, oznaczająca wartość trzech półgroszy.

S. O. Jabłko królewskie, w środku którego jest liczba 24 oznaczająca, że w początku panowania Zygmunta III. talar zawierał takich sztuk 24 czyli groszy 36. — Po bokach krzyża rozdzielona liczba 20, oznaczająca rok 1620. W obwodzie napis: MONE. NOV. CIVI. RIGE. dwie różyczki. Pod jabłkiem pomiędzy wyrazami dwa klucze na krzyż złożone, znak Rygi. — Są exemplarze z tegoż roku, na których w miejscu kluczy jest herb Achinger. — Półtorak rygi.

§. 343. Tab. 28. Nr. 354.

S. G. Cyfra S. ukoronowana, w środku której herb Wazów; w obwodzie napis rozdzielony koroną: SIGIS. III. D. G. REX. PO. D. L.

S. O. Na ozdobnej, wyginanej tarczy herb Rygi, w obwodzie napis: SOLIDUS. CIVI. RIGENS. 89. — Szeląg rygi z r. 1589.

§. 344. Tab. 29. Nr. 355.—356.

Szelągi rygskie w dwóch odmiennych exemplarzach, bez liczby roku, znacznie mniejsze od poprzedzającego. Mam jeden z r. 1621, na którym przy cyfrze S. jest rozdzielona liczba roku 21.

§. 345.

Monety elbląskie, bite w czasie zajęcia tego miasta przez Gustawa Adolfa, króla szwedzkiego, od r. 1626—1635.

§. 346.

S. G. Popiersie ukoronowane, wokolo napis: GUS. ADO. D. G. REX. SVE. (corum) GO. (torum) VA. (ndalorum) M. (agnus) D. (ux) F. (inlandiae.)

S. O. Tarcza herbowa Elbląga, pod którą litery myncarza M. P. Wokolo napis: MONE. AUREA. CIVI. ELBINGENS. 1630. Dukat elbląski.

§. 347.

S. G. Na podstawie tarcza czteropolowa szwedzka, ukoronowana, trzymana przez dwóch lwów, w środku herb Wazów, wokolo napis: GUSTAVUS. ADOLPHUS. D. G. SVEC. GOTH. VAN. REX. M. D. F.

S. O. Na ozdobnej tarczy herb Elbląga, nad którą w górze głowa anioła ze skrzydełkami, przedzielająca rok 1631. Wokolo napis przedzielony: MONETA. NOVA. CIVIT. ELBINGENSIS. — W średnicy cal 1. linii 9 $\frac{1}{4}$. Talar elbląski. — Są także zupełnie tego samego stempla półtalary, mające w średnicy cal. 1. linii 5.

§. 348.

S. G. Tarcza ozdobna, czteropolowa, ukoronowana, na której herby szwedzkie i gockie, a w środku herb Wazów; w obwodzie perlowym napis: GUSTAVUS. ADOLPHUS. D. G. SVEC. GOTH. VAN. REX. M. D. F.

S. O. Na ozdobnej tarczy herb Elbląga, a nad nią w górze głowa anioła ze skrzydełkami, przedzielająca rok 1629; wokolo napis przedzielony: MONETA. NOVA. CIVITAT. ELBING. — W średnicy cali 2. Talar czworograniasty elbląski, zwany klipingą.

§. 349.

S. G. Na podstawie tarcza czteropolowa, ukoronowana, trzymana przez dwóch lwów, na niej herby szwedzkie i gockie, a w środku herb Wazów; wokolo napis: GUSTAVUS. ADOLP. D. G. SVEC. GOT. VAN. REX. M. D. F.

S. O. Jak na poprzedzającym. W średnicy cali 1½. — Póltalar elbląski czworograniasty z r. 1629, zwany klipingą.

§. 350.

S. G. Popiersie ukoronowane, wokóło napis: GUS. ADOL. D. G. REX. SVE. M. D. F.

S. O. Tarcza herbowa Elbląga, ukoronowana, otoczona ozdobami, i trzymana przez dwóch lwów; pod tarczą litery myncarza M. P. Wokóło napis: MONETA. CIVITATIS. ELBINGENSIS. Ort elbląski. — Jest opisanym w dziele: Urkunden und Beiträge zur Preussischen Geschichte. I Samlung 1784. pag. 72.

§. 351.

S. G. Popiersie ukoronowane, kołnierz koronkowy wyłożony; w około napis: GUS. ADOL. II. D. G. REX. SVE. M. D. F.

S. O. Kieźba wartości III. pod którą herb Wazów trzymany przez dwóch lwów, przedzielający rok 1631, pod tém napis w trzech wierszach: GROS. ARGE. TRIP. CIVIT. ELBINGE. — Trojak elbląski.

§. 352.

S. G. Pomiędzy dwoma różyczkami korona, pod którą napis w trzech wierszach: GUS. ADOL. D. G. REX. SVEC. M. D. F.

S. O. Tarcza herbowa Elbląga, ozdobna, okrągła, w obwodzie perlowym napis: GROSSUS. CIVI. ELBING. 1626. † W średnicy linii 9½. Grosz elbląski.

§. 353.

S. G. Popiersie ukoronowane w płaszczu, kołnierz duży koronkowy wyłożony, korona przedziela napis będący wokóło: GUS. ADOL. D. G. REX. SVE.

S. O. Jak na poprzedzającym, lecz z rokiem 1629. — W średnicy linii 9½. Grosz elbląski odmiennego stempla.

§. 354. Tab. 28. Nr. 348.

S. G. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, na której herby szwedzkie i gockie, a w środku mała tarcza z herbem Wazów. W obwodzie napis:

przedzielony koroną: GUS. ADO. D. G. REX. S. pod tarczą pomiędzy wyrazami w odcinku liczba 3. oznaczająca wartość trzech półgroszy.

S. O. Jabłko królewskie, na którym jest liczba 24. oznaczająca, że talar zawierał takich 24 sztuk, przy krzyżu liczba roku 31. pod jabłkiem herb podskarbiego, w obwodzie napis rozdzielony: MON. NO. CIVI. ELB. Półtorak elbląski.

§. 355.

S. G. Monogram ukoronowany, składający się z liter G. A. oznaczających Gustavus Adolphus. W obwodzie perłowym napis: GUS. ADO. D. G. REX. S. — Pomiędzy wyrazami pod cyfrą herb Wazów.

S. O. Ozdobna tarcza herbowa Elbląga, w obwodzie napis: SOLIDUS. CIV. ELBING. 30. — W średnicy linii 7 $\frac{1}{2}$. Szeląg elbląski z r. 1630.

WŁADYSLAW IV.

1632—1648.

DUKATY.

§. 356.

S. G. Popiersie ukoronowane, w płaszczu, kołnierz duży, wykładany, koronkowy, na piersiach złote runo, włosy długie w lokach. W obwodzie perłowym napis: VL. IIII. D. G. REX. POL. ET. SVE.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, jedną połowę zajmują herby polskie, a drugą szwedzkie; w środku mała tarcza Wazów, a u spodu tarczy głównej herb Sas, podskarbiego Jana Daniłowicza, to wszystko otoczone od połowy tarczy orderem złotego runa. Rok 1640 w ten sposób jest rozłożony, iż w miejscu, gdzie się łańcuch orderowy zaczyna, z prawej strony jest liczba 10 tak położona, a z lewej liczba 9. W obwodzie perłowym napis: MON. NOVA. AUREA. REG. POL. — Dukat koronny, bardzo rzadki.

§. 357.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, broda krótka, kołnierz koronkowy wyłożony. W obwodzie napis: VLAD. IV. D. G. REX. POL. ET. SVEC. M. D. LIT. RUS. PR.

S. O. Herb Gdańska, nad którym jest wieniec laurowy i dwie palmowe różeczki, u spodu liczba roku 1641, a po bokach litery G. R. myncarza Gerharda Rogge. W obwodzie napis: MONETA. NOVA. CIVITATIS. GEDANENSIS. — To jest dukat gdański poczwórny, wążący 4 duk. wielkość jego równa się półtalarowi.

§. 358.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, kolnierz koronkowy wyłożony, na piersiach złote runo, głowa sięga aż w obwód. Napis w obwodzie: VLAD. III. D. G. REX. POL. ET. SVEC. M. D. LIT. RUS. PR.

S. O. Miasto w całej okazałości, nad którym wznosi się w promieniach wyraz hebrajski Jehowah (Bóg). U spodu ukoronowany herb Gdańska, trzymany przez dwóch lwów, mających w łapach gałązki palmowe, a niżej mała ozdobna tarcza, na której są litery myncarza G. R. W obwodzie napis: MON. AUREA. CIVITATIS. GEDANEN. 1642. — Dukat potrójny gdański.

§. 359.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, kolnierz koronkowy, na piersiach złote runo; w obwodzie: VLADIS. III. D. G. REX. POL. M. D. L. R. PRUSSIAE. — Korona sięga aż w obwód między napis.

S. O. Herb Gdańska, nad nim wieniec z kwiatów, u spodu pod herbem liczba roku 1634 pod którą na ozdobnej tarczy litery myncarskie J. R. K. W obwodzie napis: EX. AURO. SOLIDO. CIVITAS. GEDANENSIS. F.(ieri) F.(ecit) lilia. — Dukat podwójny gdański. — Są także tego stempla ważące 1 $\frac{1}{4}$ duk.

§. 360.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, na piersiach order złotego runa; w obwodzie napis: VLAD. IV. D. G. REX. POL. M. D. LIT. R. PR.

S. O. Herb Gdańska, nad nim ozdoba z kwiatów, u spodu na podstawie litery myncarza S. B. w obwodzie napis: MON. AUREA. CIVIT. GEDANENSIS. 1634. — Dukat pojedynczy gdański, podług Köhlera.

§. 361. Tab. 29. Nr. 358.

S. G. Jak na poprzedzającym, lecz w obwodzie napis: VLAD. III. D. G. REX. POL. M. D. L. RÜ. PR.

S. O. Jak na poprzedzającym, lecz bez liter myncarza. — Dukat gdański z roku 1635, ze zbioru pułkownika Przeszkodzińskiego.

§. 362.

S. G. Ukoronowane popiersie w zbroi, order złotego runa na piersiach; w obwodzie napis: VLAD. III. D. G. REX. POL. M. D. LIT. R. PRUS.

S. O. Herb Gdańska, nad nim ozdoba z kwiatów, u spodu litery myncarza C. S. w obwodzie napis: MON. AUREA. CIVITAS. GEDANENSIS. 1636. ☉ — Dukat gdański podług Köhlera.

§. 363.

S. G. Jak na poprzedzającym, lecz głowa znacznie większa; w obwodzie napis: VLAD. IIII. D. G. REX. POL. M. D. L. RUS. PR.

S. O. Herb Gdańska, pod którym litery J. J. myncarza Jakóba Jakóbsohna; w obwodzie napis: MON. AUREA. CIVITATIS. GEDANEN. 1. 6. 3. 8. ☉ — Dukat Gdańska.

§. 364. Tab. 29. Nr. 357.

S. G. i S. O. Tego samego stempla, co poprzedzający dukat, lecz z liczbą roku 1639, i bez liter myncarza.

§. 365.

S. G. Popiersie ukoronowane, kołnierz koronkowy wyłożony, włosy krótkie, broda długa; w obwodzie perłowym napis: VLAD. IIII. D. G. REX. POL. ET. SVE. M. D. L. R. P.

S. O. Tarcza okrągła, herbowa Torunia, trzymana przez anioła; po bokach tarczy litery myncarza J. J. oznaczające Jakóba Jakóbsohna; w obwodzie perłowym: MONETA. AUR. CIVIT. THORUNENSIS. 1638; róża. — Dukat toruński.

§. 366. Tab. 29. Nr. 359.

S. G. Popiersie, jak zwykle, włosy długie w lokach, broda krótka; w obwodzie napis: VLAD. IIII. D. G. REX. POL. M. D. L. RUS. P.

S. O. Okrągła tarcza herbowa Torunia, trzymana przez anioła; po bokach rozdzielony rok 1642, a pod tém rozdzielone litery myncarza M. S. — W obwodzie napis: MONETA. AUREA. CIVITATIS. THORUNENSIS. — Dukat toruński odmiennego stempla ze zbioru Pułkownika Przeszkodzińskiego. — Jest także dukat tego samego stempla z rokiem 1643. z literami myncarza G. R. Gerharda Rogge.

TALARY I PÓLTALARY.

§. 367. Tab. 29. Nr. 360.

S. G. Pół osoby ukoronowanej, w zbroi, na piersiach złote runo, w prawej ręce miecz, a w lewej jabłko królewskie, korona przedziela napis będący w obwodzie: VLADIS. IIII. D. G. REX. POL. M. D. LIT. RUS. PRUS. MAS. — Między wyrazami POL. a M. D. jest tarcza z herbem Sas.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, na której orły i pogonie, w środku herb Wazów otoczony herbami szwedzkimi i gockimi, po bokach głównej tarczy litery myncarza J. J. Jakóba Jakóbsohna, a niżej pod niemi rozdzielony rok 1633; to wszystko otoczone łańcuchem orderu złotego runa. W obwodzie napis rozdzielony koroną: SAM. (ogitiae) LIV. (oniae.) NE. (c) NO. (n) SVE. (corum) GOT. (ornm) VAND: Q. (alorumque) Hr. (haereditarius) REX. — Talar koronny. — Jest także z r. 1636—1637.

§. 368.

S. G. Jak na poprzedzającym.

S. O. Jak na poprzedzającym, lecz rok 1638. jest nie po bokach tarczy, ale w obwodzie, rozdzielony po bokach korony będącej nad tarczą. W średnicy cał 1. linii 10. — Talar koronny odmiennego stempla. — Widziałem także talar koronny z rokiem 1640.

§. 369.

S. G. Jak w §. 367. lecz w obwodzie napis: VLA. IIII. D. G. REX. POLO. M. D. LIT. RUS. PR. MA. między wyrazami u spodu herb Sas, podskarbiego Mikołaja Daniłowicza.

S. O. Tarcza ozdobna, czteropolowa, ukoronowana, jedną połowę której zajmują herby polskie, a drugą herby szwedzkie, w środku mała tarcza Wazów; po bokach głównej tarczy rozdzielone litery myncarza G. G. a pod literami rozdzielony rok 1641, w którym liczba 4 jest przewrotnie położoną, to wszystko otoczone orderem złotego runa. W obwodzie napis: SAM. LIV. NEC. NO. SV. GOT. VAN. Q. HAE. REX. — Talar koronny.

§. 370. Tab. 29. Nr. 361.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi ozdobnej, kołnierz duży koronkowy, wyłożony, na piersiach złote runo, włosy długie w lokach, których bardzo dużo z tyłu głowy. W obwodzie napis przedzielony koroną: VLA: III: D: G: REX: POL: M: D: LIT: RUS: PR: MA: pomiędzy wyrazami POL: a M: D: herb Sas.

S. O. Jak w §. 367. lecz z literami myncarza C. G. Chrystofa Gutmanna z Bydgoszczy i znakiem mennicznym. — Talar koronny z roku 1642, bity w Bydgoszczy. Tego stempla jest także talar podwójny koronny, który tém się tylko różni od pojedynczego, że jest jeszcze raz tak gruby i waży 41łoty, średnica zaś jego jest taka sama, jak pojedynczego talara. Jeden taki talar jest w zbiorze Hr. Fr. P. i należy do wielkich rzadkości. Widziałem także talary koronne pojedyncze z lat 1643—1645.

§. 371.

S. G. Popiersie na prost, bez korony, w zbroi i w płaszczu, na piersiach złote runo, kołnierz koronkowy, wyłożony, włosy długie w lokach; w obwodzie napis wokół: VLADISL: IV: D: G: REX: POLON: M: D: LIT: RUS: PRUS: etc. N: N: SVEC: etc. H: REX: róża.

S. O. Na podstawie herb miasta Gdańska trzymany przez lwów, pomiędzy tylnymi łapami których, są litery myncarza J. J. nad tarczą wieńiec, z którego wychodzą dwie palmowe gałązki na krzyż złożone, a z pomiędzy nich wznosi się trzecia, która, wchodząc w obwód, przedziela liczbę roku 1634. W obwodzie perłowym napis: MONETA. ARGENTEA. CIVITATIS. GEDANENSIS. — Talar gdański, rzadki. — Był w zbiorze Döplera.

§. 372. Tab. 29. Nr. 362.

S. G. i S. O. Jak na poprzedzającym, lecz rok 1638. jest umieszczony pod tarczą. — Talar gdański, rzadki. — Jest w zbiorze Hr. Fr. P.

§. 373. Tab. 29. Nr. 363.

S. G. Popiersie z boku, w zbroi, ukoronowane, na piersiach złote runo, kołnierz duży koronkowy, wyłożony. W obwodzie napis wokół: VLAD: III: D: G: REX: POL: ET: SVEC: M: D: LITV: RUSS: PRUSS:

S. O. Jak w §. 372, lecz bez liter myncarza, i z rokiem 1639. — Talar gdański.

§. 374. Tab. 30. Nr. 364.

S. G. Jak na poprzedzającym, lecz na zbroi płaszcz, a korona rozdziela napis będący w obwodzie.

S. O. Jak na poprzedzającym, lecz z rokiem 1645. Talar gdański odmiennego stempla.

§. 375. Tab. 30. Nr. 365.

S. G. Pół osoby w zbroi, ukoronowanej, włosy długie gładkie, broda długa, kołnierz koronkowy wyłożony, na piersiach złote runo, w prawej ręce miecz a w lewej jabłko królewskie; korona, wchodząc w obwód, przedziela napis tamże będący: VLADIS. IIII. D. G. REX. POL. ET. SVEC. M. D. L. RUS. PRUS.

S. O. Aniol trzyma przed sobą tarczę herbową Torunia, po bokach której rozdzielony rok 1638, a pod rokiem litery myncarza J. J. W obwodzie napis: MONETA. NOVA. ARGENT. CIVIT. THORUNENSIS. Talar toruński.

§. 376. Tab. 30. Nr. 366.

S. G. i S. O. Jak na poprzedzającym, lecz włosy długie w lokach, na ramieniu duża kokarda od szarfy, tarcza herbowa Torunia, większa, po bokach której rozdzielony rok 1640, a niżej litery myncarza M. S. Talar toruński odmiennego stempla.

§. 377. Tab. 30. Nr. 367.

S. G. Popiersie na prost, bez korony, w zbroi i w płaszczu, na piersiach złote runo, kołnierz duży koronkowy wyłożony, włosy długie bez loków; w obwodzie napis wokół: VLADISL. IV: D: G: REX: P: M: D: L: RUS: PR: MA: SA: LI: N: N: SVEC: GO: VA: H: REX:

S. O. Tarcza herbowa Elbląga, w ozdobnej oprawie, mająca po bokach litery myncarza S. J. otoczona wieniec laurowym. Wokół napis: ELBINGA * INTER * ARMA * SERVATA * 1635. — Rzadki talar elbląski, bity po przymierzu zawartém ze Szwedami w Stumsdorfie r. 1634, z mocy którego miasta ziem pruskich odzyskane zostały. — Ze zbioru Naczelnika Banku Pol. Segny.

§. 378. Tab. 30. Nr. 368.

S. G. Popiersie w zbroi, głowa odkryta, włosy długie, kołnierz wyłożony koronkowy, na piersiach złote runo, z prawego ramienia zwieszona szarfa. W obwodzie napis w około: JACOBI D. G. DUCIS. CURLANDIAE. et. SEMGALLIAE.

S. O. Tarcza ozdobna dwupolowa, jedną połowę zajmuje orzeł, a drugą pogoń; w obwodzie napis: MONETA NOVA ARGENTEA. ANNO. 1615, znak menniczny. — Talar kurlandzki Jakóba, xięcia Kurlandyi, hołdownika Władysława IV.

§. 379. Tab. 30. Nr. 369.

S. G. Popiersie jak w § 370. lecz dochodzi do brzegu monety i przedziela napis będący w obwodzie: VL. IIII. D. G. REX. POL. M. D. LI. RU. PR. M.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, jedną połowę której zajmują herby polskie a drugą szwedzkie, w środku mała tarcza z herbem Wazów, a u spodu tarcza z herbem Sas; łańcuch orderu złotego runa otacza główną tarczę od połowy, po bokach rozdzielone litery myncarsza C. G. Chrystofa Gutmanna z Bydgoszczy i rok 1612. W obwodzie napis: SAM. LI. NE. NO. SV. GO. VA. Q. HAE. REX. — Półtalar koronny, bity w Bydgoszczy, rzadki, ze zbioru Naczelnika Banku Pol. Segny. Jest także opisanym w Czackim. — Są także półtalary tego stempla, na których popiersie nie dochodzi do brzegu monety, lecz korona, wchodząc w obwód, przedziela napis tamże będący, a na S. O. nie ma ani liczby roku, ani znaków myncarskich.

§. 380.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, włosy długie w lokach, kołnierz duży koronkowy wyłożony, na piersiach order złotego runa. Popiersie dochodzi do brzegu. W obwodzie: VL. IIII. D. G. REX. POL. M. D. LI. RU. PR. M.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, jedną połowę której zajmują herby polskie, a drugą szwedzkie, w środku mała tarcza Wazów, u spodu herb Sas, to wszystko otoczone od połowy tarczy orderem złotego runa. W miejscach, gdzie się łańcuch orderowy zaczyna, są litery

myncarza C. G. Chrystofa Gutmana z Bydgoszczy. W obwodzie: SAM. LI. NE. NO. SV. GO. VAQ. HAE. REX. — W średnicy cal 1. linii 5. — Półtalar koronny bez liczby roku, bity w Bydgoszczy.

§. 381.

S. G. Popiersie, jak na poprzedzającym, lecz nie dochodzi do brzegu. W obwodzie perłowym napis: VLAD. 4. D. G. REX. POL. ET. SVEC. M. D. LIT. RU. PR. MA. Pod popiersiem w obwodzie pomiędzy wyrazami herb Sas.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, na której orły i pogonie, a w środku herb Wazów, otoczony herbami szwedzkimi; po bokach tarczy rozdzielony rok 1646, a nad rokiem rozdzielone litery myncarza z Bydgoszczy C. G. Chrystofa Gutmana. To wszystko otoczone łańcuchem orderu złotego runa. W obwodzie perłowym: SAM. LIV. NEC. NO. S. GOT. VAQ. HRI. REX. — W średnicy cal 1 $\frac{1}{2}$. — Półtalar koronny odmiennego stempla, bity w Bydgoszczy.

§. 382. Tab. 31. Nr. 370.

S. G. Popiersie w zbroi i w płaszczu, kołnierz duży koronkowy wyłożony, na piersiach złote runo, głowa odkryta, włosy długie, popiersie, dochodząc do brzegu, przedziela napis będący wokół: VLADIS. IV. D. G. REX. POL. M. DUX. LITV. RUSSIAE.

S. O. Tarcza okrągła, czteropolowa, ukoronowana, otoczona floresami; jedną połowę zajmują herby polskie, a drugą szwedzkie i gockie, w środku mała okrągła dwupolowa tarcza z herbem Wazów i austriackim, po bokach głównej tarczy litery J. J. myncarza Jakóba Jakóbsohna, a pod tarczą litery J. H. i łańcuch złotego runa. Herb austriacki umieszczony jest z powodu, że matką Władysława IV. była Anna, córka arcy-księcia austriackiego Karóla, żoną zaś Cecylia Renata, córka cesarza Ferdynanda II, która wniosła w posagu do korony, tytułem zastawu, księstwa opolskie i raciborskie. Wokół napis: PRUS. MAS. SAM. LIV. NEC. NON. SVE. GOT. VAN. HAERED. REX. Ten rzadki półtalar, który może był tylko próbą menniczną, jest w moim zbiorze.

§. 383. Tab. 31. Nr. 371.

S. G. Popiersie w zbroi ozdobnej, na piersiach złote runo, kołnierz duży koronkowy wyłożony, głowa odkryta, włosy długie w lokach, popiersie, dochodząc do brzegu, przedziela napis będący w obwodzie: VLADISLAUS. IIII. D. G. REX. POL. M. DUX. LITV. RUSS.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, jak na poprzedzającym, otoczona ozdobami. W obwodzie napis: PRUS. MAS. SAM. LIV. NEC. NON. SVE. GOT. VAND. HAERED. REX. — Numismat ten, podobny do półtalara, lecz staranniej wypracowany, może był próbą menniczną, może też donatywą, gdyż widziałem go także w złocie odbitym. — Jest u mnie, nabyty za złp. 20. na licytacji po xięciu Radziwile, wojewodzie wileńskim.

§. 384.

S. G. Popiersie ukoronowane, w płaszczu, kołnierz duży koronkowy wyłożony, włosy długie w lokach; w obwodzie perłowym napis: VLAD. IIII. D. G. REX. POL. N. SVEC. M. D. LIT. RUS. PR.

S. O. Na ozdobnej podstawie, na której rok 1641, herb miasta Gdańska, trzymany przez lwów. Nad herbem wieniec, z którego wychodzą dwie palmowe gałązki na krzyż złożone, a nad nimi różyczka; w obwodzie perłowym napis: MONETA. ARGENTEA. CIVITATIS. GEDANEN. Wyraz ostatni jest napisany większemi literami, jak inne. Pomiędzy tylnemi łapami lwów są litery myncarza G. R. — Półtalar gdański. W średnicy cal 1. linii 5 $\frac{1}{2}$.

§. 385. Tab. 31. Nr. 372.

S. G. Pół osoby ukoronowanej, w zbroi, kołnierz wyłożony, na piersiach złote runo, z prawego ramienia przewieszona szarfa jest związana na kokardę z tyłu. W prawej ręce miecz, a w lewej jabłko królewskie; w obwodzie perłowym napis: VLAD: IIII: D: G: REX: POL: ET SVEC: M: D: LIT: RUS: PR:

S. O. Herb Torunia przedzielający rok 1640 i litery M. S. myncarza; w obwodzie perłowym napis: MONETA NOVA ARGENTEA CIVITATIS THORUNENSIS. Rzadki półtalar toruński ze zbioru Hr. Fr. P. Widziałem także z r. 1642 z literami myncarskimi M. T.

MONETY DROBNE.

§. 386. Tab. 31. Nr. 373.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi i w płaszczu, na piersiach złote runo; w obwodzie napis: VLAD. IV. D. G. REX. POL. M. D. L. R. P. M. S. (amogitiae) L. (ivoniae) OS. (vicimiae) CZ. (erniechoviae).

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, na której orły i pogonie, a w środku tarcza Wazów; po bokach tarczy głównej rozdzielony rok 1635, a niżej litery myśnarza J. J. Jakóba Jakóbsohna, u spodu tarczy pomiędzy wyrazami herb Sas. — W obwodzie perłowym: MONETA. NOVA. REGNI. POLONIE. — Ort koronny bity w czystym srebrze, jest tylko próbą menniczną; był w zbiorze b. uniwersytetu Alexandrowskiego.

§. 387. Tab. 31. Nr. 374.

S. G. i S. O. Podobnie jak na poprzedzającym, lecz liczba roku 1635 jest rozdzieloną przy koronie. — Próba menniczna sześciogroszówki koronnej, z czystego srebra. Ze zbioru b. uniwersytetu Alexandrowskiego.

§. 388. Tab. 31. Nr. 375.

S. G. i S. O. Jak w §. 386. Próba menniczna trzygroszówki koronnej, ze zbioru b. uniwersytetu Alexandrowskiego.

§. 389. Tab. 31. Nr. 376.

S. G. Popiersie jak na poprzedzających; w obwodzie napis: VL: IV. D. G. R. 3. POL. ET. S.

S. O. Tarcza ukoronowana, na której orzeł mający na piersiach tarczę Wazów, z jednej strony tarczy rok 1647, a z drugiej znaki menniczne: dwa młotki na krzyż złożone i litery C. G. Chrystofa Gutmana. W obwodzie napis: MO. AR. DU. OP. ET. RAT. co oznacza: Moneta Argentea Ducatus Opoliensis et Ratiboriensis. Vid. §. 382. Próba menniczna półtoraka; w zbiorze b. uniwersytetu Alexandrowskiego był jeszcze jeden exemplarz odmienny półtoraka, tém się różniący, że na piersiach orla nie było herbu Wazów.

§. 390. Tab. 31. Nr. 377.

S. G. Napis w sześciu wierszach, oznaczający: Wielki Xiążę Władysław Zygmunto-wicz.

S. O. Rycerz na koniu przebijający smoka dzidą. — Moneta ta była bitą r. 1610. za życia Zygmunta III, na której Władysław IV., jako syn Zygmunta, jest nazwany Zygmunto-wiczem. W moim zbiorze znajduje się bita w zlocie, i należy do nader rzadkich monet bitych w owym czasie.

§. 391. Tab. 31. Nr. 378.

S. G. i S. O. Jak na poprzedzającej. Moneta taka sama bita w srebrze, ze zbioru N: B: P: Segny; jest także u mnie.

§. 392.

S. G. Litera R. otoczona ukoronowaną cyfrą C., pod którą jest herb Wazów, co oznacza: Christina Regina; w obwodzie napis: CHRIS. D. G. REG. SVE.

S. O. Tarcza herbowa Elbląga; w obwodzie napis: SOLIDUS. CIVL. ELBING. 33. — W średnicy linii 8. Szeląg elbląski z r. 1633, bity w czasie zajęcia tegoż miasta przez Szwedów, równie jak i monety poniżej opisane.

§. 393.

S. G. Herb Wazów otoczony cyfrą C. ukoronowaną; w obwodzie napis: CHRISTINA. D. G. R. S.

S. O. Tarcza ozdobna herbowa Rygi, nad którą gałązka palmowa, a w obwodzie napis: SOLIDUS. CIVL. RIG. 45. W średnicy linii 8. Szeląg rygiński z r. 1645.

§. 394.

S. G. Jak na poprzedzającym.

S. O. Tarcza herbowa, a w obwodzie napis: SOLIDUS. LIVONIAE. 47. — W średnicy linii 8. Szeląg inflantski z r. 1647.

JOAN KAŻMIRZ.

1648—1668.

DUKATY.

§. 395.

S. G. Popiersie uwieńczone laurem, w zbroi, w obwodzie napis: JOAN. CASIMIR. D. G. REX. PO. ET S.

S. O. Tarcza herbowa ukoronowana; w obwodzie: MONET. AUREA. REGNI PO. 1651. Dukat podwójny koronny, podług Köhlera.

§. 396. Tab. 31. Nr. 379.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi i w płaszczu, na piersiach złote ramię, włosy długie w lokach, korona wchodzi w obwód, w którym jest napis: JOAN. CASIM. D. G. REX. POL. ET SVEC. M. D. L. R. P.

S. O. Tarcza okrągła, czteropolowa, ukoronowana małą koroną, a na niej orły i pogonie, w środku herb Wazów, otoczony herbami szwedzkimi i gockimi, wokół tarczy łańcuch złotego ryma. W obwodzie napis: MONETA. AUREA. REGN. POLONI. 1654. Pod złotym ramię pomiędzy wyrazami jest herb Wieniawa, podskarbiego koronnego Bogusława Leszczyńskiego. — Dukat koronny podwójny, jest w moim zbiorze.

§. 397. Tab. 31. Nr. 380.

S. G. Popiersie, jak na poprzedzającym, w obwodzie napis: JO. CASIMIR. D. G. POL. ET SVE. REX. Pomiędzy wyrazami pod popiersiem herb Sępowron, podskarbiego koronnego Jana Kaźmirza Krasińskiego.

S. O. Jak na poprzedzającym, lecz tarcza odmienna, korona większa, a w obwodzie, pod złotem runem, litery T. L. B. oznaczające mynarcza Tytusa Liwiusza Boratyniego. — Dukat podwójny koronny z r. 1660, jest opisany w Czackim.

§. 398.

S. G. Popiersie uwieńczone laurem, wokoło napis: JO. CAS. D. G. REX. POL. ET S. M. D. L. R. P.

S. O. Tarcza ukoronowana, herbowa, otoczona orderem złotego runa, wokół napis: MONETA. AUREA. REG. POLO. 1661. A. T. litery mynarcza Andrzeja Tynfa. — Dukat koronny podwójny, podług Köhlera.

§. 399.

S. G. Popiersie ukoronowane, w obwodzie napis: JOAN. CASIMIR. D. G. REX. POL. SVECI.

S. O. Orzeł koronny, na piersiach którego jest tarcza szwedzka o czterech polach, a w obwodzie napis: ARCUS. FORTIUM. CONTRITUS. EST. 1662. — Waży dwa dukaty, podług Köhlera.

§. 400.

S. G. Popiersie laurem uwieńczone, w zbroi i w płaszczu, włosy długie, w obwodzie perłowym napis: JOAN. CASIMIR. D. G. REX. POL. ET S. M. D. L. R. P. Pod popiersiem między wyrazami herb Ślepowron, podskarbię koronnego Jana Kaźmirza Krasińskiego.

S. O. Tarcza czteropółowa, ukoronowana, w środku której herb Wazów, otoczona orderem złotego runa, po bokach litery mynarcza A. T. Andrzeja Tynfa; w obwodzie perłowym napis: MONETA. AUREA. REG. POL. 1662. — W średnicy cal 1. linii 3 $\frac{1}{2}$. — Dukat podwójny koronny.

§. 401. Tab. 31. Nr. 381.

S. G. Jak w §. 397, lecz w obwodzie napis: JO. CASIMIR. D. G. REX. POL. ET SVE. M. D. L.

S. O. Jak na poprzedzającym. — Dukat podwójny koronny z r. 1664, jest u mnie.

§. 402. Tab. 32. Nr. 382.

S. G. Popiersie ukoronowane w płaszczu, włosy bardzo długie, w obwodzie perłowym napis: JO. CASI. D. G. REX. POL. ET SVE. M. D.

S. O. Tarcza ukoronowana, okrągła, czteropolowa, na której orły i pogonie, a w środku tarcza Wazów, w obwodzie perłowym napis: MONE. AURE. REG. POL. 1659. — Pod tarczą herb Wieniawa, podskarbiego koronnego Bogusława Leszczyńskiego, i litery myncarza T. L. B. Tytusa Liwiusza Boratyniego. — Dukat podwójny koronny, ze zbioru pułkownika Przeszkodzińskiego.

§. 403.

S. G. Osoba w całej postaci, w sukni i w płaszczu długim królewskim, na głowie korona, w prawej ręce berło, a w lewej jabłko; w obwodzie podwójnym perłowym napis: JOAN. CASIMIR. D. G. REX. POL. M. D. LIT. RU.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, jedną połowę której zajmują herby polskie, a drugą szwedzkie, w środku herb Wazów, u spodu na małej tarczy herb Sas, podskarbiego koronnego Jana Daniłowicza; to wszystko otoczone łańcuchem orderu złotego runa. W obwodzie perłowym napis: SA. LI. S. CZ. NE. N. S. G. V. H. REX. 1649. Liczbę roku rozdziela korona będąca nad tarczą. — Dukat pojedynczy koronny, bardzo rzadki; przed kilku laty żądano za niego złp. 80, nabył go Hr: Fr: P.

§. 404.

S. G. Popiersie laurem uwieńczone, głowa duża, popiersie i głowa dochodząc do brzegu, rozdziela ją na dwie części napis będący w około: JO. CAS. D. G. REX. PO. ET SV.

S. O. Tarcza czteropolowa, kwadratowa, ukoronowana, na której orły i pogonie, a w środku tarcza Wazów; pod tarczą herb Wieniawa, wokół napis: MONETA. AURE. REG. POLO. 1650. Pod herbem Wieniawą są litery myncarza T. L. B. Tytusa Liwiusza Boratyniego. — Dukat koronny.

§. 405.

S. G. Popiersie, jak na poprzedzającym, lecz wokół napis: JO. CASIMIRUS. D. G. REX. PO. ET S.

S. O. Tarcza, jak na poprzedzającym, lecz okrągła, a wokół podzielony napis: MONET. AUREA. REGNI. POL. 1654. bez liter myncarza. Dukat koronny odmienny.

§. 406.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi i w płaszczu, włosy długie, popiersie, dosięgając brzegów monety, przedziela napis; będący w okolo: JOAN. CASIMIR. D. G. REX. P. ET. S.

S. O. Tarcza czteropolowa, okrągła, ukoronowana, na której orły i pogonie, a w środku herb Wazów; u spodu tarczy herb Wieniawa, a pod nim litery myncarza H. D. S. wokół napis: MONET. AUREA. REGNI. PO. 1655. Dukat koronny.

§. 407. Tab. 32. Nr. 383.

S. G. Popiersie nagie, laurem uwieńczone, a pod niemi litery myncarza T. L. B. wokół napis: JOAN. CAS. REX.

S. O. Orzeł ukoronowany, z tarczą Wazów na piersiach, pod orłem herb Słepowron, podskarbiego Kraszińskiego; wokół napis: MON. AUREA. REG. POL. 1660.

Pół-dukat koronny.

§. 408.

S. G. Jak na poprzedzającym.

S. O. Pogoń, nad którą mitra, a pod pogonią złączone litery H. K. P. L. znaczące: Hieronim Kryszpin, podskarbi litewski; wokół napis: MON. AUREA. MAG. D. L. 1660.

Pół-dukat litewski.

§. 409. Tab. 32. Nr. 385.

S. G. Popiersie laurem uwieńczone, w płaszczu, kołnierz duży gładki wyłożony, w obwodzie napis rozdzielony: JOAN. CAS. D. G. REX. POL. ET S. M. D. L. R. P.

S. O. Herb miasta Gdańska, nad którym wieniec i gałązki palmowe, a u spodu litery myncarza D. L. w obwodzie napis: MON. AUREA. CIVITATIS. GEDANENS. 1658. — Dukat podwójny gdański, jest u mnie.

§. 410.

S. G. Jak na poprzedzającym, lecz z napisem: JOIL CAS. D. G. REX. POL. ET S. M. D. L. R. P.

S. O. Herb Gdańska, jak na poprzedzającym, lecz na podstawie tarczy, przy której są litery D. L., jest rok 1661, a nad herbem wieniec z dwoma palmowemi gałązkami, między któremi jest wyrażona wartość liczbą 1 $\frac{1}{2}$. W obwodzie napis: MON. AUREA. CIVITAT. GEDANENSIS. Półtoraczny dukat gdański b. rzadki. — W tym roku bito także podwójne dukaty.

§. 411. Tab. 32. Nr. 386.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi i w płaszczu, na piersiach złote runo; w obwodzie napis: JOAN. CAS. D. G. R. POL. ET SVEC. M. D. L. R. P.

S. O. Jak w §. 409. lecz z literami myncarza G. R. i z rokiem 1649. Dukat gdański.

§. 412.

S. G. Jak na poprzedzającym, z tą różnicą, że na ramieniu popiersia jest lwia skóra, a w obwodzie napis: JOA. CAS. D. G. R. POL. ET SVE. M. D. L. R. P.

S. O. Jak na poprzedzającym, z napisem w obwodzie: MON. AUREA. CIVITAT. GEDANENS. 1651. — Dukat gdański.

§. 413.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, kołnierz gładki bez koronek; w obwodzie napis: JOAN. CAS. D. G. REX. POL. ET SVEC. M. D. L. R.

S. O. Herb Gdańska z literami G. R. jak wyżej; w obwodzie: MON. AUREA. CIVITATIS. GEDAN. 1655. — Na tym dukacie nie ma tytułu Prus. Tego stempla jest także dukat z r. 1656.

§. 414.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi; w obwodzie napis: JOH. CAS. D. G. R. POL. ET SVEC. M. D. L. R. P.

S. O. Herb Gdańska, a nad nim wieniec, z którego się wznosi kwiatek aż w obwód między litery, pod herbem litery myncarza D. L., w ob-

wodzie napis: MON. AUREA. CIVITAT. GEDANENS. 1657. — Dukat gdański.

§. 415.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, twarz mała; w obwodzie: JOH. CAS. D. G. REX. POL. ET SVEC. M. D. L. R. P.

S. O. Herb Gdańska; nad nim lwy trzymają dwie palmowe gałązki; u góry wieniec laurowy z kwiatkiem, u spodu na małej tarczy lew, po bokach której litery D. L. w obwodzie: MON. AUREA. CIVITAT. GEDANENS. 1662. — Dukat gdański odmiennego stempla.

§. 416. Tab. 32. Nr. 387.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi i w płaszczu; w obwodzie perłowym napis: JOAN. CAS. D. G. R. POL. ET SVE. M. D. L. R. P.

S. O. Herb Torunia, rozdzielający rok 1665. i litery myncarza H. D. L. w obwodzie napis: MONETA. AUREA. CIVI. THORUNENSIS. Podwójny dukat toruński b. rzadki, ze zbioru b. Uniw. Alex.

§. 417. Tab. 32. Nr. 388.

S. G. Popiersie, jak wyżej, w obwodzie napis: JOAN. CAS. D. G. R. POL. ET. SVEC. M. D. L. R. PRU.

S. O. Jak na poprzedzającym, lecz z r. 1651. Dukat toruński pojedynczy, jest w zbiorze pułkownika Przeszkodzińskiego.

§. 418.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi i w płaszczu, na piersiach złote runo, włosy długie, korona, wchodząc w obwód, przedziela napis: JOAN. CAS. D. G. REX. POL. ET SVEC. M. D. L. R. P.

S. O. Tarcza ozdobna, okrągła, elbląska, w górze głowa anioła; w obwodzie napis: MON. NOVA. AUREA. CIVITAT. ELBINGENSIS. 1653. — Rzadki dukat elbląski.

TALARY I PÓLTALARY.

§. 419. Tab. 32. Nr. 389—390.

S. G. Pół osoby ukoronowanej, w zbroi, na piersiach złote runo, przy boku miecz, w prawej ręce berło, a w lewej jabłko królewskie;

w obwodzie napis: JOANNES. CASIMIR. D. G. REX. POLON. MAG. DUX.
LIT. RUS. PRUS. M. S. L.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, jedną połowę której zajmują herby polskie a drugą szwedzkie, w środku herb Wazów; po bokach głównej tarczy rozdzielony rok 1649, a pod nim litery myncarza G. P. u spodu tarczy zaś herb Sas, podskarbiego koronnego Jana Danilowicza; to wszystko otoczone łańcuchem orderu złotego runa. W obwodzie napis: SA. SE. CZ. NEC. NO. SVE. GO. VA. H. REX. — Talar koronny, b. rzadki, nabyty za Złp. 40. — Nr. 390. nieco odmiennego stempla, gdyż łączy się z literą G. P. i herb Sas jest niżej umieszczony, znajduje się w zbiorze Naczelnika Banku Pol. Segny.

§. 420. Tab. 33. Nr. 391.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi i w płaszczu, włosy długie, w obwodzie perłowym napis: JOAN: CASIMIR: DEI: GRA: REX: POL: M: D: L: R: P: M:

S. O. Jak w §. 419. lecz litery myncarskie są nad liczbą roku 1649, a w obwodzie jest napis: SA. LI. SM. SEV. CZE. NE. NON. SVE. GOT. V. H. REX. co znaczy: Samogitiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviae, nec non Svecorum, Gotorum, Vandalorumque haereditarius Rex. — Talar koronny. b. rzadki, ze zbioru Naczelnika Banku Pol. Segny.

§. 421. Tab. 33. Nr. 392.

S. G. Jak na poprzedzającym, lecz ubiór zupełnie odmienny, w obwodzie napis rozdzielony w górnej i dolnej części: JOAN. CASI. DEI G. REX. POL. M. D. L. R.

S. O. Herby, jak wyżej, lecz bez liter myncarskich, a rok 1649 jest przy koronie rozdzielony; w obwodzie napis: P. M. SA. SE. CZ. NE. N. V. GO. VA. H. REX. — Talar koronny b. rzadki, ze zbioru Naczelnika Banku Pol. Segny.

§. 422. Tab. 33. Nr. 393.

S. G. i S. O. Jak na poprzedzającym, wszelako zupełnie odmiennego stempla; po bokach tarczy są litery G. P. a pod tarczą herb Winiawa, podskarbiego koronnego Bogusława Leszczyńskiego. — Talar koronny z r. 1650. Jest opisany w Czackim.

§. 423. Tab. 33. Nr. 394.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi i w płaszczu, na piersiach złote runo, włosy długie w lokach, głowa duża; w obwodzie napis rozdzielony: JO. CASIM. D. G. REX. POLON. M. D. L. R.

S. O. Jak na poprzedzającym. — Talar koronny z r. 1650, b. rzadki, ze zbioru pułkownika Przeszkodzińskiego.

§. 424. Tab. 34. Nr. 395.

S. G. Popiersie w zbroi, laurem uwieńczone, szyja obnażona, włosy długie; wokół napis rozdzielony: JO. CASIMIR. D. G. REX. POL. M. D. L. R.

S. O. Tarcza czteropolowa, ukoronowana, na której orły i pogonie, a w środku herb Wazów, otoczony herbami szwedzkimi i gockimi; pod główną tarczą między wyrazami herb Wieniawa; w obwodzie napis: P. M. SA. SE. CZ. NN. SV. GO. VA. HE. REX. 1651. — Talar koronny, jest w dziele: Auserlesene und nützliche Neuigkeiten für alle Münzliebhaber. Nürnberg 1769. von Georg Bauer.

§. 425. Tab. 34. Nr. 396.

S. G. Jak na poprzedzającym.

S. O. Tarcza ukoronowana, owalna, czteropolowa, jedną połowę, której zajmują herby polskie, a drugą szwedzkie, w środku tarcza Wazów. W górnej części tarczy rozdzielony rok 1652, a pod tarczą herb Wieniawa i litery M. W. menniczne; wokół napis przedzielony: P: M: SA: SE: CZ: NE: N: SV: GO: VA: HE: REX. — Talar koronny nader rzadki, ze zbioru b. Uiiwer: Alexandrow.

§. 426.

S. G. Popiersie uwieńczone laurem, kolnierz koronkowy nieco wyłożony, na piersiach order złotego runa; w okół napis: JOAN. CASIM. D. G. POL. ET SVEC. REX. M. D. L. RUS. PR.

S. O. Tarcza ukoronowana, ozdobna, okrągła, czteropolowa, na której orły i pogonie, a w środku herb Wazów. Po bokach litery myncarza C. G. a u spodu herb Wieniawa; łańcuch orderu złotego runa jest zawieszony pod tarczą. Wokół napis: MON. ARGENT. CIVIT. BIDGOSTIENS.

1. 6. 5. 0. — Talar bydgoski, b. rzadki. Jest także z r. 1651. Vollständiges Thaler-Cabinet z r. 1747, kar. 118. — W średnicy cał 1. linii 10.

§. 427. Tab. 34. Nr. 397.

S. G. Pół osoby ukoronowanej, w zbroi, na piersiach złote runo, przy boku miecz, w prawej ręce berto, a w lewej jabłko królewskie, włosy długie w lokach; w obwodzie napis: JOAN. CASIM. D. G. REX. POL. ET SVEC. M. D. L. RUS. PRU.

S. O. Na ozdobnej podstawie, na której rok 1650, tarcza herbowa Gdańska, trzymana przez lwów, pomiędzy tylnymi łapami których są litery myncarza G. R., nad tarczą wieniec z trzema gałązkami; w obwodzie napis: MONETA ARGENTEA CIVITATIS GEDANENS. — Talar podwójny gdański, nabyty za Złp. 50.

§. 428. Tab. 34. Nr. 398.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, na piersiach złote runo, z tyłu głowy dużo loków, korona nie zwykła; w obwodzie napis: JOAN. CASIM. D. G. REX. POL. ET. SUEC. M. D. L. R. PR.

S. O. Na ozdobnej podstawie, na której jest rok 1649, tarcza herbowa Gdańska, pięknie wykrawana, po bokach litery myncarza G. R. i lwy trzymające tarczę, nad którą wieniec z trzema gałązkami; w obwodzie napis: MONETA ARGENTEA CIVITATIS GEDANENSIS. — Talar gdański. Jest w zbiorze naczelnika Banku Pol. Segny i Professora T. Lipińskiego.

§. 429. Tab. 35. Nr. 399.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, kolnierz duży wyłożony, na zbroi złote runo i płaszcz, z tyłu znacznie mniej włosów; w obwodzie napis: JOAN. CASIM. D. G. REX. POL. ET. SUEC. M. D. L. RUS. PR.

S. O. Jak na poprzedzającym, ale tarcza herbowa odmienna. Talar gdański z r 1649, pospolity; talary z r. 1650 należą do rzadszych.

§. 430. Tab. 35. Nr. 400.

S. G. Jak na poprzedzającym, ale korona nie przezroczysta, kratkowana.

S. O. Herb Torunia, po bokach tarczy rozdzielony rok 1649 i floresy; w obwodzie napis: MONETA NOVA ARGENTEA CIVITATIS THORUNENSIS. — Talar toruński.

§. 431. Tab. 35. Nr. 401.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, z ramieniem, na piersiach złote runo, włosy długie fryzowane aż pod koronę; w obwodzie napis: JOAN: CASIM: D: G: REX. POL. ET SUEC. M. D. L. RUS. PRUS.

S. O. Tarcza okrągła herbowa Torunia, trzymana przez anioła, nad którego głową jest gwiazda; po bokach tarczy rozdzielony rok 1659, a pod nim litery mynkarza MD. L. w obwodzie napis: MONETA. NOVA. ARGENTEA. CIVITATIS. THORUNENSIS. Talar toruński odmiennego stempla.

§. 432. Tab. 35. Nr. 402.

S. G. Małe popiersie ukoronowane, w zbroi, na piersiach złote runo, i płaszcz, na ramieniu lwia skóra, włosy długie; wokół napis rozdzielony koroną: JOAN: CASIM: D: G: REX. POL. ET SVEC. M. D. L. RUS. PRU.

S. O. Ozdobna tarcza herbowa Elbląga, trzymana przez anioła okrytego długą szatą, u spodu rozdzielone litery menniczne W. VI. wokół napis: MONETA. ARGENTEA. CIVITATIS. ELBINGENSIS. 1651. — Talar elbląski b. rzadki, jest w zbiorze Hr. Fr. P. — M. B w K. — oraz znajduje się opisanym w Madaju: Vollstän. Thaler-Cabi. 2 Thl. p. 752.

§. 433. Tab. 35. Nr. 403.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi i w płaszczu, na piersiach złote runo, włosy długie w lokach; w obwodzie napis rozdwojony popiersiem i koroną: JO. CASI. D. G. REX. PO. MDL. ostatnie trzy litery połączone z sobą.

S. O. Tarcza ukoronowana, czteropolowa, której jedną połowę zajmują herby polskie, a drugą szwedzkie i gockie, po bokach litery mynkarza G. P. w środku tarczy herb Wazów, a pod tarczą herb Sas, podskarbiego Jana Daniłowicza; to wszystko otoczone szerokim łańcuchem orderu złotego runa. W obwodzie napis: SA. SE. CZ. NN. SV. GO. V.

H. REX. 1649. Liczbę roku przedziela korona będąca nad tarczą. — Półtalar koronny, nader rzadki, jest w zbiorze Hr. Fr. P.

§. 434. Tab. 35. Nr. 404.

S. G. Popiersie ukoronowane, w zbroi, na piersiach złote runo, włosy długie w lokach, kołnierz wyłożony; w obwodzie perłowym napis: **JOAN. CASIM. D. G. REX. POL. ET SUEC. M. D. L. RUS. PR.**

S. O. Na podstawie, na której jest rok 1649, stoi tarcza owalna, herbowa Gdańska, po bokach lwy, u spodu litery myncarza **G. R.** a nad tarczą wieniec z trzema gałązkami; w obwodzie perłowym napis: **MONETA ARGENTEA CIVITATIS GEDANENSIS.** — Półtalar gdański, rzadki, jest w zbiorze Hr. Fr. P.

RONIEC TOMU PIERWSZEGO.

SPIS RZECZY

w Tomie I. zawartych, z dołączeniem ceny amatorskiej tegoczesnej każdej monety w szczególności.

WIEKI ŚREDNIE.

	Karta	Paragraf	Tablica	Numer	Ceny amatorskie	
					Zł.	gr.
Bolesław Chrobry, moneta r. 992-1025	1	1	A	I-IV	40	—
Bolesław II Śmiały, brakteat r. 1058-1079	1	II	A	V	20	—
Bolesław II Śmiały, moneta ditto	2	III	A	VI-VII	18	—
Bolesław II Śmiały, denar ditto	2	IV	A	VIII-IX	5	—
Bolesław II Śmiały, denar ditto	2	V	A	X	20	—
Władysław Herman, ditto r. 1080-1102	3	VI	A	XI-XVIII	4	—
Władysław Herman, ditto S. Voccius z. 1086-1102	3	VI	A	XIX-XXIV	20	—
Bolesław III Krzywousty, denar r. 1102-1139	4	VII	A	XXV	12	—
Bolesław III Krzywousty, ditto ditto	4	VIII	B	XXVI-XXXI	5	—
Bolesław III Krzywousty, brakteat ditto	5	IX	B	XXXII	15	—
Bolesław III Krzywousty, denar do r. 1108	5	X	B	XXXIII	20	—
Bolesław III Krzywousty, ditto r. 1102-1139	6	XI	B	XXXIV	4	—
Bolesław III Krzywousty, ditto z Lit. G. ditto	6	XI	B	XXXV	6 20	—
Pawł, biskup poznański, i Władysław, książę Wielk. Pol.		XII	B	XXXVI	12	—
Władysław I Piłwacz, denar r. 1139-1148	7	XIII	B	XL	12	—
Władysław II Piłwacz, ditto ditto	7	XIV	B	XLI	12	—
S. Adalbertus z XII wieku	7	XV	B	XLII	8	—
Bolesław IV Kędzierzawy, denar r. 1149-1173	7	XVI	B	XLIII-IV	6 20	—
Bolesław IV Kędzierzawy, ditto ditto	7	XVII	B	XLV-VI	10	—
Kazimierz II Sprawiedliwy, brakteat r. 1178-1194	8	XVIII	B	XLVIII	20	—
Kazimierz II Sprawiedliwy, denar ditto	8	XIX	B	XLIX-LI	6	—
Władysław III Łaskonogi, ditto † 1231	9	XX	C	LII	10	—
Bolesław V Wstydliwy, ditto r. 1227-1279	9	XXI	C	LIII	5	—
Bolesław V Wstydliwy, brakteat ditto	9	XXII	C	LIV-LVI	6 20	—
Bolesław V Wstydliwy, ditto ditto	10	XXII	C	LVI-LIX	2	—
Bolesław V Wstydliwy, ditto ditto	10	XXII	C	LXII	4	—
Leszek II Czarny, brakteat bity w latach 1268-1270	10	XXIII	D	LXV	15	—
Leszek II Czarny, denar, 1270-1289	10	XXIV	D	LXVI-JX	6	—
Wacław, dukat, do r. 1305	11	XXV	D	LXX	100	—
Wacław, grosz, ditto	12	XXVI	D	LXXI	3	—
Wacław, 3 groszek, ditto	12	XXVII	D	LXXII	5	—
Bolesław III Krzywousty i Wstebor	13	XXVIII	E	LXXIII-IV	40	—
Ziemowit, książę plocki, † 1420	13	XXIX	E	LXXX	20	—
Władysław Jagiełło, denar litewski, 1386-1434	13	XXX	E	LXXXI	20	—
Kazimierz Jagiellończyk, półgroszek z literami T M	13	XXXI	E	LXXXVII	4	—
KAZMIRZ WIELKI od r. 1333 do r. 1370	14					
Grosz krakowski	14	1-4	1	1-4	50	—
Kwartnik koronny, czyli półgroszek	16	5-7	1	5-7	10	—
Kwartnik ruski, ditto	16	8-11	1	8-10	10	—
LUDWIK od r. 1370 do r. 1382	18					
Kwartnik ruski czyli półgroszek,	18	12	1	16	50	—
Denar koronny	19	13	1	12	50	—
Denar koronny z herbem węgierskim i francuskim	19	14-15	1	13 14	20	—
Denar poznański	20	16	1	15	30	—
Denar węgiersko-polski	20	17	1	17	10	—

WŁADYSŁAW, XIĄŻĘ OPOLSKI, 20
Kwartnik ruski 20

WŁADYSŁAWOWIE, JAGIEŁŁO i WARNENCZYK,
od r. 1386 do r. 1444 21

Denar litewski 21
Brakteat litewski 21

Półgroszek koronny czyli półka 21
Denar koronny 23

Trzeciak (teinarus) 23
Trzeciak bity w Poznaniu 23

Półgroszek czyli kwartnik ruski Władysława Jagiełły 24
Półgroszek lwowski ditto 23

Półgroszek lwowski Władysława Warnieńczyka 23
Dukat węgiersko-polski ditto 25

Denar ditto ditto 26
Denar ditto ditto 26

KAZMIRZ JAGIELLONCZYK, od r. 1447 do 1492 27

Grosz koronny 27
Półgroszek kuronny 27

Półgroszek ebląski 27
Półgroszek gdański 27

Półgroszek toruński 28
Półgroszek ziem pruskich bity w Toruniu 28

Brakteat i półgroszka 28
JAN OLBRACHT JAGIELLONCZYK od r. 1492 do r. 1501 31

Półgroszek koronny 31

ALEXANDER JAGIELLONCZYK od r. 1501 do r. 1506 32

Dukat fałszywy nowoczesny 32
Półgroszek koronny 33

Półgroszek litewski 33
Denar 33

ZYGMUNT I od r. 1506 do r. 1548 34

Dukat podwójny r. 1533 34
Dukat koronny z całą figurą 1548 34

Dukat koronny, Justus ut palma floreat, 1534 35
Dukat ditto ditto 1529 35

Dukat ditto ditto 1535 35
Dukat gdański z r. 1546 38

Talar z r. 1529, Deus in virtute tua lactabitur rex 38
Talar z r. 1533 z czterema popiersiami 39

Talar z r. 1540 ditto 39
Talar nowoczesny fabrykatu Biernackiego 39

Talar z r. 1535 krakowski 40
Półtalar nowoczesnie fałszowany 41

Sześciogroszówka z r. 1528-1529 w podłemu srebrze 41
Trytyngroszówka koronna z r. 1528 w podłemu srebrze 42

Sześciogroszówka z r. 1530 ziem pruskich, pół osoby 45
Sześciogroszówka z r. 1532-34 ziem pruskich 46

Sześciogroszówka gdańska z r. 1535-1539 51
Sześciogroszówka gdańska z r. 1535 D. VI 51

Sześciogroszówka cibłaska z r. 1535 51
Grosz głogowski z r. 1506 i bez roku 52

Grosz koronny z r. 1526-1527 52
Grosz ditto z r. 1545 52

Grosz ditto z r. 1547-1548 53
Półgroszek koronny z r. 1507 i bez r. 53

Trzeciak ditto z r. 1646 56

Karta	Paragraf	Tabela	Numer	Ceny ama- torskie Zł. i gr.
20				
20	18-20	1	17-19	20
21				
21	21		—	6
21	22		—	6
21	23	2	20-38	18
23	21	3	42	8
23	25-26	3	39-40	1
23	27	3	41	1 18
24	28-30	3	43-45	30
23	31	2	46-51	20
23	32	2	52-54	30
25	33	3	55	100
26	34	3	56	10
26	35	3	57	4
27				
27	36		—	30
27	37	4	58	15
27	38	4	59	1 15
27	39	4	60	1
28	40	4	61	1
28	41	4	62	5
28	42	4	—	2
31				
31	43	4	63	10
32				
32	44	4	64	—
33	45	4	65	18
33	46	4	66	25
33	47	4	67	15
34				
34	48	4	68	100
34	49	4	69	90
35	50	4	70	60
35	51	4	71	74
35	52	4	72	68
38	53	4	73	86
38	54	4	74	—
39	55	5	75	200
39	56	5	—	300
39	57	5	—	—
39	58	5	76	40
40	59	5	77	100
41	60	5	78	—
41	61	5	79-80	30
42	62	5	81	18
45	63	6	82	30
46	64	6	83-84	15
51	65	6	85	15
51	66	6	86	20
51	67	6	87	30
51	68	6	88-89	8
52	69	6	90	—
52	70	6	91	—
52	71	6	92	—
53	72	6	93	1 18
53	73	6	93-94	15
56	74	6	95	3

Denar koronny
 Denar poznański
 Grosz litewski z r. 1535
 Półgroszek dit. z r. 1510
 Trzygroszówka pruska z r. 1528-29-30-32-34-35
 Grosz ziem pruskich
 Szeląg pruski 1529 z literą S
 Szeląg bity w Toruniu
 Trzygroszówka gdańska z r. 1535-1546
 Grosz gdański z r. 1532 i 1538
 Szeląg gdański z r. 1538 z ośmiem pruskim
 Szeląg ditto z r. 1525
 Trzeciak ditto z r. 1513
 Denar ditto
 Trzygroszówka elbląska 1536-1540
 Grosz ditto 1539
 Szeląg ditto 1539
 Denar ditto

ZYGMUNT AUGUST od r. 1548-1572 w koronie, od r. 1544 w Litwie

Dukat gdański z r. 1550 i 1555
 Dukat litewski z r. 1547 i 1565
 Dukat litewski dziesiętny z r. 1568
 Talar z r. 1547, Denis in virtute tua laetabitur rex
 Talar z r. 1564 z cyfrą SA i liczbą XXX
 Talar z r. 1564 z popiersiem (fałszywy)
 Talar inflancki z r. 1565
 Talar gdański z r. 1567
 Półtalar z r. 1546 (nowocześnie fałszowany)
 Półtalar z r. 1564-1565
 Półtalar Filipa II króla hiszpańsk. cechowany r. 1564 S. A.
 Sześciogroszówka litewska z r. 1547
 Sześciogroszówka ditto 1565 w podtém srebrze
 Ceterogroszówka ditto 1565-6-7-8-9
 Ceterogroszówka ditto 1568 w czystym srebrze
 Trzygroszówka ditto 1562 w podtém srebrze
 Trzygroszówka ditto 1562
 Trzygroszówka ditto 1663
 Trzygroszówka ditto 1565-66 qui habitat: etc.
 Trzygroszówka ditto 1546
 Dwugroszówka ditto 1565
 Grosz bity podług stopy litew. 1546-1555
 Grosz bity podług stopy pol. 1546
 Półgroszek litewski 1548
 Półgroszek ditto 1566 z herbem Jastrzębico
 Denar podwójny litewski 1570
 Denar litewski z r. 1536-1547
 Półdenar czyli halers z r. 1549
 Denar miedziany koronny z r. 1569
 Trzygroszówka gdańska z r. 1557
 Grosz gdański z r. 1555-6
 Półgroszek gdański z r. 1531
 Denar gdański z r. 1554
 Szeląg podwójny rygiński z r. 1567
 Szeląg pojedynczy ditto
 Denar kurlandski z r. 1545

HENRYK WALEZYUSZ 1573-1574

Denar gdański 1573

Karta	Paragraf	Tablica	Numer	Cent
				amatorsk Zł.
			96	3
			—	4
			97	4
			98	—
			99-100	6
			101-2	1
			103	1
			104	1
			105-6	2
			107-8	1
			109	3
			—	3
			—	4
			110-111	4
			112-113	5
			114	2
			115	—
			116	4
			—	—
			117	70
			118-119	80
			120	300
			121	100
			122	108
			123	—
			—	200
			124	300
			125	—
			126-27	—
			128	20
			129	20
			130	15
			131	3
			132	12
			133	8
			134	4
			135	3
			136	10
			137	5
			138	6
			139	4
			140	1
			141	2
			142	—
			143-4	3
			145	2
			146-8	15
			147-8	4
			149-150	2
			—	2
			151	1
			152	2
			153	—
			154	2
			—	—
			155	3

STEFAN BATORY 1575-1586	
Dukat koronny 1586	79
Dukat litewski	79
Dukat gdański pięcioraki 1585	79
Donatywa gdańska siedmiodukatowa	80
Dukat gdański poezworny 1577	80
Dukat gdański pojedynczy 1577	80
Dukat ditto 1583 i 1587	81
Dukat siedmiogrodzki 1586	81
Talar koronny 1578 z herbem Wieniawa	81
Talar koronny 1579 z herbem Jastrzębiec	81
Talar koronny 1580	81
Talar koronny podwójny 1580	82
Talar koronny 1580 z herbem Głaubicz	82
Talar koronny 1580 z herbem Leliwa	82
Talar koronny 1580 z herbem Głaubicz	83
Talar koronny podwójny 1580	83
Talar koronny 1581 z herbem Przegonia	83
Talar koronny 1582 ditto	83
Talar koronny 1585 z herbem Lis	84
Talar koronny 1585-1586 bity w Siedmiogrodzie	84
Talar gdański 1577	84
Poltalar koronny bez liczby roku	85
Poltalar gdański 1577	91
Trzygroszówka koronna 1579	91
Trzygroszówka ditto 1580	91
Trzygroszówka ditto 1580 Piotra Zborowskiego	92
Trzygroszówka ditto 1580	92
Trzygroszówka ditto 1580 z herbem Głaubicz	92
Trzygroszówka ditto 1580 ditto	92
Trzygroszówka ditto 1582 z herbem Przegonia	92
Trzygroszówka ditto 1583 ditto	92
Trzygroszówka ditto 1584 ditto	93
Trzygroszówka ditto 1584 ditto	93
Trzygroszówka ditto 1585 ditto	93
Trzygroszówka ditto 1586 ditto	93
Grosz koronny 1580 z herbem Głaubicz	94
Grosz ditto 1580 z herbem Jastrzębiec	94
Grosz ditto 1582 z herbem Przegonia	94
Grosz ditto 1579	94
Grosz ditto 1581 z herbem Przegonia	94
Półgroszek koronny 1580	94
Szlag koronny 1580 z herbem Głaubicz	95
Szlag ditto 1586 z herbem Przegonia	95
Szlag ditto 1586 ditto	95
Szeziogroszówka litewska 1581 z herbem Leliwa	96
Szeziogroszówka ditto 1585 z herbem Lis	96
Traygroszówka ditto 1580 85	96
Traygroszówka ditto 1581-82 z herbem Leliwa	96
Traygroszówka ditto 1585 z herbem Lis	97
Traygroszówka ditto 1586	97
Grosz ditto 1580	97
Szlag ditto 1579	97
Szlag ditto 1583 z herbem Leliwa	97
Szlag ditto 1584	98
Denar podwójny ditto 1578	98
Trzygroszówka ziem pruskich 1585 z herbem Przegonia	98
Szlag ditto 1584 ditto	98

Kata	Paragraf	Tablica	Numer	Ceny amatorskie
				Zł. 100
79	—	—	—	—
79	129	11	156	50
79	130	—	—	80
79	131	11	157	130
80	132	—	—	150
80	133	—	—	120
80	134	11	158	50
81	135	11	159	100
81	136	11	161	40
81	137	11	162	100
81	138	12	163	100
82	139	12	164	5
82	140	12	166	80
82	141	12	167	80
82	142	13	168	80
83	143	13	169	80
83	144	13	170	100
83	145	13	171	80
83	146	13	172	20
84	147	14	173	20
84	148	14	174	50
84	149	14	175	20
85	150	14	176	80
91	151	14	177	80
91	152	15	178	2
91	153	15	179	97
92	154	15	180	6
92	155	15	181	3
92	156	15	182	4
92	157	15	183	6
92	158	15	184	2
92	159	15	185	2
93	160	15	186	3
93	161	15	187	3
93	162	15	188	4
93	163	15	189	2
93	164	15	190	4
94	165	15	191	12
94	166	15	192	5
95	170	16	193	5
95	171	16	194	1
95	172	16	195	1
95	173	16	196	1
96	174	16	197	20
96	175	16	198	15
96	176	16	199	1 13
96	177	16	200	1 13
97	178	16	201	1 13
97	179	16	202	1 13
97	180	16	203	6 20
97	181	—	—	4
98	182	16	204	1
98	183	16	205	2
98	184	16	206	5
98	185	16	207	2
98	186	16	207	2

Trzygrozówka gdańska 1570 98
 Grosz gdański 1577, Defende nos, etc. 99
 Grosz ditto 1578 99
 Grosz ditto 1579 99
 Saelag ditto 1577, defende nos, etc. 99
 Szelag ditto 1578 99
 Saelag ditto 1582 100
 Denar ditto 1580 100
 Trzygrozówka rygska 1583-86. 100
 Grosz rygski 1581 100
 Grosz ditto 1583 100
 Szelag ditto 1582 101
 Saelag ditto 1579 101
 ZYGMUNT III 1587-1632. 102
 Dukat koronny 1592 z herbem Lewart 102
 Zygumt dor ważący 5 ¹/₂ duk. 102
 Dukat koronny 1595 z herbem Lewart 102
 Dukat ditto 1599 103
 Dukat ditto 1628 z herbem Półkozic 103
 Dukat litewski 103
 Dukat gdański 1631 103
 Dukat ditto 1610 103
 Dukat ditto 1588 z herbem Brandys 103
 Dukat ditto 1597 ditto 103
 Dukat ditto 1614 ditto 103
 Talar koronny 1587 z herbem Przegonia 105
 Talar ditto 1587 105
 Talar ditto bea rok 106
 Talar ditto 1587 z herbem Pragonia 106
 Talar ditto podwójny 107
 Talar ditto podwójny 107
 Talar ditto 1590 z orłem 107
 Talar ditto 1592 109
 Talar ditto 1614 czworograniasty 109
 Talar ditto 1620 ²² z liczbą 60 i 30 109
 Talar ditto 1623-24 z herbem Sas 109
 Talar ditto 1627 podwójny z herbem Półkozic 109
 Talar ditto 1627 z herbem Półkozic 109
 Talar ditto 1630 ditto 110
 Talar ditto 16... ditto 110
 Talar ditto ditto 110
 Talar toruński 1630 110
 Talar szwedzko-polski 1594 111
 Talar rewelski 1598 111
 Talar szwedzko-polski elbląski 1628 111
 Talar koronny posmiertny 1632 111
 Talar toruński posmiertny 1633 112
 Półalar koronny 1623 z herbem Półkozic 112
 Półalar ditto 1630-31 ditto 112
 Półalar toruński 1631 112
 Szesnastogroszówka koronna 1621 z herbem Sas 113
 Szesnastogroszówka ditto 1623 ditto 113
 Szczęciogroszówka ditto 1595 113
 Szczęciogroszówka ditto 1603 z herbem Lewart 114
 Szczęciogroszówka ditto 1596-99 ditto 114
 Szczęciogroszówka ditto 1601 ditto i lit. M. 114
 Szczęciogroszówka ditto 1623 z herbem Sas 115
 Szczęciogroszówka ditto 1623 z herbem Lewart 115
 Szczęciogroszówka ditto 1623 z herbem Sas i Półkozic 115

Karta	Paragraf	Tablica	Numer	Centymitowski
				73.1
98	187	17	208	3
99	188	17	209	2
99	189	17	210	1
99	190	17	211	2
99	191	17	212	0
99	192	17	213	1
100	193	17	214	1
100	194	—	—	3
100	195	17	215	2
100	196	17	216	4
100	197	17	217	2
101	198	17	218	—
101	199	17	219	—
102	—	—	—	—
102	200	18	220	100
102	201	—	—	130
102	202	18	221 A.	40
103	203	—	—	40
103	204	18	221 B.	40
103	205	—	—	—
103	206	18	222	21
103	207	18	223	21
103	208	—	—	30
103	209	18	224	30
103	210	—	—	30
105	211	18	226	100
105	212	—	—	50
106	213	18	227	100
106	214	19	228	100
107	215	—	—	100
107	216	19	229	70
107	217	—	—	100
109	218	—	—	50
109	219	19	230	30
109	220	19	231 A.	36
109	221	19	233 . 4	18
109	222	20	235	50
109	223	20	236	18
110	224	20	237	15
110	225	20	238	15
110	226	20	239	18
110	227	20	240	18
111	228	21	241	30
111	229	21	242	60
111	230	21	243	15
111	231	21	244	40
112	232	21	245	40
112	233	21	246	20
112	234	—	—	20
112	235	22	247	20
113	236	22	248	5
113	237	22	249	3
113	238	22	250	10
114	239	—	—	10
114	240	22	251 . 52	3
114	241	—	—	3
115	242	22	253	3
115	243	—	—	3
115	244	23	254-55	2

	Karta	Paragraf	Publika	Numer	Ceny amatorskie Zł. i gr.
Trzygroszówka koronna 1588 z herbem Przegonia	115	245	23	256	0
Trzygroszówka ditto 1588 ditto	115	246	23	257	2
Trzygroszówka ditto 1589 ditto	116	247	23	258	2
Trzygroszówka ditto 1589 a herbem Lewart	116	248	23	—	2
Trzygroszówka ditto 1591 ditto	116	249	23	259	2
Trzygroszówka ditto 1591	116	250	23	260	2
Trzygroszówka ditto 1592-03-04 z herbem Lewart	116	251	23	261	2
Trzygroszówka ditto 1593	117	252	23	262	2
Trzygroszówka ditto 1594	117	253	23	263	2
Trzygroszówka ditto 1595 z herbem Lewart	117	254	23	264	2
Trzygroszówka ditto 1596 ditto	117	255	23	265	2
Trzygroszówka ditto 1595 ditto	117	256	23	266	2
Trzygroszówka ditto 1596 ditto	117	257	23	267	2
Trzygroszówka ditto 1597 z herbem Lewart i Radwan	117	258	23	268	2
Trzygroszówka ditto 1597 ditto	118	259	23	269	2
Trzygroszówka ditto 1597 bita w Malborgu	118	260	23	270	2
Trzygroszówka ditto 1598 z herbem Lewart	118	261	23	271	2
Trzygroszówka ditto 1598-99 bita w Poznaniu	118	262	23	272	2
Trzygroszówka ditto 1598 bita w Łobzowie	118	263	23	273	2
Trzygroszówka ditto 1598 bita w Bydgoszczy	118	264	23	274	2
Trzygroszówka ditto 1600 z lit. P. Poznań	118	265	23	275	1 15
Trzygroszówka ditto 1600-1 bita w Krakowie	118	266	23	276	2
Trzygroszówka ditto 1600 a lit. P. O. Poznań	119	267	23	277	1 15
Trzygroszówka ditto 1621 z herbem Sas	119	268	23	278	1 15
Półtorak koronny 1615-16-18 z herbem Abdaak i Sas	119	269	23	279-80	2 15
Półtorak ditto 1614 ditto ditto	119	270	23	281	2 15
Półtorak ditto 1614-23 ditto ditto	120	271	23	282-3	— 15
Gross ditto 1589	120	272	23	284	4
Gross ditto 1592 z herbem Przegonia i Radwan	120	273	23	285	5
Gross ditto 1593 z herbem Lewart i Topor	121	274	23	286	5
Gross ditto 1604 z herbem Lewart	121	275	23	287	1 15
Gross ditto 1605 ditto	121	276	23	288	— 15
Gross ditto 1608 ditto	121	277	23	289	1 15
Gross ditto 1613 z herbem Piława	122	278	23	290	1 15
Gross ditto 1623 z herbem Sas	122	279	23	291	1
Szeląg ditto 1589 z herbem Przegonia	122	280	23	292	— 15
Szeląg ditto 1592 bity w Malborgu	122	281	23	293	— 15
Szeląg ditto 1593 z herbem Lewart	122	282	23	294	— 15
Szeląg ditto 1594 z herbem Topor	122	283	23	295	1
Szeląg ditto 1597 a herbem Lewart, bity w Krakowie	123	284	—	—	1
Szeląg ditto 1598 ditto	123	285	23	296	1
Szeląg ditto 1599 ditto	123	286	23	297	1
Szeląg ditto 1600 ditto lit. K. B.	123	287	—	—	1 15
Szeląg ditto 1601 ditto bity w Malborgu	124	288	23	298	2
Szeląg ditto 1613	124	289	23	299	1
Szeląg ditto 1613	124	290	23	300	1 15
Szeląg ditto 1620 z herbem Sas	124	291	23	301	2
Szeląg ditto 1622 ditto	124	292	23	302	— 15
Szeląg ditto 1623 ditto	125	293	23	303	— 20
Szeląg ditto 1625	125	294	23	304	1
Denar potrójny koronny 1614 z herbem Leszcaye	125	295	23	—	2
Denar ditto 1624 ditto	125	296	23	305	2
Denar ditto 1627 bity w Łobzowie	125	297	26	306	3
Denar ditto 1627 ditto	126	298	26	307	3
Denar ditto 1630 ditto	126	299	26	308	3
Denar ditto 1630 ditto	126	300	26	309	3
Denar ditto 1630 ditto	126	301	26	310	3
Denar pojedynczy koronny 1596 bity w Malborgu	126	302	26	311	1 15
Denar ditto 1619	127	303	26	312	1 15

	Kata	Paragraf	Tablica	Numer	Ceny zmar- torskie Zł. i gr
Denar pojedynczy koronny 1623	127	304	26	313	1
Denar koronny 1616 bity w Poznaniu	127	305	26	314	2
Denar potrójny koronny 1627 bity w Poznaniu	127	306	26	315	2
Halera koronny 1609-1610 bity w Poznaniu	127	307	26	316 17	4
Halera wschowski 1602	123	308	26	318	4
Halera ditto 1608 jednostronny	124	309	26	319	4
Halera ditto 1610	123	310	26	320	4
Traygrossówka litewska 1590 z herbem Chalecki	124	311	26	321	1 15
Traygrossówka ditto 1595	123	312	—	—	1 15
Traygrossówka ditto 1597 rżłową jelenią i her. Chalecki	129	313	26	322	3 15
Traygrossówka ditto 1600 z herbami Topor i Łabędź	129	314	26	323	3 15
Traygrossówka ditto 1602-3 bita w Wilnie z h. Łabędź	129	315	26	324	4
Półtorak litewski 1600 z herbem Bogorya	129	316	27	325	1 15
Półtorak ditto 1610-14 z herbem Bogorya i lit II.	129	317	27	326-7	2
Gross ditto 1607 ditto	130	318	27	328	— 15
Gross ditto 1625 z herbem Wadwica	130	319	27	329	— 15
Gross ditto 1627 ditto	130	320	27	330	— 15
Szeląg ditto 1614 z herbem Bogorya	130	321	27	331	— 20
Szeląg ditto 1616 ditto	130	322	27	332	— 20
Szeląg ditto 1617 ditto	130	323	27	333	— 20
Szeląg ditto 1618 ditto	131	324	27	334	— 20
Szeląg ditto 1623 z herbem Wadwica	131	325	27	335	— 15
Szeląg ditto 1623 ditto	131	326	27	336	— 15
Szeląg ditto 1623 ditto	131	327	27	337	— 15
Denar podwójny litewski 1611 z herbem Bogorya	131	328	27	338	1 15
Denar podwójny litewski 1621 z herbem Wadwica	131	329	27	339	1 15
Ort gdański 1613	132	330	27	340	—
Ort ditto 1616	132	331	27	341	—
Ort ditto 1624-25 z roślącąoną liczbą roku	132	332	28	342-3	—
Gross ditto 1623	132	333	28	344	1 15
Denar ditto potrójny 1613	132	334	28	345	4
Denar ditto ditto 1615	133	335	28	346	4
Denar ditto pojedynczy 1590	133	336	28	347	1
Szeląg kurlandzki 1607-12	133	337	28	349	4
Traygrossówka kurlandzka 1596	133	338	—	—	3
Traygrossówka rygska 1589 z lilią	133	339	28	350	1 15
Traygrossówka ditto 1590	134	340	28	351	1
Traygrossówka ditto 1610 z herbem Achinger	134	341	28	352	1
Półtorak rygiński 1620	134	342	28	353	1
Szeląg rygiński 1589	134	343	28	354	— 10
Szeląg ditto 1621 i bez roku	134	344	29	355-6	— 10
MONETY ELBLĄSKIE BITE PRZEZ GUSTAWA ADOLFA, K. S.					
Dukat elbląski 1630	135	345	—	—	—
Talar ditto 1631	135	346	—	—	20
Talar ditto 1631	135	347	—	—	14
Talar ditto 1629 klipings (czworograniasty)	135	348	—	—	18
Półtalar ditto 1629 ditto ditto	135	349	—	—	12
Ort ditto	136	350	—	—	3
Trojak ditto 1631	136	351	—	—	1 15
Gross ditto 1626	136	352	—	—	— 15
Gross ditto 1629	136	353	—	—	— 20
Półtorak ditto 1631	136	354	—	—	— 15
Szeląg ditto 1630	137	355	—	—	— 10
WŁADYSEAW IV 1632-1618					
Dukat koronny 1640 z herbem Sas	138	356	—	—	50
Dukat gdański poczwórny 1611	138	357	—	—	90
Dukat ditto potrójny 1642	139	358	—	—	70
Dukat ditto podwójny 1643	139	359	—	—	48

	Numer	Tabela	Paragraf	Numer	Ceny amatorskie	
					Zł	gr
Dukat gdański pojedynczy 1634	139	260	—	—	24	—
Dukat ditto ditto 1635	139	361	29	358	22	—
Dukat ditto ditto 1636	139	362	—	—	22	—
Dukat ditto ditto 1638	140	363	—	—	22	—
Dukat ditto ditto 1639	140	364	26	357	22	—
Dukat toruński 1638	140	365	—	—	26	—
Dukat ditto 1642-3	140	366	26	359	26	—
Talar koronny 1633-36-37	141	367	29	360	18	—
Talar ditto 1638-40	141	368	—	—	20	—
Talar ditto 1641 z herbem Sas	142	369	29	—	18	—
Talar ditto 1642-1643-45 bity w Bydgoszczy	142	370	—	361	20	—
Talar ditto podwójny	142	370	—	—	50	—
Talar gdański 1634	142	371	29	—	24	—
Talar ditto 1638	142	372	29	362	24	—
Talar ditto 1639	142	373	29	363	18	—
Talar ditto 1645	143	374	30	364	15	—
Talar toruński 1638	143	375	30	365	18	—
Talar ditto 1640	143	376	30	366	18	—
Talar elbląski 1635, Elbinga inter arma servata	143	377	30	367	30	—
Talar kurlandzki 1645, Jakoba xięcia	144	378	20	368	21	—
Półtalar koronny 1642 z herbem Sas, bity w Bydgoszczy	144	379	—	369	20	—
Półtalar ditto bez rohu, bity w Bydgoszczy	144	380	—	—	20	—
Półtalar ditto 1646 odmienny	145	381	30	—	20	—
Półtalar ditto z tarczą owalną	145	382	31	370	30	—
Półtalar ditto osobny	146	383	—	371	20	—
Półtalar gdański 1641	146	384	31	—	24	—
Półtalar toruński 1640	146	385	31	372	50	—
Ort koronny 1635 próba mennicza	147	386	31	373	15	—
Sześciogroszówka ditto	147	387	31	374	15	—
Trzygroszówka ditto	147	388	31	375	15	—
Półtorak 1647 ditto	147	389	31	376	15	—
Kopieńka złota	148	390	31	377	50	—
Kopieńka srebrna	148	391	—	378	20	—
Szeląg elbląski 1633 Chrystyny K. S.	148	392	—	—	15	—
Szeląg rygiński 1645 ditto	148	393	—	—	15	—
Szeląg inflancki 1647 ditto	148	394	—	—	15	—
JAN KAZMIRZ 1648-1668	149	—	—	—	—	—
Dukat podwójny koronny 1651	149	395	31	—	50	—
Dukat ditto 1654 z herbem Winiawą	149	396	31	379	50	—
Dukat ditto 1660 z herbem Slepowron	149	397	—	380	50	—
Dukat ditto 1661	150	398	—	—	50	—
Dukat ditto 1662, arens fortium, etc.	150	399	—	—	70	—
Dukat ditto 1662 z herbem Slepowron	150	400	31	—	50	—
Dukat ditto 1664	150	401	31	381	50	—
Dukat ditto 1659 z herbem Winiawą	151	402	32	382	90	—
Dukat pojedynczy koronny 1649 z herbem Sas	151	403	—	—	80	—
Dukat ditto 1650 z herbem Winiawą	151	404	—	—	40	—
Dukat ditto 1654	151	405	—	—	40	—
Dukat ditto 1655	152	406	32	—	40	—
Półdukat koronny 1660 z herbem Slepowron	152	407	32	—	283	18
Półdukat litewski 1660	152	408	32	—	384	13
Dukat podwójny gdański 1658	152	409	—	385	50	—
Dukat półtoraczny gdański 1661	153	410	32	—	60	—
Dukat pojedynczy gdański 1640	153	411	—	386	21	—
Dukat ditto 1651	153	412	—	—	21	—
Dukat ditto 1655-56	153	413	—	—	22	—
Dukat ditto 1657	153	414	—	—	22	—
Dukat ditto 1662	154	415	32	—	22	—

	Karta	Paragraf	Tablica	Numer	Ceny ama-
					torskie
					Zł. Igr
Dukat podwójny toruński 1665	154	416	32	387	60
Dukat pojedynczy toruński 1651	154	417	32	388	30
Dukat pojedynczy elbląski 1653	154	418	—	—	40
Talar koronny 1649	154	419	32	380. 90	49
Talar ditto 1649	155	420	33	391	50
Talar ditto 1640	155	421	33	392	50
Talar ditto 1650	155	422	33	393	50
Talar ditto 1650	156	423	33	394	50
Talar ditto 1631 głowa w laurze	156	424	33	395	50
Talar ditto 1652 ditto	156	425	33	396	50
Talar ditto 1650-1. bydgoski	156	426	—	—	50
Talar podwójny gdański 1650	157	427	34	397	40
Talar pojedynczy ditto 1640	157	428	34	398	18
Talar ditto ditto 1649-50	157	429	35	399	14
Talar toruński 1649	157	430	35	400	18
Talar ditto 1650	158	431	35	401	18
Talar elbląski 1651	158	432	35	402	50
Półtalar koronny 1640	158	433	35	403	40
Półtalar gdański 1649	159	434	35	404	20

KONIEC TOMU PIERWIZEGO.

1870 214817

OMYŁKI DRUKU.

Karta	10	wiersz	21	zamiast	Leszka IV	czytać	Leszka II.
—	22	—	29	—	Jwowski	—	lwowski.
—	24	—	30	—	Jwowski	—	lwowski.
—	34	—	19	—	Zygmunta II	—	Zygmunta I.
—	70	—	23	—	RIDEBIT	—	IARIDEBIT.
—	115	—	24	—	1)	—	1 8
					5)	—	5 8
—	120	—	31	—	92	—	96
—	129	—	15	—	z roku innego	—	z roku 1505.
—	152	—	19	—	§. 408	—	§. 408. Tab. 32. N. 384.

Herb Piława, zamiast krzyża potrójnego ma bydźkrzyż z 2½ ramionami.

